

YHTEISÖN SYMBOLINEN RAKENTUMINEN LINTULAN PYHÄN
KOLMINAISUUDEN LUOSTARISSA

Suvi Tuominen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaaliantropologia
Tampereen yliopisto
Sosiaalitutkimuksen laitos
Syksy 2010

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosiaalitutkimuksen laitos

SUVI TUOMINEN: Yhteisön symbolinen rakentuminen Lintulan Pyhän Kolminaisuuden

Luostarissa.

Pro gradu -tutkielma

105 s., 4 liites.

Sosiaalianthropologia

Lokakuu 2010

Tämän tutkimuksen kohteena on Lintulan Pyhän Kolminaisuuden Luostari. Lintulan luostari on ortodoksinen nunnaluostari, ja merkittävä ortodoksinen kulttuurin keskus ja pyhiinvaelluskohde. Aineiston keruuhetkellä, kesällä 2009, Lintula oli 13 kilvoittelijasisaren koti. Lintula on autonominen yhteisö ja taloudellisesti omavarainen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää etnografisen lähestymistavan avulla, miten Lintulan yhteisöelämä rakentuu, muodostaa monipuolinen kuvaus tämän yhteisön elämästä, sekä lisätä ymmärrystä suomalaisesta uskontoelämästä. Tutkimuksen tärkeimmät yhteiskunnalliset ja kulttuuriset viitekehykset ovat suomalainen uskontoelämä ja ortodoksinen yhteisö. Aineiston analyysissa tukeudutaan pääasiassa Anthony Cohenin ja Clifford Geertzin symboleita ja yhteisön symbolista rakentumista koskeviin teorioihin. Lintulan yhteisön uskontouloottuvuuden tarkastelussa apuna käytetään erityisesti Émile Durkheimin uskontoelämää koskevaa teoriaa. Aineisto on kerätty etnografisen kenttätyön avulla. Kenttätyössä keskeisimmät tavat kerätä aineistoa olivat tutkijan osallistuva havainnointi sekä yhteisön jäsenten, eli sisarten, sekä yhteisössä talkootyössä vierailevien maallikkojen haastattelemine. Tutkimuksen keskeisin tulos on se, että Lintulan yhteisö ja yhteisön toiminta saavat merkityksensä hengellisen kilvoittelun kautta. Yhteisöelämä rakentuu siten, että se tukisi mahdollisimman hyvin sisarten hengellistä kilvoittelua. Tällä tavoitteella on monia haasteita, kuten tasapainon säilyttäminen yhteisön avoimuuden ja eristäytyneisyyden välillä. Myös kilvoittelijoiden lukumäärän pienuus on haaste. Avoimuus ympäröivään yhteiskuntaan on eduksi Lintulalle, sillä tiedon lisääntyminen Lintulan elämästä voi lisätä ihmisten kiinnostusta luostarikilvoittelua kohtaan, ja näin turvata luostarin jatkuvuuden.

Avainsanat: sosiaalianthropologia, etnografia, yhteisöt, luostarit, Lintulan luostari -- Heinävesi, ortodoksisuus, nunnat, symbolit, rituaalit.

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	1
1.1	Tutkimuskysymykset	3
1.2	Tutkimuksen rakenne	4
2	TUTKIMUKSEN YHTEISKUNNALLINEN, KULTTUURINEN JA HISTORIALLINEN KONTEKSTI	6
2.1	Suomalainen uskontoelämä tänä päivänä	6
2.2	Ortodoksinen kirkko Suomessa	9
2.3	Kristillisen luostarilaitoksen muuttuva yhteiskunnallinen merkitys	10
2.4	Lintulan historia	13
3	YHTEISÖN RAKENTUMINEN JA USKONTOANTROPOLOGIA	16
3.1	Uskontojen tutkimus sosiaaliantropologiassa ja sosiologiassa	17
3.1.1	Uskonnon ja yhteisön vuorovaikutus: Émile Durkheim	18
3.2	Yhteisötutkimus sosiaaliantropologiassa ja sosiologiassa	20
3.2.1	Yhteisön rakentuminen symbolien avulla: Anthony Cohen	23
3.2.2	Symbolit ja uskonnolliset yhteisöt: Clifford Geertz	26
3.3	Yhteisön määritelmä tässä tutkimuksessa	27
4	AINEISTON KERÄÄMINEN JA KENTTÄTYÖ	29
4.1	Etnografia tutkimusmenetelmänä	29
4.1.1	Validiteetti, reliabiliteetti ja yleistettävyyden etnografisessa tutkimuksessa	31
4.1.2	Tutkijan henkilön vaikutukset tutkimuksen teossa	32
4.2	Matkakertomus	33
4.2.1	Lintulaan meno ja kenttätöiden alkuvaikeudet	33
4.2.2	Kenttätöiden tekeminen ja osallistuva havainnointi: teoriaa ja kokemuksia	39
4.2.3	Pohdintaa kentällä heränneistä ajatuksista	42
4.3	Haastattelujen teko ja haastatteluaineiston esittely	44
4.3.1	Haastateltavien saamisesta	45
4.3.2	Tutkimusetiikka aineiston keruussa ja tutkimuksen teossa	46
4.3.3	Haastattelutilanteiden kulku, dokumentointi ja ongelmat	47
5	JOHDATUS AINEISTON ANALYYSIIN	50
6	LINTULAN TILAT JA ELINKEINOT	55
6.1	Päärakennus	56
6.2	Kynttilätehdas	58
6.3	Matkamuistomyymälä ja kahvila	60
6.4	Yhteenvedo: paikan rooli yhteisön symbolisessa rakentumisessa ja yksityisyyden arvostaminen	61
7	LUOSTARIELÄMÄN VAIHEET LINTULASSA	64
7.1	Hakeutuminen ja sopeutuminen luostarielämään	64
7.2	Kilvoittelun tasot: kokeellisaresta viitankantajaksi, ja lopulta nunnaksi	66
7.3	Luostarielämästä luopuminen	69
7.4	Yhteisön merkitys kilvoittelulle ja jatkuvuus Lintulan elämässä	71
7.5	Yhteenvedo: Lintulan jäsenyys ja yhteisön symbolinen rakentuminen	73
8	LINTULA ORGANISAATIONA JA SUHDE ULKOPUOLISIIN AUKTORITEETTEIHIN	75
8.1	Suomalaisen lainsäädännön, ortodoksisen kirkon ja Lintulan väliset suhteet	75
8.2	Igumenia	76
8.3	Johtokunta ja muu hallinto	78
8.4	Hierarkia Lintulan yhteisössä	79
8.5	Yhteenvedo: Lintulan yhteisön symbolinen rakentuminen hallinnon näkökulmasta	80

9	LINTULAN ARKI.....	83
9.1	Tyypillinen päivä Lintulassa.....	83
9.2	Hengellinen elämä.....	84
9.2.1	Henkilökohtainen rukoussääntö.....	85
9.2.2	Jumalanpalvelus ja liturgia.....	86
9.3	Kuuliaisuustyöt.....	87
9.4	Yhteenvetoa: yhteisön rakentuminen Lintulan arjessa.....	89
10	LINTULA JA LUOSTARIN ULKOPUOLINEN MAAILMA.....	92
10.1	Lintula ihmisten mielikuvissa.....	92
10.2	Talkoolaiset.....	95
10.3	Sisaret ja Lintulaa ympäröivä yhteiskunta.....	97
10.4	Yhteenvetoa: yhteisön symbolinen rakentuminen Lintulan ja ulkomaailman välisissä suhteissa ja mielikuvissa.....	97
11	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	100
11.1	Tulevaisuudennäkymiä.....	104
	Liite 1: Sanasto.....	106
	Liite 2: Teemahaastattelurunko ja sisarten kysymykset.....	108
	Liite 3: Talkoolaisten kysymykset.....	109
	Lähteet.....	110

”Good anthropology understands that religious worlds are real, vivid and significant to those who construct and inhabit them and it tries, as artfully as it can, to render those realities for others, in their sensory richness, philosophic depth, emotional range and moral complexity”.

Michael Lambek¹

1 JOHDANTO JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan elämää Lintulan Pyhän Kolminaisuuden ortodoksinuolustarissa sekä tämän luostarin ja sitä ympäröivän suomalaisen yhteiskunnan välisiä suhteita. Tutkimusmetodina käytän etnografista lähestymistapaa. Tarkastelun varsinaisena kohteena on Lintulan yhteisön rakentuminen, jota havainnollistetaan Lintulan sisarten huomioilla elämästä luostarissa. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä tästä elämäntavasta ja kertoa elämästä yhdessä uskonnollisessa yhteisössä tämän päivän Suomessa, ja samalla tarkastella suomalaista yhteiskuntaa ja uskontoelämää tämän yhteisön kautta. Lähtöajatuksena tälle tutkimukselle on se, ettei tarvitse matkustaa maailman toiselle puolelle löytääkseen erilaisuutta ja tutustuakseen itselle vieraisiin elämäntapoihin. Minulle elämä ortodoksisessa luostarissa edustaa juuri erilaisuutta. Ennen tätä tutkimustyötä minulla ei ollut tiedolle eikä omakohtaiselle kokemukselle muodostuvaa käsitystä luostarielämästä Suomessa. En ollut vierailut yhdessäkään suomalaisessa luostarissa edes turistina. Toisaalta tutkimuksen kohteena on nimenomaan suomalainen yhteisö: elämä Lintulassa on yksi suomalaisen elämäntavan monista muodoista.

Millainen yhteisö luostari sitten on? Sana luostari saattaa herättää mielikuvia yhteisöstä, joka on konservatiivinen, eristäytynyt ja hyvin kurinalainen. Osaksi nämä mielikuvat ovat totta: luostarikilvoitteluun kuuluu perinteiden vaaliminen ja kurinalaisuus, ja monet luostarit ovat myös nykyaikana melko eristäytyneitä. Kuitenkin tämä on vain osa totuutta. Luostarikilvoittelussa on kansainvälisesti suuria eroja esimerkiksi kirkkokunnan, luostarin sijainnin ja kilvoittelijoiden sukupuolen mukaan. Eräillä sisar- ja veljeskunnilla on tiukat säännöt sen suhteen, miten paljon päivässä saa puhua, toiset luostarit taas ovat vilkkaita matkailu- ja pyhiinvaelluskohteita. Joissain luostareissa sähköstäkin on luovuttu, toisissa käytetään internetiä luontevasti. Luostareiden eristäytyneisyyttä voidaan joskus liioitella, sillä ympäröivää maailmaa ei voi koskaan sulkea täysin ulkopuolelle. Lintulan luostarissa suuri osa vuodesta vietetään omissa oloissa, mutta kesäaikaan

¹ Lambek 2002, 4.

Lintulassa käy tuhansia vierailijoita. Talvella pyhiinvaeltaja- ja matkailijaryhmiä otetaan vastaan vain tilauksesta. Luostarin kirkko ja jumalanpalvelukset ovat avoinna ympäri vuoden. Suomessa on Lintulan lisäksi myös muita kristillisiä luostareita tai luostariyhteisöjä: Uusi Valamo Heinävedellä, Jumalanäidin karmeliittaluostari Espoossa, kaksi birgittalaisluostaria (Turussa sekä Lohjan Koisjärvellä), luterilainen luostariyhteisö Enonkoskella, Ekumeeninen Karmeliittaluostariyhteisö Helsingissä ja Pokrovan ortodoksinen veljesyhteisö Kirkkonummella². Näiden lisäksi Suomessa on muiden uskontokuntien luostarinkaltaisia yhteisöjä, esimerkiksi Hare Krishna -temppli Helsingissä. Näillä on omat sääntönsä ja oma todellisuutensa. Yhdenlaisen luostarielämän tunteminen ei riitä antamaan yleispätevää kuvaa suomalaisesta luostarielämästä. Tämä tutkimus keskittyy yhden luostarin elämän kuvaamiseen, eikä sen pohjalta voida tehdä johtopäätöksiä muiden luostareiden todellisuudesta.

Entä miksi halusin tutkia juuri Lintulan luostariyhteisöä? Ensinnäkin, kiinnostuin Suomen ortodoksiluostareista, sillä erilaisuus ja vakiintuneisuus yhdistyvät niissä kiehtovalla tavalla. Suomi on valtaosin evankelis-luterilainen maa kulttuurisesti eikä luostarikilvoittelu ole perinteisesti kuulunut Suomessa evankelis-luterilaiseen uskoon. Toisaalta, ortodoksinen kirkko on toinen Suomen valtionkirkoista ja ortodoksinen usko on vakiintunut osa suomalaista yhteiskuntaa. Suomen alueella on ollut ortodoksiluostareita vuosisatojen ajan ja Lintulallakin on yli satavuotinen historia. Valamon luostarin historia puolestaan ulottuu perimätiedon mukaan jopa 1100-luvulle asti, vaikka luostarin tarkka perustamisajankohta ei olekaan tiedossa (Kirkinen 1982). Ortodoksien asema Suomessa ei ole aina ollut kovin turvattu. Suomen ortodoksiluostareilla on ollut vaikeita aikoja, erityisesti Suomen ollessa osa Ruotsia. Lintulan ja Valamon luostarit ovat vaikeuksista huolimatta pitäneet yllä ortodoksisen luostarikilvoittelun perinnettä Suomessa, ja tämä on kulttuurisesti merkittävä teko. Näistä kahdesta luostarista halusin tutkia Lintulaa, sillä se on Valamoa rauhallisempi ja vähemmän esillä julkisuudessa, ja tämä tietty vetäytyneisyys kiinnosti minua. Lisäksi halusin tutkia nimenomaan naisyhteisöä ja naisten elämänratkaisuja, vaikka tässä tutkimuksessa sukupuolinäkökulmaa ei erityisesti painotetakaan.

Toiseksi, yksi lähtöoletuksistani oli, että nyky-Suomen vallitseva arvomaailma suosii enemmän hedonistisia ja yksilökeskeisiä kuin henkisiä arvoja. Tästä näkökulmasta Lintulan sisarten elämänvalinta näyttäytyi erityisen kiehtovana ja epätavallisena elämänratkaisuna. Nämä naiset ovat

² Melko kattava lista Suomen uskonnollisista yhteisöistä löytyy Kirkon tutkimuskeskuksen ja Uusien uskonnollisten liikkeiden tutkijaverkosto USVA ry:n yhteisen Uskonnot Suomessa –hankkeen ylläpitämästä verkkotietokannasta Uskonnot Suomessa, kohdasta Yhteisöt uskontoperinteen mukaan.

luopuneet yksilökeskeisyydestä ja materian tavoittelusta, ja päättäneet sopeutua vaatimattomaan yhteisöelämään, jossa henkiset ja hengelliset arvot ovat etusijalla. Esimerkillään he muistuttavat meitä luostarin ulkopuolisessa, hektisessä maailmassa eläviä hengellisyyden ja hiljentymisen arvokkuudesta. Motiivieni taustalla oli siis myös tiettyä idealismia. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan käsittele sisarten elämäntarinoita enkä heidän motiivejaan luostariin hakeutumislle vaan keskityn tarkastelemaan yhteisön rakentumista. On kyseenalaista, voisiko näitä motiiveja edes tutkia mielekkäällä tai relevanttia tietoa tuottavalla tavalla yhteiskuntatieteiden keinoin. Sama pätee elämäntarinoihin, erityisesti kun kyseessä on näin pieni ja tunnistettava yhteisö: sisaret olisivat helposti tunnistettavissa pienestäkin vihjeestä. Voisi ajatella, että luostariin hakeuduttaisiin henkilökohtaisen kutsumuksen vuoksi. Kuitenkaan historiallisesti asia ei ole näin yksinkertainen: ihmisiä on päätenyt luostariin maallistenkin motiivien vuoksi (ks. esim. Ebaugh 1993). Luostareiden rooli ja merkitys on muuttunut aikojen saatossa, ja se vaihtelee yhä eri yhteiskuntien ja uskontokuntien välillä. Ihmisiä on kuitenkin hakeutunut luostareihin mitä erilaisimpina maailmanaikoina ja erilaisissa kulttuureissa, eli luostarissa hakeutumisen syissä on oletettavasti universaaleja piirteitä.

1.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat löytyvät sosiaali antropologisesta yhteisötutkimuksesta ja uskontotutkimuksesta, erityisesti yhteisön symbolista rakentumista koskevasta teoriasta. Tutkimuksen pääasiallisena aineistona toimivat kenttätöyössä tehdyt havainnot sekä sisarten haastatteluista saatu tieto heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan elämästä Lintulan luostarissa. Aineiston analyysin tavoitteena on löytää vastauksia varsinaiseen tutkimuskysymykseeni: miten Lintulan yhteisö rakentuu? Etsin tähän vastauksia esittämällä aineistolle erilaisia apukysymyksiä. Esimerkiksi, miten sisaret kuvailevat elämäänsä Lintulan yhteisössä? Mikä tässä elämässä on parasta ja vaikeinta? Millainen on luostarin päiväjärjestys? Miten luostarin työnjako ja hallinto on järjestetty? Miten sisaren kilvoittelu etenee? Entä millä eri tavoin luostari on yhteydessä ympäröivään suomalaiseen yhteiskuntaan ja kansainväliseen ortodoksiyhteisöön? Miten tarkasti sisaret seuraavat maailman tapahtumia, entä mitkä ovat pääasialliset tiedon lähteet niistä? Tutkimuksen teossa on huomioitava sosiaali antropologian feministinen kritiikki. Sukupuoleen liittyvien seikkojen vaikutusta yhteisön elämään ei pidä jättää huomiotta tai väheksyä, vaikka ne eivät olekaan tässä tutkimuksessa tarkastelun ensisijaisena kohteena. Antropologiassa naisten elämää ja kokemuksia ei ole varsinaisesti pyritty hävittämään, mutta tutkijoiden pääasialliset

informantit ovat perinteisesti olleet miehiä ja heitä on pidetty helpommin lähestyttävänä, kun taas naisten elämänpiiriä on jopa vähätelty. Miesten ja naisten kokemusten ja elämäntutkimuksen välillä voidaan havaita eroja, siksi miesinformanteilta kerätty aineisto ei riitä kuvaamaan koko yhteisön elämää. (Ks. esim. Eriksen 2004, 40 ja Moore 1988). Tämän tutkimuksen kaikki informantit ovat naisia ja tutkimuksen kohteena on naisten yhteisö. Tutkija voi silti uusintaa maskuliinista maailmankuvaa, vaikka olisikin naisia tutkiva nainen, sillä oppialan maailmankuva ja tutkijaa ympäröivä kulttuuri eivät ole sukupuolineutraaleja (ks. myös Moore 1988). Tutkija ei välttämättä ymmärrä omaavansa maskuliinista näkökulmaa ilman feministisen kritiikin apua.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Aluksi tarkastelen niitä keskeisiä yhteiskunnallisia, historiallisia ja kulttuurisia tekijöitä, joiden vaikutuspiirissä Lintula elää. Tavoitteena on hahmottaa, miten nämä tekijät vaikuttavat Lintulan elämään. Keskityn tässä suomalaisen uskontoelämän, ortodoksisen kirkon, kristillisen luostarilaitoksen ja Lintulan oman historian tarkasteluun. Tämän jälkeen avaan tutkimukseni keskeistä teoriaa, jonka näkökulmasta ja johon nojaten myöhempi analyysini Lintulan yhteisön rakentumisesta perustuu. Luvun painopiste on yhteisön symbolista rakentumisesta koskevassa teoriassa. Seuraavaksi kerron tutkimusaineiston keräämisestä ja siinä käyttämästäni etnografisesta lähestymistavasta. Tässä luvussa on myös Lintulassa viettämästäni ajasta ja kokemuksistani kenttätyössä kertova matkakertomus. Tästä siirryn aineiston analyysiin. Varsinaisia analyysilukuja on viisi, ja niitä edeltää lyhyt analyysia esittelevä luku. Olen rakentanut analyysiluvut siten, että luvussa on ensin pääotsikkoon liittyvien alalukujen kautta muodostettu kuvaileva osuus, ja luvun lopussa on yhteenveto, jossa käydään vielä läpi, mikä rooli luvussa esitetyillä asioilla on yhteisön symbolisessa rakentumisessa. Lopuksi esittelen tutkimuksen johtopäätökset ja pohdin Lintulan tulevaisuudennäkymiä. Tutkielman lopusta löytyy sanasto, jossa avaan tutkimuksessa käytettyä ortodoksiseen uskoon ja luostarielämään liittyvää terminologiaa, sillä tämä ei välttämättä ole kaikille tuttua. Avaan näitä yleis- ja erisnimiä myös itse tekstissä. Olen tehnyt selitykset pääosin omin sanoin kenttätyössä oppimani pohjalta, mutta joissain tapauksissa olen turvautunut lähteisiin mahdollisimman täsmällisen määritelmän saavuttamiseksi.

Tämän tutkimusprosessin aikana olen keskustellut tutkimukseni aiheesta useiden ihmisten kanssa. Keskusteluja on yleensä sävyttänyt toisaalta mielenkiinto aiheistani kohtaan, ja toisaalta melko heikko tietämys Lintulasta ja sen elämästä. Monet ovat tienneet Lintulan luostarin olemassaolosta,

mutta eivät juuri muuta. Osin näistä syistä olen kiinnittänyt erityisen paljon huomiota Lintulan olosuhteiden, taustan ja historian kuvaamiseen. Kerron Lintulan oloista mahdollisimman paljon sisarten näkökulmasta ja sisarten kertomasta tekemieni johtopäätösten kautta. Käytän sisarten haastatteluista saamiani tietoja lähteinä jo varhaisessa vaiheessa, sillä sain näistä haastatteluista paljon sellaista informaatiota, liittyen esimerkiksi luostarielämään Suomen ulkopuolella, jota en olisi välttämättä löytänyt muualta. Samoin kuvaus Lintulan historiasta olisi jäänyt nykyistä pinnallisemmaksi ilman sisarilta saamiani tietoja. Olen kohdellut näissä tapauksissa sisarten haastatteluista lähteenä samoin kuin muitakin lähteitäni, eli merkinnyt sulkeisiin, kenen sisaren haastattelusta tieto on peräisin. Olen numeroinut haastattelemani sisaret yhdestä kuuteen.³

³ Haastattelujen teosta ks. luku 4.3 Haastattelujen teko ja haastatteluaineiston esittely.

2 TUTKIMUKSEN YHTEISKUNNALLINEN, KULTTUURINEN JA HISTORIAALLINEN KONTEKSTI

Lintula, kuten kaikki yhteisöt, elää jatkuvassa ja monisyisessä vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Ymmärtääkseen Lintulaa on siis tunnettava sitä suomalaista yhteiskunnallista kontekstia, jonka vaikutuspiirissä Lintula elää. Koska Lintula on uskonnollinen yhteisö, tämän tutkimuksen keskeinen yhteiskunnallinen konteksti rakentuu suomalaisen uskontoelämän ja sen erityispiirteiden tarkastelun kautta. Ortodoksisen kirkon sekä luostarilaitoksen ja -elämän taustojen tunteminen auttaa ymmärtämään, millaiseen perinteeseen Lintula liittyy. Lintulan historiaa tuntematta ei voi ymmärtää Lintulan nykyhetkeä. Nämä eri yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja historialliset viitekehykset vaikuttavat suuresti siihen, millainen yhteisö Lintulasta on muodostunut. Lintula eroaa muista suomalaisista luostareista joko uskonnon tai jäsenistön sukupuolen suhteen, toisaalta Lintula eroaa muissa maissa sijaitsevista ortodoksinunnaluostareista kansallisuuden ja yhteiskunnallisen kontekstin suhteen. Tutustumalla Lintulan keskeisiin viitekehyksiin kuvamme Lintulasta syvenee ja saa uusia ulottuvuuksia.

2.1 Suomalainen uskontoelämä tänä päivänä

Suomessa on kaksi valtionkirkkoa. Näistä evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului loppuvuodesta 2009 79,7 % suomalaisista (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2009 2010, 12). Keväällä 2009 1,1 % eli noin 59 000 suomalaisista kuului ortodoksikirkkoon (Suomi lukuina 2010) Suomalainen yhteiskunta on kuitenkin hyvin maallistunut, ja toisaalta muiden uskontojen merkitys kasvaa jatkuvasti. Globalisaatio ja kansainvälistyminen vaikuttavat suomalaiseen uskontoelämään ainakin kahdella tavalla. Toisaalta Suomeen muista kulttuureista ja ei-kristillisistä uskonnoista tulevat vaikutteet voivat muuttaa suomalaista uskontoelämää. Tämä voi luoda paineita esimerkiksi valtion ja valtionkirkkojen väliselle suhteelle. Toisaalta kansainväliset vaikutteet voivat terävöittää suomalaisia perinteitä, sillä suomalaisen uskontoelämän perinteiset erityispiirteet voivat tulla paremmin näkyväksi niiden peilautuessa uusiin vaikutteisiin. Suomessa on keskusteltu esimerkiksi siitä, millaista uskonnonopetuksen tulisi olla monikulttuurisessa Suomessa (esim. Aaltonen 2009,

Kallioniemi 2009). Kyseessä on suomalaisten uskonnollisten perinteiden, maallistumisen ja eri uskonnoista tulevien vaikutteiden välinen vuorovaikutus- ja sopeutumisprosessi.⁴

Sekularisaatiolla tarkoitetaan prosessia, jossa uskonnon merkitys sekä yhteiskunnassa että yksilöiden elämässä on vähentynyt yhteiskunnassa tapahtuneiden eri muutosten vuoksi (Kääriäinen et al. 2005, 14). Suomessa yhteiskunnan maallistuminen on näkynyt muun muassa evankelis-luterilaisesta kirkosta eroamisen kasvuna, vaikka eroaminen onkin toistaiseksi hieman laantunut. Esimerkiksi vuonna 2008 evankelis-luterilaisesta kirkosta erosi 52 203 henkilöä, mikä on 37,8 % enemmän kuin vuonna 2007 (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2008 2009, 12). Kuitenkin vuonna 2009 evankelis-luterilaisesta kirkosta erosi enää 43 650 ihmistä, ja vastaavasti kirkkoon liittyi 12 195 henkilöä, enemmän kuin koskaan aiemmin (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2009 2010, 12). Uskontososiologiassa modernisaatio on nähty uskonnolle ongelmia aiheuttavana ilmiönä, ja sekularisaatio on nähty modernisaation väistämättömänä tuloksena (Kääriäinen et al, 2005, 16). Etzioni (1996) puhuu yhteiskunnan yhteisen arvopohjan heikkenemisen jättämästä tyhjiöstä ja sen seurauksista. Sekularismin nousu, usko tieteeseen ja sosiaaliseen suunnitteluun, huoli talouskasvusta ja individualististen filosofioiden kasvava vaikutusvalta ovat kaikki heikentäneet moraalisten arvojen roolia ja erityisesti näiden arvojen jakamista (Etzioni 1996, 89). Yhteisen arvopohjan heikkeneminen on johtanut moraalisen järjestyksen ohenemiseen ja jättänyt jälkeensä tyhjiön. Tyhjiö kuitenkin pyrkii täyttymään. Etzioni mainitsee esimerkkinä tällaisesta kehityksestä uskonnollisen fundamentalismin nousun eri puolilla maailmaa. Nämä liikkeet pyrkivät vetoamaan ”kulttuurisiin tekijöihin” sekä arvoihin muiden yhteiskunnallisten velvoitteiden kustannuksella. (emt., 89–90) Etzionin mukaan tämä kehitys johti 1990-luvulla monissa yhteiskunnissa vahvaan keskusteluun yhteisten arvojen elvyttämisestä ja uudistamisesta. Samalla pohdittiin, mitkä vanhoista arvoista kannattaisi hylätä, ja mitkä tulisi muotoilla uudelleen. (emt., 90) Yhteiskunnan vanhojen arvojen mielekkyyttä on siis tarkistettu nykyajan valossa ja pohdittu, mitkä arvot tulisi pitää yhteisinä ja mitkä tulisi jättää yksilön oman harkinnan varaan.

Entä mitä sekularisaatio ja uskonnon aseman muutos ovat merkinneet yksilön kannalta? Seppo Häkkisen (2003) mukaan postmodernin ihmisen suhtautuminen uskontoon on välineellistynyt. Postmoderni nykyihminen ei asettaudu eikä sitoudu, ja hän pitää elämäänsä yksilöllisenä projektina. Elämä on kuluttamista ja jatkuvaa paremman vaihtoehdon hakemista, ja tämä leimaa suhdetta ja

⁴ Esimerkkejä uskonnollisten ja kulttuuristen perinteiden välisistä yhteentörmäyksistä voidaan löytää myös muualta Euroopasta. Esimerkiksi Hollannissa on otettu hallitusohjelmaan islamilaisten kasvot peittävien huntujen kieltäminen. Ranskassa kasvojen peittäminen, siis myös islamilasten kasvohuntujen käyttö julkisilla paikoilla on jo kielletty. (Helsingin Sanomat 1.10.2010)

sitoutumista uskontoon ja kirkkoon. (Häkkinen 2003, 230–231) Puhutaan yksityistymisestä (*privatization*), jolla voidaan viitata esimerkiksi siihen, miten yksilön uskoa ja yksilön tulkintoja uskonnosta pidetään yksityisasiaina. Oma kokemus ja sosiaaliset siteet ovat perinnettä tärkeämpiä. (Kääriäinen et al, 2005, 24–26) Kyseessä ei ole leimallisesti nykyaikainen ilmiö, sillä jo Durkheim puhuu siitä, miten lähes joka yhteisöstä ja yhteiskunnasta voidaan löytää ”yksilöllisiä uskontoja”, ja miten tästä saattaa tulla merkittävä uskonnollisuuden muoto (Durkheim 1980, 63–64). Perinteisen yhteisöllisyyden muuttumisen ja moniarvoisuuden lisääntymisen vuoksi yksilöiden uskonnollisuus nykyaikana ei välttämättä pohjaudu traditioihin vaan rakentuu oman henkilökohtaisen kokemuksen ja valinnan kautta (Helander 2003, 24).

Kuitenkin puhutaan uushenkisyydestä, jolla tarkoitetaan eräänlaista hengellisyyden renessanssia ja uskontoa kohtaan noussutta kiinnostusta erityisesti länsimaissa ja toisen maailmansodan jälkeen. Hengellisyyttä voidaan hakea perinteisten kristillisten kirkkojen lisäksi muista uskonnoista ja hengellisistä liikkeistä. (Kääriäinen et al 2005, 62). Tässä ajattelussa hengellisyys ei ole sidoksissa perinteisiin kirkkokuntiin. Toisaalta perinteisetkin kirkot vetoavat: esimerkiksi vuonna 2008, jolloin kirkosta erosi enemmän ihmisiä kuin vuonna 2007, kirkkoon liittyi enemmän ihmisiä kuin vuonna 2007. Liittyneitä oli 10763, 2,8 % enemmän kuin edellisvuonna. (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2008, 2009, 12) Tosin liittyneitä oli selvästi vähemmän kuin eronneita. Uushenkisyys voidaan nähdä myös vastareaktiona sekularisaatiokehitykselle. Vaikka maallistumisessa on puolensa, monet ihmiset saattavat kaivata hengellisyyttä elämäänsä. Maallistuneessa yhteiskunnassa yksilön on kenties helpompaa etsiä ja löytää itselleen sopivia tapoja toteuttaa hengellisyyttään, sillä maallistumiskehitys on riisunut kirkkokunnilta niiden perinteistä, yhteiskunnallista vaikutusvaltaa. Tällainen kehityskulku on tietysti haastanut sekularisaatioteorian. Kääriäinen et al (2005) huomauttavat, että nykyisin sekularisaation tarkastelun lähtökohtana ovat pikemminkin sekularisaation paradigman eri osa-alueet, joiden kautta pyritään kuvaamaan uskonnon ja modernisaation suhdetta eri puolilla maailmaa. (emt., 14) Ehkä yhteiskunnan sekularisoitumista tulisikin ajatella enemmän tendenssinä, joka jättää tilaa hengellisille ajatuksille ja elämäntavoille.

Sekularisoitumisen näkökulmasta luostarivilvoittelijan sitoutuminen hengelliseen ja yhteisölliseen elämäntapaan näyttäytyy helposti ympäröivästä suomalaisesta yhteiskunnasta irrallisena ilmiönä. Tämä on harhaanjohtava ajatus. Vaikka sekä sekularisaatio että yhteisöllisyyden eräänlainen pinnallistuminen ovat voimakkaita tendenssejä nyky-Suomessa, ei se ole koko totuus: ihmiset hakeutuvat hengellisten asioiden pariin ja etsivät yhteisöllisyyttä myös (post-)moderneissa, länsimaisissa yhteiskunnissa. Toisaalta luostarielämällä on kansainvälisesti vuosituhantiset

perinteet, eli heilahtelut maallistuneisuuden asteessa eri yhteiskuntien sisällä eivät väistämättä muodostu ratkaiseviksi tekijöiksi luostarielämän jatkuvuuden kannalta kansainvälisellä tasolla. Vaikka luostareiden jäsenmäärä on laskenut länsimaissa 1900-luvulta lähtien, ainakin toistaiseksi löytyy vielä ihmisiä, jotka haluavat kilvoitella luostarissa. On merkillepantavaa, että vaikka luostarielämä on Suomessa pieni ja marginaalissa oleva ilmiö, se on osoittanut huomattavaa sitkeyttä ja sinnikkyyttä. Lintulan ja Valamon ortodoksiluostarit ovat selvinneet sodista, kielimuureista, evakosta ja lukuisista pienemmistä vastoinkäymisistä⁵. Toisaalta ei voida kiistää, etteivätkö maallistuminen ja postmodernin ajan erityispiirteet aiheuttaisi haasteita sille, löytyykö luostariin kilvoittelijoita tulevaisuudessa. Maallistuneessakin valtiossa on ymmärrettävästi syvästi uskonnollisia ihmisiä, mutta luostarikilvoittelu ei ole mitä tahansa uskonnollisuutta vaan hyvin eksklusiivinen, jopa äärimmäinen valinta, joka vaikuttaa yksilön koko loppuelämään.

2.2 Ortodoksinen kirkko Suomessa

Ortodoksinen kirkko muodostui 1000-luvun lopulla, kun läntinen ja itäinen kristillinen kirkko ajautuivat riitaan ja erkaantuivat toisistaan tämän seurauksena. Läntinen kirkko jäi Rooman paavin alaisuuteen ja siitä muodostui katolinen kirkko. Itäinen kirkko jäi Konstantinopolin patriarkan alaisuuteen ja siitä muodostui ortodoksikirkko. Suomessa ortodoksinen usko on pääosin vaikuttanut maan itäosissa ja Karjalassa. Ortodoksinen usko tuli Suomeen alun perin Venäjältä noin tuhat vuotta sitten, samoihin aikoihin katolisten ristiretkien kanssa, mutta kuten Metropoliitta Ambrosius (2003) huomauttaa, ortodoksinen usko saapui Suomeen ensin (Metropoliitta Ambrosius 2003, 178). Ruotsin vallan aikana Suomi kuului ensin katoliseen ja sittemmin protestanttiseen länteen. Ortodoksinen usko taas oli leimallisesti itäistä ja venäläistä kulttuuria. Ruotsin vallan aikana ortodokseja vainottiin ja jopa pakotettiin kääntymään luterilaiseen uskoon (emt., 178). Ortodoksinen kirkko kuitenkin säilyi vähemmistökirkkona Suomessa. Venäjän vallan aikana, vuosina 1809–1917, ortodokseilla oli helpompaa. Vuonna 1918, pian Suomen itsenäistymisen jälkeen, annettiin asetus Suomen ortodoksisesta kirkosta, ja vuonna 1923 se siirtyi Moskovan patriarkaatin alaisuudesta Konstantinopolin ekumeenisen patriarkaatin alaisuuteen autonomiseksi kirkkokunnaksi (Sidoroff 1988, 12). Aina toiseen maailmansotaan asti ortodoksinen usko oli pitkälti alueellista, mutta evakkojen ja maan uudelleenasettamisen myötä ortodoksinen usko levisi Suomen itäosista muualle maahan (Metropoliitta Ambrosius 2003, 180–181).

⁵ Palaan tähän aiheeseen ja Lintulan historiaan luvussa 2.4 Lintulan historia.

Hallinnollisesti Suomen ortodoksinen kirkko jakautuu Helsingin, Oulun ja Karjalan hiippakuntiin⁶. Karjalan hiippakunnan piispa on Suomen ortodoksisen kirkon johtaja ja koko Suomen Arkipiispa. Valtionkirkon asema tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että ortodoksikirkko voi kerätä kirkollisveroa jäseniltään. Ortodoksinen kirkko on Suomessa kasvava kirkko, sen jäsenmäärä on ollut kasvussa ainakin viime vuosiin asti (ks. esim. Ortodoksinen tiedotuskeskus 2008). Yksi selitys tälle trendille voi olla se, että luterilaisten ja ortodoksien välisten avioliittojen lapset oli aiemmin tapana kastaa valtakirkkoon, siis luterilaisiksi (keskustelu sisar 1)⁷. Nämä henkilöt ovat ehkä halunneet vaihtaa toisen vanhempansa tai isovanhempansa uskoon.

2.3 Kristillisen luostarilaitoksen muuttuva yhteiskunnallinen merkitys

Kristinusko levisi alkuaikoinaan pääasiassa Rooman valtakunnan alueella. Kristittyjä vainottiin aina 300-luvulle asti, jolloin Rooman keisari Konstantinus laillisti kristinuskon aseman. Kristinuskosta tuli pian valtakunnan pääuskonto. Ensimmäiset kristilliset luostarit on perustettu noin 300–400-luvuilla Egyptissä, tarkkaa aikaa ei voida määrittää. Ne rakentuivat vähitellen, kun erakoksi ryhtyneet hartaat kristityt alkoivat kerääntyä yhteen, yleensä pyhänä pidetyn erakon ympärille. Tämä kehitys alkoi noin 200-luvulla. (Hillery 1992, 3) Gothónin (2008) mukaan luostarielämän näkökulmasta Jumalan voi saavuttaa vain uppoutumalla sellaiseen ympäristöön, jossa ei ole ihmissuhteita, ja eliminoimalla elämästään kaiken tutun ja intohimoja herättävän. Luostarikilvoittelussa pyritään katkaisemaan kaikki inhimilliset ja maalliset suhteet, sillä ne uhkaavat erottaa kilvoittelijan Jumalasta ja saavuttamasta hengellistä vapautumista maallisista asioista ja intohimoista. (Gothóni 2008, 113)

Delantyn (2003) mukaan varhaisia luostariyhteisöjä kuvaa usko yhteisön radikaalista toiseudesta: varhaiset kristityt torjuivat oman aikansa maailman ja sen epätäydellisen sosiaalisen todellisuuden, ja ryhtyivät tavoittelemaan ihanteellista maailmaa (Delanty 2003, 26). Mary Douglas (1992) vertaa varhaisia kristittyjä vihreään liikkeeseen. Douglas siteeraa varhaisen kristillisen ajan historian tutkimusta, jonka mukaan Itä-Euroopassa ja Rooman valtakunnassa luopumista korostanut asenneilmapiiri alkoi vahvistua 200-luvulta lähtien. Luopumisen ja erakon elämän hyveellisyyttä korostanut kristinusko vetosi ennen kaikkea nuoriin, joiden mielestä omaisuutta ja valtaa himoitseva myöhäisantiikin moraalinen ilmapiiri vaikutti rappeutuneelta. Kristinusko tarjosi heille kanavan

⁶ Lisää Suomen ortodoksisen kirkon hiippakunnista ja niiden hallinnosta ks. Ortodoksisen kirkon kirkkojärjestys 11§.

⁷ Käytän sisarten haastatteluja yhtenä lähdeaineistona. Ks. myös luvut 1.2 Tutkimuksen rakenne ja 4.3 Haastattelujen teko ja haastatteluaineiston esittely.

protestoita vallitsevaa arvomaailmaa vastaan, johon kuului muun muassa avioliiton liittäminen statuksen ja omaisuuden siirtoihin. Tässä maailmassa eristäytyminen elämään yksin, kieltäytyminen avioliitosta ja sitoutuminen selibaattiin ja asketismiin olivat voimakas protesti vallitsevaa järjestelmää vastaan. Tavoiteltiin puhtautta ja totuutta: puhtauden ideaali toteutui kehon kautta, eli selibaatin, neitsyyden ja seksuaalisen kontrollin avulla. Totuus löytyi uskonnollisesta doktriinista. Toisaalta näillä nuorilla ei ollut juuri muita mahdollisuuksia protestoita kuin negaation kautta, kieltäytymällä osallistumasta vallitsevan järjestelmän ylläpitoon. Kristinusko oli siis reformistinen liike, joka torjui vallitsevat käsitykset hyvän elämän kriteereistä. (Douglas 1992, 166–167) Myöhemmin tämä protestiluonne oletettavasti muuttui, kun kristinuskosta tuli Rooman valtauskonto, mutta varhaisten kristittyjen luopumista ja erakkoelämää ihannoiva perinne jäi elämään luostarikilvoittelussa.

Turner (2007) puhuu liminaalisuuden institutionalisoitumisesta, joka on hänen mukaansa kaikkein selkeintä ja tarkimmin määriteltyä suurten maailmanuskontojen luostarilaitoksissa ja kerjäläismunkkisääntökunnissa (Turner 2007, 122). Liminaalisuudella viitataan sellaisiin hetkiin, jotka ovat ikään kuin normaaliolosuhteiden välissä ja ulkopuolella, kuten karnevaalit, pyhiinvaellukset ja siirtymäriitit. Liminaalisuuden käsite avautuu kenties parhaiten siirtymäriittien tarkastelun kautta. Siirtymäriitin liminaalivaiheella tarkoitetaan eräänlaista välitilaa, jossa normaalit yhteiskunnan ja kulttuurin pelisäännöt eivät päde. Turner on lainannut liminaalivaiheen käsitteen Arnold van Gennepiltä, jonka mukaan siirtymäriitit jakautuvat erottamiseen, välitilaan ja takaisin liittämiseen. Siirtymäriitin alussa initioitava henkilö tai ryhmä, eli rituaalisubjekti, irrotetaan ”joko vanhasta paikastaan yhteiskunnan sosiaalisessa rakenteessa, tietyistä kulttuurisista olosuhteista tai molemmista” (emt. 106). Liminaalivaihe on siirtymäriitin keskimäinen vaihe, jossa ”rituaalisubjektin tai ’matkaajan’ ominaisuudet muuttuvat moniselitteisiksi; hän kulkee sellaisen kulttuurisen alueen läpi, jota määrittävät vain harvat, jos mitkään edellisen tai tulevan tilan ominaispiirteistä” (emt. 106–107). Normaalisti tiloihin ja asemaan sovellettavat kulttuuriset luokittelut eivät siis päde. Kolmannessa vaiheessa rituaalisubjekti päättyy uuteen ja melko vakaaseen tilaan, ”johon kuuluu joukko selkeästi määriteltyjä, rakenteellisia oikeuksia ja velvollisuuksia muita yhteiskunnan jäseniä kohtaan” (emt. 107) Liminaalivaiheessa henkilöillä ei ole ”statusta, omaisuutta, tunnusmerkkejä, arvoasemaa tai roolia ilmaisevaa vaatetusta, asemaa sukulaisjärjestelmässä – ei siis mitään, minkä avulla heidät voitaisiin erottaa muista kokelaista tai uuteen asemaan vihittävistä noviiseista”. (emt. 107–108). Käytös on nöyrää, ohjaajaa on toteltava ilman ehtoja ja rangaistukset on hyväksyttävä, vaikka ne olisivat mielivaltaisia. Liminaalivaiheessa henkilöistä ikään kuin riisutaan heidän ominaisuutensa, jotta heidät voidaan muovata uudelleen.

Kokelaat usein tuntevat voimakasta toveruutta ja tasavertaisuutta keskenään, sillä eri statukset ja muut erottavat arvot ovat joko kadonneet tai rituaalisesti tasoittuneet. (Emt. 108) Näitä monimerkityksellisiä ominaispiirteitä ilmaistaan rikkaalla symboliikalla (emt. 107).

Yhteisöllisiä kokeiluja tutkineen Draken (1978) mukaan uskonnollinen kutsumus ja uskonnolliselle ideaalille omistautuminen on perinteisesti tarjonnut pakokeinon yhteiskunnan muodostamien kollektiivisten odotusten paineesta. Tästä valinnasta maksettava hinta on aina ollut korkea, esimerkiksi selibaatti, ja valinta on siksi vaatinut voimakasta vahvistusta, joka on saavutettu täydellisellä omistautumisella ja ympäristön tarkalla sääntelyllä. (Drake 1978, 294) Yhteisön voimakas sääntely ja kurinalaisuus siis toimivat yhteisön jäsenyyden ja sitoutumisen vahvistajina ja siten rakentavat yhteisöä. Mutta miten tämä mekanismi käytännössä toimii? Drake jatkaa, että korkeasti organisoiduissa yhteisöissä yksilöt usein syventyvät yhteisöelämään. Jos yhteisö on riittävän vakavissaan jäsentensä sitoutumisen suhteen, jäseniä rohkaistaan uppoutumaan yhteisöelämään asteittain monien eri mekanismien avulla, siihen pisteeseen asti, jossa heidän on todella valittava itsensä ja yhteisön välillä. Drake huomauttaa, että usein tätä valintaa ei tehdä kerralla, vaan yhä uudestaan. Tästä voi seurata se, että lopulta yksilö identifioituu niin täysin yhteisöön, että hän tosiasiansa valitsee itsensä mutta eri asussa (*guise*). Täydellistä identifikaatiota saavutetaan harvoin, mutta kontrolloitu yhteisö auttaa siinä. Jäsenyyteen ei liity onnistuminen tai epäonnistuminen. Yksilö on vain jäsen, ja siinä mielessä tasavertaisessa asemassa muiden kanssa. Draken mukaan tämä muutos ei ole kognitiivinen vaan emotionaalinen. Jäseneksi ei tulla järkeilemällä tai vakuuttamalla itselleen haluavansa olla jäsen, sillä tämä prosessi ei ole rationaalisesti järkeiltävissä eikä sitä voida tietoisesti hallita. (emt., 295)

Toisaalta, miten tarpeellinen tällainen Draken kuvaama pakomahdollisuus nyky maailmassa enää on, entä onko se relevantti Lintulan kohdalla? Nykyään sekä miehillä että naisilla on muitakin mahdollisuuksia torjua yhteiskuntansa konventionaalinen ihanne-elämänsuunnitelma kuin vetäytymällä luostariin, eikä yleinen asenne tähän torjuntaan ole aina kielteinen. Erityisesti länsimaisten naisten kohdalla tämä kehitys näkyy selvästi, sillä varsinkin 1900-luvulta lähtien heidän mahdollisuutensa esimerkiksi kouluttautua ja elättää itsensä omalla työllään ovat kasvaneet lähes olemattomista lähes tasavertaisiksi miesten kanssa. Ebaugh (1993) kuvaa, miten Yhdysvalloissa katolisten naisluostareiden jäsenmäärä laski, kun naisille avautui yhteiskunnassa yhä enemmän mahdollisuuksia kouluttautua ja luoda uraa. Aikana, jolloin naisilla ei tällaisia mahdollisuuksia juuri ollut, luostari ja katolinen kirkko tarjosivat naisille väylän kouluttautua ja saada ammatti esimerkiksi opettajana. (Ebaugh 1993) Voisi siis ajatella, että nykyaikana, jolloin

luostari ei ainakaan länsimaissa ole enää yksi naisten harvoista mahdollisuuksista kouluttautua ja saada ammatti, luostareihin hakeutuisivat vain ne, joilla on erityisen voimakas hengellinen kutsumus luostarielämään. Kuitenkaan tämän mahdollisuuksien lisääntymisen pohjalta ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Ihmisillä voi olla useita syitä luostariin vetäytymiselle, eikä niitä ole tarkoitus tutkia tässä tutkimuksessa. Voidaan vain todeta, että ihmisten valintamahdollisuudet ja välineet torjua roolipaineita ovat lisääntyneet. Draken kuvaama ilmiö yhteisöön vetäytymisestä pakona yhteiskunnan roolipaineista ei siis ole tämän tutkimuksen kohdalla relevantti, mutta Draken huomiot ympäristön tiukan sääntelyn ja yhteisöön sitoutumisen suhteesta saattavat päteä Lintulan tapauksessa, ja ne kannattaa huomioida myöhemmässä analyysissä.

Vaikka monissa länsimaissa luostareiden jäsenmäärät ovat laskeneet, monissa Venäjän luostareissa jäsenmäärä on kasvussa. Erään sisaren mukaan Neuvostoliiton romahdus osin selittää tätä: Neuvostoliitto ja sen aikaiset poliittiset olot hankaloittivat luostarielämää eivätkä luostarit päässeet kukoistamaan. Nykyisin luostarielämän mahdollisuudet ovat parantuneet Venäjällä. (Haastattelu sisar 6) Toisaalta luostareilla on Venäjällä sosiaalinen tehtävä, ne esimerkiksi ylläpitävät orpokoteja (vrt. haastattelu sisar 6). Eräs toinen sisar huomautti, että Venäjällä luostareiden jäsenmäärä lähti nopeaan kasvuun Neuvostoliiton romahdettua (Haastattelu sisar 4). Toinen sisar puolestaan huomautti, että vaikka venäläisessä luostarissa voi olla paljon asukkaita, voi olla, että näistä vain muutama on vihittyjä nunnia. Suuri osa voi olla esimerkiksi alle 20-vuotiaita, joiden toinen vaihtoehto olisi olla kodittomana. (Haastattelu sisar 6)

2.4 Lintulan historia

Tämän katsauksen lähteinä ovat Lintulan luostarin historia -kokoomateoksen artikkelit (1998), sekä Lintulassa käymäni keskustelut sisarten kanssa.

Lintulan Pyhän Kolminaisuuden naisyhteisö perustettiin vuonna 1895 (Savinainen 1998, 29). Vaikka ensimmäiset kristilliset luostarit on perustettu jo myöhäisantiikin aikana, niin ortodoksiset naisluostarit ovat verrattain uusi ilmiö. Venäjällä on vain joitakin Lintulaa vanhempia naisluostareita. (Haastattelu sisar 6) Tästä näkökulmasta Lintulalla on siis suhteellisen pitkä historia. Salaneuvos F.P. Neronov, venäläinen liikemies, oli lahjoittanut maa-alueen läheltä Lintulan kylää, Kivennavan pitäjästä, käytettäväksi myöhemmin luostariksi muutettavan naisyhteisön perustamiseen (emt., 32). Suurin osa Kivennavan asukkaista oli suomenkielisiä ja

luterilaisia. Lintulan sisaret olivat kaikki venäläisiä ja luostarin kieli oli venäjä. (emt., 30–31) Yhteisön virallinen perustaminen oli hankalaa, sillä Suomen silloinen, Ruotsin vallan ajalta peräisin ollut lainsäädäntö kielsi uusien luostareiden perustamisen. Lintulan naisyhteisö sai luostarin aseman lopulta vuonna 1905 (emt., 35–38). Vuodesta 1911 luostarin yhteydessä toimi orpokoti ja koulu. Näiden toiminta lakkautettiin 1920-luvulla (emt., 46, 50, 54). Suomi itsenäistyttyä vuonna 1917 Venäjältä tullut taloudellinen tuki lakkasi. Luostari siirtyi Suomen ortodoksisen kirkkokunnan alaisuuteen. Niiden sisarten, jotka eivät olleet Suomen kansalaisia, oli anottava erityislupaa voidakseen jäädä luostariin. Lintulan luostari ajautui vaikeuksiin: sodat ja Venäjän vallankumous olivat rasittaneet Lintulaa taloudellisesti eikä sisaristoon tullut uusia jäseniä. 1930-luvulla Lintulan tilanne koheni, maataloutta kehitettiin ja sisariston jäsenmäärä alkoi kasvaa. (emt., 54–57)

Vuonna 1939, hieman ennen talvisodan syttymistä, Lintula evakuoitiin. Evakkoon lähti yhteensä 47 henkilöä, joista hyvin harva osasi sanaakaan suomea. Sisaret evakuoitiin aluksi Maaveden kylään Joroisille eri taloihin. Evakkomatkan piti kestää vain viisi päivää, ja myöhemminkin sisaret toivoivat voivansa palata luostariinsa sodan jälkeen. Lintulan sisaristo joutui kuitenkin muuttamaan vielä useampaan kertaan ennen kuin heidät sijoitettiin Kuhmalahdelle Hämeeseen vuonna 1940. Täällä he asuivat kuuden vuoden ajan. (Kemppe & Savinainen 1998, 163–165) Jatkosodan jälkeen oli selvää, ettei Lintulaan voinut enää palata: luostari oli jäänyt rajan toiselle puolelle ja tuhoutunut sodassa lähes raunioiksi. Sisarten täytyi siis löytää uusi koti Suomen puolelta. Heille tarjottiin useita vaihtoehtoja, joista he valitsivat Hackman & Co:n omistaman tilan Heinävedeltä Palokin kylästä. (Emt., 167) Tila ostettiin sotakorvausrahoilla, ja se on kooltaan 30 hehtaaria (Haastattelu sisar 6). Alkuperäisellä Lintulalla oli maata enimmillään noin 350 hehtaaria, josta 240 hehtaaria oli metsää ja noin 52 hehtaaria oli viljelysmaata (Savinainen 1998, 57). Sisaret asettautuivat Palokkiin vuonna 1946 ja säilyttivät luostarinsa alkuperäisen nimen. Tässä vaiheessa sisaristoon kuului 34 jäsentä. Heistä suurin osa oli venäläisiä, mutta joukossa oli myös ukrainalaisia, karjalaisia ja yksi virolainen. (Kemppe & Savinainen 1998, 167–172)

Luostari on suomalaistunut vähitellen. 1940-luvun lopulla sisaristoon tuli jäädäkseen kaksi uutta suomalaista kilvoittelijaa. (Sisar Eeva 1998, 172) Tämä saattoi olla pieni kynnyksikysymys joillekin Lintulan sisarille, sillä eräät venäläistä sisarista olivat suhtautuneet varauksella ajatukseen, että suomalaisesta voisi tulla nunna (keskustelu sisar 1). 1950-luvulla sisariston lukumäärä väheni tasaisesti, sillä uusia sisaria ei tullut. 1960-luvulla sisaristoon liittyi kaksi uutta suomalaista jäsentä. Lintulaan otettiin muitakin kilvoittelijoita, mutta he eivät jääneet luostariin. Seuraavan kerran sisaristoon liittyi uusia, pysyviä jäseniä vasta 1980-luvulla. (emt., 173–175) Vielä tällöin luostarin

kieli oli pääosin venäjä: vanhan Lintulan sisaret puhuivat keskenään venäjää ja jumalanpalvelukset toimitettiin pääasiassa kirkkoslaaviksi (Haastattelu sisar 3). Sisarten kertoman mukaan⁸ ensimmäisten suomalaisten kilvoittelijoiden oli vielä täytynyt opetella venäjän kieli, mutta myöhemmiltä kilvoittelijoilta sitä ei enää vaadittu. Näin Lintulasta tuli vähitellen kaksikielinen yhteisö. Eräs sisar kuvasi, miten venäläisten sisarten vanhetessa, kun he eivät esimerkiksi jaksaneet enää laulaa, kieli jumalanpalveluksissa vaihtui vähitellen suomeksi. Vanhoille sisarille kirkkoslaavi oli pyhä kieli ja kieli muuttui vain olosuhteiden pakosta. (Haastattelu sisar 3) Vuonna 1981 Lintulaan tuli uusi pappi, joka ei puhunut venäjää. Tämä oli selvä murroskohta kieliäsiassa. Jumalanpalvelusten kieleksi tuli osin suomi, mutta vanhan Lintulan sisarten ollessa vielä elossa, jumalanpalvelukset toimitettiin osin kirkkoslaaviksi (haastattelu sisar 6). Venäjänkielisten sisarten synnintunnustuksia varten Lintulaan pyydettiin erikseen venäjää puhuva pappi (haastattelu sisar 3). Viimeinen alkuperäisestä Lintulasta tullut sisar, igumenia Antonina, kuoli vuonna 1998, joten Lintula ei ole ollut vielä kauan aikaa täysin suomalainen ja suomenkielinen yhteisö. Aineistoa kerätessäni, kesällä 2009, Lintulan sisaristossa oli 13 jäsentä.

Vuonna 1967 Joensuun Ortodoksisen mieskuoron laulajat perustivat Lintulan Ystävät ry:n, sillä he halusivat ohjata tulojaan johonkin hyödylliseen (Sisar Eeva 1998, 177). Yhdistys lahjoittaa luostarille myyntitavaraa, painattaa materiaalia ja tarjoaa jonkin verran rahallista tukea, mutta nimenomaan projekteihin. Esimerkiksi Lintulan peruskorjauksen yhteydessä yhdistys järjesti valtakunnallisen keräyksen, jonka turvin katettiin yli puolet menoarviosta. (Haastattelu sisar 3)

⁸ Esim. haastattelu sisar 6.

3 YHTEISÖN RAKENTUMINEN JA USKONTOANTROPOLOGIA

Tässä luvussa käyn läpi tutkimukseni kannalta keskeistä teoriaa ja aikaisempaa tutkimusta. Eniten konkreettista hyötyä kenttätöön kannalta oli Kati Juntusen (1999) Diakonia-ammattikorkeakoulun Järvenpään yksikköön kirjoittamasta lopputyöstä *Enkelielämää... Tutkielma kilvoittelusta Lintulan luostarissa*. Juntusen lopputyö oli suureksi hyödyksi erityisesti Lintulan oloihin perehtymisessä ennen kenttätöni alkua, ja myöhemmin kentälle sopeutumisessa, sillä tässä tutkimuksessa kuvaillaan kattavasti Lintulan yhteisöä ja tapoja. René Gothóni on tutkinut laajasti pyhiinvaellusta ja Athosvuoren luostariyhteisöä. Gothónin lähestymistapa luostarielämään kuitenkin poikkeaa melko paljon tämän tutkimuksen lähestymistavasta, joten lopulta en juuri päässyt käyttämään näitä tutkimuksia lähdemateriaalinani. Sain Gothónin työstä kuitenkin hyviä neuvoja liittyen etnografisen tutkimuksen tekoon. Palaan tähän myöhemmin käsitellessäni aineiston keruuta⁹.

Hillery (1992) on tutkinut sosiologian näkökulmasta ja etnografian avulla mittavasti erästä yhdysvaltalaisista trappistimunkkiluostaria. Trappistit ovat roomalaiskatolinen sääntökunta. Hilleryn mielenkiinnon kohteena on se, miten luostariyhteisö voi toimia, vaikka siitä puuttuu perhe, joka Hilleryn alkuoletuksen mukaan on yhteisön perusyksikkö. Tutkimuksessaan hän päätyy toteamaan, että perhettä merkittävämpi voima yhteisön koossapysymisen kannalta on rakkaus, nimenomaan *agapé*-tyyppinen¹⁰, pyyteetön lähimmäisenrakkaus. Tämä rakkaus voidaan yhteisössä saavuttaa kurinalaisen vapauden (*disciplined freedom*) avulla. Nämä kolme, yhteisö, (agapé-)rakkaus ja kurinalainen vapaus, ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja ylläpitävät toisiaan. (Hillery 1992, 207–211) Tämän tutkimuksen kannalta seuraava Hilleryn väite on muistamisen arvoinen: Hillery sanoo oppineensa munkeilta, että yhteisöä ei rakenneta yhteisön jäsenten itsensä toteuttamisen pyrkimysten varaan, vaan yhteisö rakentuu sitoutumiselle, uhrauksille ja omistautumiselle (Hillery 1992, 221). Hilleryn lähestymistapa ja tutkimuskysymys poikkeavat tämän tutkimuksen vastaavista, eikä tässä tutkimuksessa siksi nojata Hilleryn löytöihin tai oteta niitä teoreettiseksi lähtökohdaksi. Lisäksi Hilleryn tarkastelema luostari poikkeaa monien keskeisten viitekehystensä kohdalla Lintulasta: se nojaa tiettyyn sääntökuntaan, sijaitsee Yhdysvalloissa, asukkaat ovat miehiä ja

⁹ Ks. erityisesti luku 4.2.2 Kenttätöön tekeminen ja osallistuva havainnointi: teoriaa ja kokemuksia.

¹⁰ Hillery jakaa rakkauden neljään eri tyyppiin: eros, kiintymys, ystävyys ja *agapé*. Näistä *agapé*-rakkaus on uhrautuvaa, ja ennen kaikkea tarkoituksellista, tahtoa rakastaa, ja se ulottuu jopa vihollisiin. Vastakohtana on eros, jonka valtaan ihmiset joutuvat epätarkoituksenmukaisesti, jopa tahtomattaan. Esimerkkinä *agapé*-rakkaudesta Hillery mainitsee Jeesuksen uhrautumisen ristillä. (Hillery 1992, 33–34)

kyseinen luostari on paljon Lintulaa suurempi. Silti, voi olla kiinnostavaa tarkastella myöhemmin, missä määrin ja millaisista rooleista omistautumisen, uhrautumisen ja sitoutumisen elementtejä löytyy Lintulan yhteisön elämästä Lintulasta tehtyjen havaintojen pohjalta.

Tämän luvun pääpaino on yhteisöjen tutkimusta ja erityisesti yhteisön rakentumista symbolien avulla koskevassa teoriassa, sillä juuri tähän teoriaan nojaan eniten tutkiessani Lintulan yhteisön rakentumista. Aloitan kuitenkin tarkastelemalla uskonnon ja yhteisön suhteiden tutkimusta sosiaaliantropologiassa ja osin sosiologiassa. Luvun lopussa määrittelen, mitä yhteisöllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa.

3.1 Uskontojen tutkimus sosiaaliantropologiassa ja sosiologiassa

Anthony Giddens (2001) määrittelee ne piirteet, jotka vaikuttaisivat löytyvän kaikista uskonnoista: uskontoihin kuuluu kokoelma kunnioitusta ja ihmetystä herättäviä symboleja, sekä rituaaleja tai seremonioita, joita uskovien yhteisö harjoittaa (Giddens 2001, 531). Tämä määritelmä huomioi esimerkiksi sen, että kaikkia uskontoja ei voida määritellä uskolla yliluonnolliseen, tai että kaikissa uskonnoissa olisi ylipäätään jumala tai jumalia (emt. 531). Jos otetaan Giddensin määritelmä annettuna, Lintulasta täytyy löytyä merkittäviä symboleja ja rituaaleja, ja koska Lintulan olemassaolon merkitys rakentuu hengellisen elämän vaalimiselle ja systemaattiselle uskontoelämän toteuttamiselle, näiden symbolien ja rituaalien on oltava tärkeitä yhteisön olemassaolon ja yhteisön muodostumisen kannalta.

Giddensin määritelmä on hyvä lähtökohta, mutta se ei yksin riitä. Jos haluaa ymmärtää Lintulaa ja sen asukkaita, on ensin ymmärrettävä uskontoa. Elämä luostarissa on poikkeuksellisen voimakasta ja pitkäjänteistä sitoutumista vaativa elämäntapa, joka vaikuttaa yksilön elämän jokaiseen osaluueeseen. Miten tämä sitoutuminen onnistuu? Uskontoantropologiassa on ajateltu, että uskonto integroi yhteisön jäseniä yhteisöönsä (ks. esim. Bailey 1978). Siksi uskonnon ymmärtäminen on tässä olennaista. Mutta mitä uskonnosta voidaan sanoa yhteiskuntatieteiden avulla? Seppo Häkkinen (2003) on määritellyt uskontososiologisen tutkimuksen rajoja. Häkkisen mukaan uskoa ei voida puristaa kokonaan havaittavaan tai mitattavaan muotoon. Tutkimuksen kohteena ei voi myöskään olla Jumalan olemassaolo tai olemus, vaan ihmisten käsitykset näistä asioista. Uskontososiologinen tutkimus voi verrata ihmisten asenteita ja käsityksiä vain johonkin toiseen sosiaalisesti määriteltävissä olevaan kriteeriin. (Häkkinen 2003, 236) Uskonnon hengellistä

ulottuvuutta ei siis voida analysoida yhteiskuntatieteellisin menetelmin, mutta uskonnon sosiaalista ulottuvuutta voidaan tarkastella yhteiskuntatieteiden avulla. Nämä rajanvedot tarjoavat hyvän ohjenuoran tämän tutkimuksen tekemiseen.

3.1.1 Uskonnon ja yhteisön vuorovaikutus: Émile Durkheim

Edellä on tuotu esiin, että uskonnolla on voima integroida yhteisön jäseniä yhteisöönsä. Tämä ajatus näkyy myös Émile Durkheimin teoksessaan Uskontoelämän alkeismuodot (1980) esittämässä uskontoa koskevissa pohdinnoissa. Durkheimin mukaan uskonto on pitkälti sosiaalinen ilmiö eikä uskontoa voi erottaa yhteisöstä (Durkheim 1980, 32). Uskonnon herättämien hengellisten voimien ensisijainen tehtävä on vaikuttaa moraaliseen elämään (emt., 371). Siksi uskonto ei voi olla turha yhteisön kannalta, sillä moraalikäsitteet osallistuvat yhteiskunnan muutoksiin ja ylläpitoon. Durkheimin uskontoelämää koskevat ajatukset tarjoavat kiinnostavan näkökulman uskonnon ja yhteisön välisen vuorovaikutussuhteen tutkimiseen.

Durkheim jakaa uskonnolliset ilmiöt kahteen kategoriaan, uskomuksiin ja riitteihin. Uskomukset ovat representaatioista koostuvia mielipiteitä, ja riitit ovat tiettyjä toiminnan muotoja. Riitit kohdistuvat uskomusten erityiseksi tekemiin kohteisiin, eli uskomukset täytyy määritellä ennen riittejä. (Durkheim 1980, 55) Esimerkiksi ehtoollista ei voi ymmärtää, ellei tunne siihen liittyviä uskomuksia. Durkheimin väite kaikkiin uskontoihin kuuluvasta, perustavanlaatuisesta ja absoluuttisesta jaosta pyhään ja maalliseen on tämän tutkimuksen kannalta erityisen merkittävä. Tämä jako saa erilaisia ilmenemismuotoja eri uskonnoissa, mutta periaate näiden kahden maailman eksklusiivisuudesta ei muutu. Sekoittuminen näiden kahden kategorian välillä tuntuu yksilöstä lähinnä vastenmieliseltä, sillä yksilön mielessä nämä maailmat ovat, ja niiden kuuluukin olla, toisistaan erillään. Durkheim selittää luostarielämän juuri tällä: jos yksilö haluaa tosissaan kuulua pyhän maailmaan, ja maallinen ja pyhä ovat luonteeltaan eksklusiivisia, on yksilön väistämättä hylättävä maallinen. Luostarielämässä luodaan keinotekoisesti maallista elämää elävien ihmisten yhteisöstä erillinen, suljettu ympäristö. (emt., 55–58) Durkheimin (1980) mukaan suhteen rakentaminen maallisen ja pyhän välille on äärimmäisen hienovarainen prosessi, ja tapahtuu yleensä jonkin initiaatoriiitin kautta, sillä suhteen rakentuminen edellyttää, että maallinen menettää joitain piirteitään ja muuttuu samalla tietyllä tavalla ja tietyssä määrin pyhäksi. ”Nämä kaksi luokkaa eivät voi lähestyä toisiaan ja säilyttää omaa luonnettaan samanaikaisesti”. (Durkheim 1980, 58–59).¹¹

¹¹ Lintulan luostarin initiaatorituaaleista ks. luku 7 Luostarielämän vaiheet Lintulassa.

Durkheimin mukaan uskoville uskonnon todellinen merkitys on siinä, että uskonto auttaa heitä toimimaan ja elämään. Kyse ei niinkään ole tiedon lisäämisestä vaan kokemuksesta, ja pelastuksesta. Usko pelastukseen pahalta auttaa uskovaa nousemaan maallisten huolten yläpuolelle. Näin uskova vahvistuu ihmisenä, ja hänelle avautuu totuuksia joita ei-uskova ei voi nähdä tai kokea. (Durkheim 1980, 368–369) Uskova on ”ihminen joka pystyy enempään” (emt. 368).¹² Toisaalta uskonto ei voi olla täysin ihmisestä alkujaan irrallinen ja ulkopuolinen asia, sillä miten täysin ihmisen ulkopuolinen idea voisi vaikuttaa ihmiseen näin voimakkaasti? Durkheimin mukaan ideat eivät tule tyhjästä vaan ne ovat osa ihmistä. Siksi pelkkä idea ei voi siirtää ihmiseen uusia voimia vaan pelkästään vapauttaa niitä voimia, jotka jo ovat ihmisessä itsessään. Ihmistä mahtavampien ja hengellistä iloa tuottavien voimien täytyy siis tulla ihmisen ulkopuolisesta objektista. Jotta nämä ulkopuoliset voimat saataisiin osaksi yksilön sielunelämää ja niiden kanssa päästäisiin vuorovaikutukseen, uskovon on toimittava ja sitä kautta saatettava itsensä niiden vaikutusvallan alle. Yhteys korkeampiin voimiin syntyy siis toiminnan kautta. (emt., 369) Durkheim huomauttaa, että jokainen uskontoa tosissaan harjoittanut tietää, että uskoon liittyvät ilon ja sisäisen rauhan tunteet aktivoituvat juuri rituaalien, eli säännöllisesti toistettujen toimitusten kautta (emt., 368–369)¹³. Uskonossa ei siis ole kyse illuusiosta. Uskonnolliset uskomukset pohjautuvat kokemukseen, sillä ”onko olemassa mitään kokemusta, millä ei perusteita olisi?” (emt., 369). Todellisuus ei kuitenkaan aina vastaa uskovon ideaa siitä: siksi tutkimuksen kohde, tässä tapauksessa uskonto, on altistettava tieteelliselle tarkastelulle. Durkheim tekee näin, ja päätyy tarkastelussaan siihen johtopäätökseen, että se uskonnollisten aistimusten pohjimmainen syy, jonka pohjalta uskonnollinen kokemus syntyy, on yhteisö. Siksi rituaalit ovat niin suuressa roolissa kaikissa uskonnoissa, sillä yhteisö saa vaikutuksensa tuntumaan vain toiminnan kautta. Kun yhteisön muodostavat ihmiset toimivat yhdessä, yhteisö ”tulee tietoiseksi itsestään ja tajuaa asemansa”. Kollektiiviset ideat mahdollistuvat yhteisen toiminnan ansiosta. Siksi, ”toiminta dominoi uskonnollista elämää siitä yksinkertaisesta syystä, että yhteisö on sen lähde”. (emt. 370)

Jos hyväksytään Durkheimin väite uskontojen yhteisöllisestä luonteesta ja siteestä yhteisöön, kaikkia uskontoja voidaan myös ymmärtää tästä lähtökohdasta käsin (Lambek 2002, 35). Tämä lähtökohta tekee uskontojen arvottamisesta epätarkoituksenmukaista, sillä sen näkökulmasta uskonto on yhtä tosi kuin se yhteisö, josta uskonto kumpuaa. Erilaiset yhteisöt synnyttävät erilaisia uskontoja. Durkheimin ajatus uskonnon sosiaalisesta alkuperästä ei huomioi sitä mahdollisuutta, että korkeampia voimia olisi todella olemassa. Tätä ei kuitenkaan voida tutkia yhteiskuntatieteiden

¹² Tätä ilmiötä havainnollistetaan luvussa 9.3 Kuuliaisuustyöt.

¹³ Ks. myös luvussa 3.1 esitetyt Giddensin (2001) ajatukset rituaalien keskeisestä asemasta uskonnon harjoittamisessa.

avulla. Durkheimin näkemys on yhteiskuntatieteellinen selitys uskonnoista ja niiden alkuperästä, ja se pohjautuu oman tieteenalansa sisäiseen logiikkaan. Tästä syystä se ei voi ottaa uskottavasti kantaa korkeampien voimien olemassaolon mahdollisuuteen, sillä tämä kysymys on yhteiskuntatieteellisen tiedon ulkopuolella.¹⁴

Bailey (1978) huomauttaa, että vaikka Durkheimin ajatukset yhteisön ja uskonnon suhteesta ovat osin reduktionistisia, niitä voidaan käyttää osoittamaan sosiaalisen ja hengellisen välisen suhteen merkittävyyttä. Ne myös tukevat uskontoantropologiassa esitettyä näkemystä uskonnosta yhteisöön integroivana voimana niin yksilön psyyken kuin yhteisön tasolla. (Bailey 1978, 275–276)

3.2 Yhteisötutkimus sosiaali-antropologiassa ja sosiologiassa

Yhteisöjen tutkimus on yksi yhteiskuntatieteiden perusaiheista. Lehtosen (1990) mukaan ”yhteisö ja yhteisöllisyys viittaavat tiettyihin yhteiskuntatieteen tutkimuskohteina keskeisiin ryhmämuodostuksen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tapoihin” (Lehtonen 1990, 14). Yhteisöön voidaan paikantaa useita näkökulmia, ja tämän vuoksi itse yhteisön käsitteellä on oltava monia merkityksiä. (emt., 14) Yhteisölle on vaikeaa löytää yleispätevää määrittelyä, sillä ”yhteisön perusluonne (...) voidaan johtaa melkein mistä tahansa: vuorovaikutuksesta, kielestä, kommunikaatiosta, ihmisluonnosta”. (emt., 30). Nykyisessä yhteisötutkimuksessa eritelläänkin useita relevantteja yhteisön ja yhteisöllisyyden muotoja, esimerkiksi paikallinen, kuviteltu ja transnationaali yhteisö (ks. esim. Delanty 2003, Lehtonen 1990). Yhteisön eri muodot voivat olla keskenään hyvin erilaisia, mutta eivät välttämättä toisiaan poissulkevia: samasta yksittäisestä, empiirisesti tutkittavissa olevasta yhteisöstä voidaan paikantaa eri yhteisöteoriassa määriteltyjen yhteisöjen muotoja. Todellisuus on monimuotoisempaa kuin teoria.

Delantyn (2003) mukaan 1800-luvulta alkaen uudet tieteenalat, sosiologia ja antropologia, toivat uudenlaisia näkökulmia yhteisöajatteluun. Yhteisöä alettiin tarkastella myös kulttuurisesta näkökulmasta, kun aiemmin yhteisöä oli tutkittu pääasiassa poliittisten ihanteiden kautta (esimerkiksi Hobbes, Rousseau). Modernina aikana yhteisö oli ihanne, jota tavoitella (Delanty 2003, 28) Klassisessa antropologiassa yhteisön käsite kattoi sekä sosiaalisen että kulttuurisen, ja tämä näkemys on voimassa tänäkin päivänä. Tämä yhdistelmä sosiaalista ja kulttuurista vastasi

¹⁴ Vrt. Häkkinen (2003): uskontososiologisen tarkastelun kohteena voi olla vain ihmisten käsitykset korkeammista voimista, ei näiden voimien olemassaolo itsessään (Häkkinen 2003, 236).

jossain määrin tradition käsitettä sosiologiassa, ja sen näkökulmasta primitiivisiä yhteisöjä tarkasteltiin holistisina kulttuureina. (Delanty 2003, 34)

Saksalaisesta 1800-luvun romantiikasta ammentaneen Ferdinand Tönniesin Gemeinschaft/Gesellschaft -jaottelua voidaan pitää klassisen sosiologian ensimmäisenä merkittävänä yhteisöteorianana (Lehtonen 1990, 21–22, Tönnies 1955). Se on myös hyvä esimerkki Delantyn (2003) huomiosta, miten ihanteellisesti yhteisön ideaan alettiin asennoitua modernina aikana. Lehtosen (1990) mielestä Gemeinschaftin käsitteen ihanteellisuus on vaikuttanut siihen, miten myönteisesti myöhemmässä sosiologisessa tutkimuksessa on suhtauduttu yhteisöihin (Lehtonen 1990, 22–23). Tönniesin jaottelussa Gemeinschaft, ”yhteisö”, on melko pieni ja paikkaan sidottu yhteisö, esimerkiksi kyläyhteisö, jota kuvaa yhteisön jäsenten välinen tiivis vuorovaikutus ja keskinäinen välittäminen. Perhe on keskeinen elementti. Gesellschaft, ”yhteiskunta” puolestaan näyttäytyy mekaanisena, laskelmoivana kokonaisuutena, jossa ihmisten välinen vuorovaikutus ja huolenpito ovat jääneet oman edun tavoittelun jalkoihin. Gesellschaft-tyyppinen yhteisö on Tönniesin tarkastelussa hänen oman aikansa eli 1800-luvun loppupuolen modernille, teollistuvalla yhteiskunnalle tyypillinen ilmiö, joka näyttäytyy uhkana ”perinteisille” Gemeinschaft-yhteisöllisyyden muodoille. (Tönnies 1955) Jaottelussa siis asettuu vastakkain kaksi hieman romantisoitua kuvaa: toisaalta idea harmonisesta (maalais-)pienyhteisöstä ja toisaalta idea laskelmoivasta ja kylmästä teollistuvan yhteiskunnan arvoympäristöstä. Delanty (2003) huomauttaa, että ennen Tönniesiä keskeinen jako yhteisökeskustelussa kulki yhteiskunnan ja valtion välillä, mutta Tönniesistä lähtien jako asettautui kaupungin ja maaseudun välille. Tönniesistä lähtien huomio modernissa sosiologiassa alkoi kiinnittyä siihen, miten yhteisö selviää modernissa ajassa. (Delanty 2003, 33–34)

Bruntin (2007) mukaan yhteisön ja paikan side on ollut käytännössä ainoa asia, josta antropologit ja sosiologit ovat olleet samaa mieltä yhteisöä määriteltessä. Muutoin he eivät ole juuri päässeet yksimielisyyteen siitä, mikä erottaa yhteisön muista sosiaalisista ilmiöistä. Yhteisöjen tutkimus etnografian avulla oli vuosikymmenten ajan käytännössä ainoa keino saada empiiristä tietoa ihmisten välisistä suhteista ja heidän tekemisistään, ja sosiaalinen tutkimus rinnastettiin yhteisöjen tutkimukseen. Sittemmin sosiologiassa ja antropologiassa on huomattu, että yhteisö ei ole aina sidottu paikkaan, eli tämäkin yhdistävä side on kadonnut. Lisäksi on yhä vaikeampaa löytää ”puhtaita” yhteisöjä, joita entisajan yhteisötutkijat etsivät tutkimuskohteikseen. (Brunt 2007, 80, 82–83). Antropologit ovat kyenneet osoittamaan maahanmuuttajatutkimuksen kautta, että ihmiset voivat tuntea lojaaliutta ja kuuluvuutta yhteisöjään kohtaan, vaikka kiinteä side alkuperäiseen

yhteisöön olisikin katkennut. Nämä tunteet toimivat yhtenä diasporayhteisöjen muodostamisen moottorina ja ylläpitäjänä. (emt., 83). Tämä osoittaa sen, että yhteisöön kuuluminen voi olla ”kuviteltua” ja yhteisön jäsenen yhteisöönsä liittämien merkitysten varassa (ks. myös emt., 83). Kuviteltu yhteisö on Benedict Andersonin (2007) käsite, jolla hän kuvaa, miten yksilön yhteisöönsä liittämät mielikuvat ovat merkittävässä roolissa yhteisöön kuulumisen rakentumisessa. Näitä mielikuvia luodaan ja ylläpidetään eri symbolien avulla. Tämä kuvitteellinen yhteys liittää yhteisön jäsenet toisiinsa ja saa aikaan yhteenkuuluvuuden tunteen, vaikka nämä ihmiset eivät koskaan tapaisi toistaan. (Anderson 2007, ks. myös Brunt 2007, 83)

Paikka on kuitenkin yksi yhteisöä rakentavien symbolien lähteistä. Esimerkiksi Suomea koskevista mielikuvista varmasti yleisimmät liittyvät paikkoihin: maan järviin, metsiin ja luontoon. Brunt huomauttaa, että vaikka yhteisön ja paikan side onkin pitkälti murentunut, lokaalius voi silti olla merkittävä elementti yhteisön rakentumisen kannalta. Tämä ilmenee siinä, miten yhteisön symboleilla on voima saada ihmisiä liikkeelle. Brunt kertoo esimerkin Amsterdamista: muuttamalla erään pahamaineisen kaupunginosan nimi, siis yksi sen keskeisistä symboleista, alueesta onnistuttiin tekemään houkutteleva asuntojen ostajien silmissä (Brunt 2007, 83–84). Paikalla on tärkeä rooli myös luostariyhteisön kannalta, sillä suuri osa luostariyhteisöistä on johonkin tiettyyn paikkaan sidottuja. On tosin olemassa sisar- ja veljeskuntia, joiden jäsenet voivat asua kilvoittelunsa aikana useissa eri paikoissa. Tämä ei kuitenkaan ole mielivaltaista vaan nämä sisaret ja veljet ovat aina sitoutuneita siihen paikkaan, missä he kulloinkin kilvoittelevat. Ortodoksisessa perinteessä kuitenkin pyritään sitoutumaan yhteen tiettyyn luostariin.

Lopuksi on vielä tarkasteltava yhteisön jäsenyyttä, sillä yhteisöä ei olisi ilman sen jäseniä. Voidaankin ajatella, että yhteisö on rajattu kokonaisuus, joka vaatii jäsenyyden. Yhteisön jäsenyys ei ole aina valinnanvaraista. Se voidaan joko 1) saavuttaa itse aktiivisen jäsenyyden haluamisen kautta ja täyttämällä tietyt vaatimukset ja edellytykset, 2) siihen voidaan syntyä, tai 3) siihen voidaan pakottaa (esimerkiksi vankilan tapauksessa). On huomattava, että täysin sulkeutunut yhteisö, joka ei ota jäseniä ulkopuolelta, degeneroituu väistämättä. Jäsenyys vaatii ja edellyttää yksilöltä jotain, joko tiedostetusti tai ei. Toisten yhteisöjen jäseneksi on helpompi päästä kuin toisten, samoin yhteisöjen jäseniltään vaatima sitoutumisen aste vaihtelee. Yhteisön jäseniä yhdistää jokin yhteisön olemassaolon ja mielekkyyden kannalta olennainen asia. Ihmiset voivat esimerkiksi sekä hakea että kokea saavansa yhteisöstä turvaa ja vakautta epävarmassa ja kaoottisessa maailmassa. (Lehtonen 1990, Delanty 2003) Jäsenyyteen liittyvät yhteisön jäsenten väliset suhteet. Lehtosen (1990) mukaan horisontaaliset suhteet voidaan nähdä vastavuoroisuutta ilmentävinä, kun

taas vertikaaliset suhteet näyttäytyvät helposti alistussuhteina. Eri toimintojen määrittely joko horisontaaliseksi tai vertikaaliseksi ei kuitenkaan ole ongelmattonta. Lisäksi on harhaanjohtavaa ajatella horisontaalisia suhteita aina tasavertaisina, sillä niissä voi ilmetä alistavia ja jopa väkivaltaisia piirteitä. Vastaavasti vertikaaliset suhteet voivat olla työnjaollisesti ja yhteiskunnallisesti tarkoituksenmukaisia, ja niissä voi ilmetä vastavuoroista vuorovaikutusta. (Lehtonen 1990, 33).¹⁵

Yhteisöjen luonne on siis muuttunut eri yhteiskunnallisten muutosten myötä, ja yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa on erimielisyyksiä siitä, mikä lopulta muodostaa yhteisön. Nykyisen yhteisötutkimuksen kentän fragmentoituneisuus johtuu osin juuri tästä yksimielisyyden puutteesta. (Brunt 2006, 80; Delanty 2003) Yksiselitteistä määritelmää yhteisölle ei siis voida antaa.

3.2.1 Yhteisön rakentuminen symbolien avulla: Anthony Cohen

Anthony Cohenin yhteisön symbolista rakentumista koskeva teoria tarjoaa toimivat työvälineet ja kiinnostavan näkökulman Lintulan yhteisön rakentumiseen. Teoksessaan *The Symbolic Construction of Community* (1982) Cohen kuvaa, miten ihmiset järjestävät yhteisöä, ja millä eri tavoin he käyttävät symboleja vahvistaakseen yhteisöä ja sen rajoja sellaisissa tilanteissa, joissa yhteisöön kohdistuu muutospainetta ja näihin liittyviä uhkia yhteisön eheydelle (Cohen 1982, 28). Cohenin mukaan symbolit ovat tehokkaita yhteisön ja sen jäsenten yhteenkuuluvuuden tunteen rakentamisessa, sillä yhteisö jakaa symbolit, mutta yksittäisten jäsenten niihin liittämät merkitykset voivat vaihdella. Symbolien sisältö voi myös muuttua ajan myötä. Toisin sanoen, osa yhteisten symbolien sisältämästä merkityksestä on ”subjektiivista”. Juuri tässä epätarkkuudessa ja moniäänisyydessä piilee symbolien vahvuus. Ne tarjoavat eräänlaisen yhteisen kielen yhteisön jäsenille ja näin luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta, mutta eivät kuitenkaan pakota jäseniä alistumaan mihinkään yhteen, tiettyyn ja ehdottomaan puhdasoppisuuteen. Yhteenkuuluvuus ja yhteisöllisyys voivat siis olla yhteensopivia yksilöllisyyden kanssa. (emt., 20–21)¹⁶

Cohenin kiinnostuksen kohteena on ymmärtää, miten ihmiset kiinnittyvät yhteisöönsä. Cohenin mielestä tähän voidaan vastata tutkimalla yksilön kokemusta sekä niitä merkityksiä, joita yksilö

¹⁵ Lintulan sisarten välisiä suhteita käsitellään luvuissa 7 Luostarielämän vaiheet Lintulassa ja 8 Lintula organisaationa.

¹⁶ Turner (2007) esittää kuvauksessaan ndembujen *isoma*-rituaalista hyvän esimerkin siitä, miten symboleilla voi olla useita samanaikaisia merkityksiä. Tässä rituaalissa punainen kukko toimii symbolina kuolemalle, noituudelle, maskuliinisuudelle, ja rituaalin lopussa sen veri toimii symbolina parantavalle lääkkeelle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ndembut rinnastaisivat esimerkiksi kuoleman ja maskuliinisuuden toisiinsa. (Turner 2007, 54–58) Ks. myös Eriksen 2004, 287.

liittää yhteisöönsä. Tällöin yhteisöä tarkastellaan kulttuurisena ilmiönä, jota sen jäsenet rakentavat symbolisten resurssiensa ja kyvykkyytensä avulla. (emt., 38) Yhteisön rakenteiden ilmenemismuotojen tutkimisen sijaan tulisi etsiä yhteisön jäsenten näihin rakenteisiin liittämiä merkityksiä (emt., 40). Oli rakenteen ilmeinen toiminnallinen luonne mikä tahansa, sen ydinolemus, sen substanssi, voi muodostua pitkälti sen kautta, miten se symbolisoi yhteisön rajoja. (emt., 50).

Cohenin mukaan kulttuuri, siis yhteisö sellaisena kuin sen jäsenet sen kokevat, liittyy ennen kaikkea sosiaalisten rakenteiden ja sosiaalisen käytöksen ”ajattelemiseen” (*”thinking”*). Juuri tässä mielessä yhteisöstä voidaan Cohenin mukaan puhua symbolisena eikä rakenteellisena käsitteenä: yhteisö on olemassa ennen kaikkea jäsentensä mielissä. Tätä ei pidä sekoittaa huomioihin esimerkiksi maantieteellisistä ”tosiasioista” (*assertions of ”fact”*)¹⁷. Yhteisöjen erilaisuus ja niiden rajojen todellisuus vastaavasti sijaitsevat ihmisten mielissä ja niihin liitetyissä merkityksissä eivätkä niiden rakenteellisissa muodoissa. Merkitystä ei puolestaan voi kuvailla objektiivisesti, ainoastaan tulkita. (Cohen 1982, 98) Tämä ei kuitenkaan yksin riitä: on huomautettu, että yhteisöjen koossa pysyminen vaatii myös tekoja (Delanty 2003, 123; Korpela 2009). Korpelan (2009) mukaan symboleiden edustamat ideat konkretisoituvat tekemisen kautta, teoissa ja käytännöissä. Sekä yhteisöjen kuvitellut että konkreettiset piirteet ovat merkittäviä yhteisön rakentumisessa. Kuviteltuja piirteitä tehdään todeksi käytännöissä ja vuorovaikutuksessa. (Korpela 2009) Toisin sanoen, on kiinnitettävä huomiota myös siihen, miten yhteisöä rakennetaan teoissa, pelkkä merkitysten tutkiminen ei riitä.

Cohenin mukaan yhteisö perustuu sen rajojen symboliselle rakentamiselle, ja tästä voi seurata erilaisia tulkintoja yhteisön merkityksestä. Cohen määrittää yhteisön sen kautta, millainen tietoisuus ryhmän jäsenillä on itsestään suhteessa muihin ryhmiin. Merkittävin tällainen tietoisuuden muoto on rajojen symbolisointi (*symbolization of boundaries*), jonka kautta yhteisö erottaa itsensä muista. (Cohen 1982) Rajat merkitsevät yhteisöä suhteessa muihin yhteisöihin. Rajat ovat kuitenkin suhteellisia, eivät absoluuttisia. (emt., 58) Ihmiset tulevat tietoisiksi kulttuuristaan tullessaan tietoisiksi muista mahdollisista tavoista tehdä asioita, seistessään sen rajoilla, eli esimerkiksi kohdatessaan muita kulttuureja, tai yhteisönsä suhteen ristiriitaisista asioista. Normi on raja. (emt., 69) Raja edustaa yhteisön ulkomaailmalle esittämää naamiota, eli toisin sanoen, on yhteisön julkisivu. (Cohen 1982, 74) Toisaalta raja näyttäytyy erilaisena sisältä ja ulkoa käsin. Ulkopuolelta voidaan antaa rajujakin yhteisöä koskevia stereotyyppisiä yleistyksiä, mutta yhteisön jäsen ei

¹⁷ Lintulan tapauksessa tällainen maantieteellinen ”tosiasia” on esimerkiksi luostarin fyysinen sijainti Heinävedellä. Lintulan rakennukset ja maat eivät kuitenkaan ole yhtä kuin Lintulan yhteisö, eivätkä yhteisön rajat ole Lintulan maantieteelliset rajat.

välttämättä tunnista niistä itseään yksilötasolla. Näillä stereotyyppioilla ei Cohenin mukaan ole arvoa sen suhteen, miten ihmiset näkevät itsensä. Toisin sanoen, ulospäin yhteisön sisäinen variaatio häviää tai sulautuu yksinkertaiseksi julkisivuksi, ja sisäänpäin erilaisuus ja monimutkaisuus lisääntyvät. (emt., 74) Raja siis symbolisoi yhteisöä jäsenilleen kahdella eri tavalla. Ensimmäiseksi, raja tarjoaa yhteisön jäsenille käsityksen siitä, millainen käsitys rajan ulkopuolisilla on yhteisöstä. Toiseksi, rajassa tulee esiin yhteisön jäsenten ymmärrys yhteisöstään heidän oman elämänsä ja kokemuksensa kautta katsottuna. Yksityistä ulottuvuutta tarkastelemalla voidaan löytää ihmisten ajatukset yhteisöstään ja siitä, miten he symbolisoivat sitä. Kulttuuria tulee etsiä myös näistä ajattelun prosesseista, ei pelkkää tekemistä ja toimintaa tarkkailemalla. (Cohen 1982, 74)

Rituaalilla on keskeinen rooli yhteisön rakentumisen prosessissa, sillä se vahvistaa osallistujien sosiaalista identiteettiä ja heidän käsitystään sosiaalisesta sijainnistaan (*social location*). Rituaalin kautta yhteisö tulee todeksi sen jäsenille: yhteisö koetaan rituaalin kautta. (Cohen 1982, 50) Rituaalit siis edesauttavat yksilön kiinnittymistä yhteisöön ja ovat sitä kautta mukana yhteisön rakentumisessa. Ihmiset voivat tulkita rituaaleja eri tavalla ja niillä voi olla osallistujille erilaisia merkityksiä (emt., 55).¹⁸

Cohenin johtopäätös on, että yhteisön todellisuus perustuu sen jäsenten näkemykselle yhteisönsä kulttuurin elinvoimaisuudesta, riippumatta siitä, säilyvätkö yhteisön rakenteelliset rajat koskemattomina, esimerkiksi muuttuvissa olosuhteissa. Ihmiset luovat yhteisöä symbolisesti, tehden siitä resurssin ja merkityksen lähteen, ja viitekohdan identiteetilleen. (Cohen 1982, 1982)

Delantyn (2003) mukaan Cohenin teoria osoittaa, että yhteisö on notkea ja avoin muutoksille. Yhteisö ei ole pakottava moraalinen rakenne, joka määrää käyttäytymisestä, vaan resurssi josta ihmiset voivat ammentaa. (Delanty 2003, 47) Toisaalta, Delantyn mielestä Cohenin teoria painottaa liikaa yhteisön eksklusiivista luonnetta. Yhteisöt muodostuvat Cohenin mukaan yksin rajojen rakentamisen ja merkitysten kautta, ja näin yhteisön todellisuus jää huomiotta. Keskiössä on kulttuurin vahvistava luonne, vaikka kulttuurilla on muutosvoimainen ja rajoja ylittävä puolensa. (emt., 48)

¹⁸ Giddens (2001) huomauttaa, että kollektiivisten seremonioiden olemassaolo on yksi keskeinen uskonnon magiasta erottava tekijä. Kaikilla uskonnoilla on seremonioita, joihin uskovat osallistuvat yhdessä, mutta yksilöt suorittavat uskonnollisia rituaaleja myös yksin ja eristyksissä. (Giddens 2001, 532)

3.2.2 Symbolit ja uskonnolliset yhteisöt: Clifford Geertz

Toinen tämän tutkimuksen keskeinen teoreetikko on Clifford Geertz. Artikkelissaan *Religion as a Cultural System* (1993b) Geertz kirjoittaa uskonnollisista yhteisöistä ja symboleista. Tässä tutkimuksessa käytetty symbolin määritelmä on otettu tästä artikkelista: symboli on objekti, teko, tapahtuma, ominaisuus tai suhde, joka välittää mielikuvia, ja tämä mielikuva on symbolin ”merkitys” (Geertz 1993b, 91). Symboli on merkitysten välittäjänä aktiivinen elementti ja eräänlainen toimija. Analyysissa sosiaalisten tapahtumien symbolinen ulottuvuus ja nämä tapahtumat empiirisinä kokonaisuuksina tulisi kuitenkin erottaa toisistaan: talon rakentaminen ja talon rakentamisen suunnittelu eivät ole sama asia. (emt. 91–92) Näin määriteltynä tietyn esineen, teon, tapahtuman, ominaisuuden tai suhteen symbolinen luonne jää osin kontekstisidonnaiseksi ja riippuvaiseksi vastaanottajasta ja tämän ymmärryksestä. Esimerkiksi ikoni voi olla ei-ortodoksille vain kaunis kuva vailla erityistä symbolista merkitystä, kun taas ortodoksille se on tärkeä uskonnollinen symboli, jonka kautta voi suunnata rukouksensa sille taholle, jota ikoni esittää. Kontekstin tunteminen on siis tutkijalle ensiarvoisen tärkeää, sillä moni symboli voi jäädä huomaamatta, jos ei osaa tulkita tilanteita.¹⁹

Geertzin mukaan symbolit ovat tärkeitä, koska ihmisen sisäsyntyiset kyvyt reagoida ja ottaa asioita vastaan ovat niin yleisiä ja hajanaisia, että ilman kulttuuristen kaavojen apua ihminen olisi eksyksissä. Tämä tekee ihmisistä riippuvaisia symboleista. Geertz vertaa ihmistä majavaan, joka, toisin kuin ihminen, osaa rakentaa padon sisäsyntyisten, geneettisten ominaisuuksiensa ansiosta luonnostaan, ilman kulttuurisia apuvälineitä (Geertz 1993b, 93) Geertzin mukaan konkreettiset symbolit ovat luonteeltaan maailman ilmapiiriä ilmaisevia, mutta myös sitä muokkaavia. Symbolit nimittäin herättävät niiden harjoittajassa eri dispositioita, kuten taitoja, tapoja ja tendenssejä, jotka antavat pysyvän luonteen harjoittajan teoille ja hänen kokemukselleen. Nämä dispositiot kuvaavat todennäköisyyttä, millä jokin tietty teko suoritetaan, eivät tekoa itsessään. (emt., 95) Esimerkiksi ikoni (eli symboli) herättää todennäköisemmin ortodoksissa kuin luterilaisessa tavan koskettaa sitä ja tehdä sen edessä ristinmerkki (eli eri dispositioita). Tähän liittyy Geertzin ajatus rituaalin merkityksestä uskonnossa: rituaalissa, eli pyhitetyssä käyttäytymisessä (*consecrated behaviour*), syntyy vakaumus siitä, että uskonnolliset mielikuvat ovat tosia (*veridical*) ja että uskonnolliset toimintaohjeet ovat järkeviä. (emt., 112) Rituaalin seremoniallisessa muodossa pyhien symbolien ihmisissä herättämät mielialat ja motivaatiot kohtaavat näiden symbolien avulla muodostuneen käsityksen yleisestä järjestyksestä, ja samalla ne vahvistavat toisiaan. Rituaalissa eletty maailma ja

¹⁹ Vrt. myös edellä esitetty Cohenin huomio symbolien moniäänisyydestä (Cohen 1982, 20–21).

kuviteltu maailma yhdistyvät tiettyjen symbolisten muotojen toimijuuden kautta yhdeksi ja samaksi. (emt., 112)

Kulttuuria ei kuitenkaan pidä käsitellä pelkkänä symbolisena järjestelmänä eristämällä sen eri elementit, määrittelemällä niiden väliset suhteet ja lopuksi luonnehtimalla tätä järjestelmää jollain yleisellä tavalla. Tällöin kulttuurin analyysi eristetään sen todellisesta kohteesta, jonka tulisi olla todellisen elämän epämuodollinen logiikka (*the informal logic of actual life*) (Geertz 1993c, 17). Tutkimuksessa on kiinnitettävä huomiota käyttäytymiseen, sillä juuri käyttäytymisen, tai tarkemmin sanottuna sosiaalisen toiminnan kautta kulttuuriset muodot tulevat esiin. Kulttuurin symbolijärjestelmiin pääsee empiirisesti käsiksi tapahtumien tarkastelun kautta. (emt., 17). Inhimillinen käyttäytyminen tulisi nähdä symbolisena ja merkitystä ilmaisevana toimintana. Tällöin keskeiseksi kysymykseksi nousee, mikä näiden toimien välittämä viesti on, mitä niiden kautta sanotaan. (emt., 10) Geertz siis lähestyy merkityksiä tulkitsemalla tapahtumia ja tekoja. Tämä poikkeaa Cohenin lähestymistavasta, jossa painotetaan yksilöiden eri asioille antamia merkityksiä.

Jotkin kulttuuria symbolisesti kuvaavista ilmiöistä voivat aluksi vaikuttaa ulkopuolisen silmiin keskenään ristiriitaisilta. Lähempi tarkastelu yleensä paljastaa, että nämä ovat kuitenkin loogisia kyseisen kulttuurin näkökulmasta, ne vain liittyvät kulttuurin eri puoliin. (Geertz 1993a) Geertzin mukaan se, mitä yksi tietty ilmiö, esimerkiksi härkätaistelut Espanjassa, kertoo tämän kulttuurin elämästä, ei kyseenalaista sitä, mitä kulttuurin muut ilmiöt siitä kertovat. Geertz rinnastaa tämän ilmiön siihen, miten samat henkilöt voivat sekä järjestellä kukkia että kantaa miekkaa. (emt., 452). Kulttuurissa voi olla ristiriitaisilta vaikuttavia, mutta kulttuurista jotain olennaista kertovia ilmiöitä.

3.3 Yhteisön määritelmä tässä tutkimuksessa

Vaikka siitä, mikä muodostaa yhteisön ja miten yhteisö rakentuu, ei ole päästy yksimielisyyteen, on kuitenkin mahdollista tehdä jotain rajanvetoja ja määritellä, mitä yhteisöllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa. Tässä huomioin tutkimukseni näkökulman yhteisöön, teoreettiset lähtökohdat, tutkimuskysymykseni ja lopuksi Lintulan eli tutkittavan yhteisön erityispiirteet. Seuraava määritelmä on siis tehty edellä esitetyn pohjalta tätä tutkimusta varten, eikä sitä siksi voi soveltaa suoraan muihin empiirisesti tutkittavissa oleviin yhteisöihin.

Yhteisö rakentuu pitkälti symbolien ja rajojen symbolisoinnin kautta. Yhteisön kannalta merkittäviin symboleihin ja symbolijärjestelmiin pääsee käsiksi sekä tutkimalla yhteisön jäsenten yhteisöön liittämiä **merkityksiä** ja yksityistä ulottuvuutta (vrt. Cohen) että tarkastelemalla yhteisön jäsenten sosiaalista toimintaa, siis **tekoja** (vrt. Geertz). Yhteisö ei ole automaattisesti avoin kaikille, vaan jäseneksi täytyy pyrkiä. Koska rajojen symbolisointi on tärkeää yhteisön rakentumisen kannalta, yhteisön jäsenet pyrkivät rakentamaan ja osoittamaan eroa itsensä ja muun maailman välillä. Vaikka yhteisö olisi kääntynyt sisäänpäin, se ei ole muulta maailmalta eristyksissä oleva kokonaisuus. Ulkomaailmaa ei voi täysin sulkea pois, jo sen vuoksi, että yhteisön jäsenet ovat alun perin lähtöisin yhteisön ulkopuolelta. Yhteisön ja sitä ympäröivän maailman välillä siis vallitsee vuorovaikutussuhde. Vaikka yhteisö rakentuukin pitkälti mielikuvien ja tekojen kautta, yhteisöllä on kiinteä side tiettyyn alueellisesti rajattuun paikkaan ja sen kaikilla jäsenillä on mahdollisuus kohdata toisensa kasvotusten. Silti paikka ei välttämättä ole ensisijaisen tärkeä yhteisöön kuulumisen rakentumisessa. Yhteisöllä on alueesta riippumattomia puolia, esimerkiksi virtuaalisen yhteisön piirteitä, ja näiden kytkösten kautta tämä yhteisö on osa suurempia yhteisöjä ja verkostoja.

4 AINEISTON KERÄÄMINEN JA KENTTÄTYÖ

Tässä luvussa kerron tutkimusaineistoni keräämisestä etnografisen tutkimusmenetelmän avulla sekä tässä työssä kohtaamistani haasteista. Pääasialliset tiedonkeruumenetelmäni olivat osallistuva havainnointi ja siihen liittyen päiväkirjan pitäminen ja kenttämuistiinpanojen kerääminen, sekä haastattelujen tekeminen. Pääsin osallistumaan Lintulan elämään talkootyön kautta. Haastattelin sekä luostarin omia asukkaita että talkoolaisia. Kerron myös kentällä heränneistä ajatuksistani ja tuntemuksistani, sillä niillä oli merkittävä vaikutus aineistoni keräämiseen ja lopullisen tutkimuskysymyksen muotoutumiseen. Aloitan perehtymällä etnografisen tutkimuksen tekemiseen ja siihen liittyviin mahdollisiin ongelmakohtiin.

4.1 Etnografia tutkimusmenetelmänä

Etnografian käsitteellä viitataan sekä tiettyyn tutkimuksen teon muotoon että tutkimuksen kirjalliseen lopputuotteeseen (Davies 2008, 4–5). Etnografia tutkii ja kuvaa, miten ihmiset konstruoivat sosiaalista todellisuutta siitä tekemiensä tulkintojen sekä näistä tulkinnoista kumpuavien tekojen kautta. Tutkija osallistuu sosiaalisen todellisuuden konstruoimiseen tulkintojensa kautta. (Hammersley & Atkinson 1995) Etnografisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat tutkijan pitkäaikainen oleskelu kentällä, eli tutkimuksen aiheeseen liittyvässä sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä, ja tiedonkeruu sekä osallistuvan havainnoinnin että haastattelujen avulla. Tutkijan aineisto on usein hyvin monipuolinen, siihen voi kuulua muun muassa kirjallisia dokumentteja, esineitä ja lehtileikkeitä. (Eriksen 2004, 17, ks. myös Davies 2008, Hammersley & Atkinson 1995)

Geertzin (1993c) mukaan etnografiassa tulee pyrkiä tiheään kuvakseen. Hän on lainannut tämän käsitteen Gilbert Rylelta. Tiheä kuvaus ei ole vain käyttäytymisen ja tapahtumien kuvailua vaan se pyrkii selittämään sen kontekstin, jossa nämä esiintyvät, sillä olennaista ovat merkitykset asioiden ja tapahtumien takana. Tieto siitä, miten jokin asia tehdään, ei ole sama asia kuin teon tekeminen, tai teon ymmärtäminen. Kun tunnetaan konteksti, kulttuurin ilmiöistä tulee ymmärrettäviä myös ulkopuoliselle. (Geertz 1993c, 5–7, 9–12) Toisaalta konteksti voi saada uusia ulottuvuuksia, kun tieto käyttäytymisen merkityksistä lisääntyy. Teko jää ontoksi, jos ei tunne sen syitä ja taustoja, eli siihen liittyviä merkityksiä. Juuri nämä ulottuvuudet tiheä kuvaus pyrkii tavoittamaan.

Davies (2008) painottaa refleksiivisyyden merkitystä etnografisen tutkimuksen teossa. Daviesin mukaan refleksiivisyys on eräänlaista itseensä viittaamista (Davies, 2008, 4). Refleksiivisyys tulee huomioida monella eri tasolla, ja sitä tarvitaan koko tutkimusprosessin aikana, aiheen valinnasta tutkimuksen tuloksista kirjoittamiseen (emt., 4). Esimerkiksi tutkijan tausta, oppiala ja laajemmat sosiokulttuuriset olosuhteet vaikuttavat tutkimuksen aiheen valintaan. Kentällä tutkija on mukana luomassa niitä sosiaalisia tilanteita, joista hän ammentaa aineistoaan. Näihin tilanteisiin vaikuttaa sekin, millaiset suhteet tutkija kykenee luomaan informantteihinsa. (Emt., 5) Tässä piilee ansa tutkijalle. Jos tutkija ei tiedosta refleksiivisyyden merkitystä työssään, häneltä voi jäädä tutkimuksen kannalta merkittäviä asioita huomioimatta, ja toisaalta huomio voi kiinnittyä epäolennaisuuksiin. Refleksiivisyys auttaa eri vaikutussuhteiden tiedostamisessa, mikä vapauttaa ajatuksia entistä avoimemmalle ja ennakkoluulottomammalle tarkastelulle. Tämä palvelee tutkimuksen validiteettia. Daviesin mukaan refleksiivisyydestä hyötyäkseen tutkijan tuleekin pyrkiä kehittämään sellaisia tutkimuksen teon tapoja, jotka sekä tiedostavat että käyttävät subjektiivista kokemusta ja sen reflektointia osana tutkimusta (emt., 5).

Tutkijan reflektointi ei kuitenkaan saisi mennä liian pitkälle. Pahimmillaan reflektointi voi johtaa sellaiseen itseensä uppoutumiseen, jossa subjektin ja objektin rajat hämärtyvät tavalla, joka kyseenalaistaa koko yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen mahdollisuuden. (Davies 2008, 5) Daviesin mukaan ratkaisu tähän ongelmaan löytyy kriittisestä realismista. Tämän teorian näkökulmasta etnografisen tutkimuksen tarkoitus on lisätä ymmärrystä sosiaalisesta todellisuudesta kehittämällä selityksiä sosiaalisista muodoista ja tapahtumista. Samalla tutkijan on tarkasteltava kriittisesti näissä selityksissä käytettyjä käsitteenmuodostuksia. Kriittinen realismi huomioi ja hyväksyy sen, että yhteiskuntatieteellinen tutkimus on sidottu merkitykseen ja tulkintaan liittyviin kysymyksiin, sillä tutkimuksen kohteet ovat itsestään tietoisia olentoja (emt., 6). Jos antropologisen tutkimuksen tulokset pohjautuvat etnografiseen kenttätyöhön, jossa on huomioitu refleksiivisyys, ja ne on altistettu tieteellisen yhteisön kriittiselle tarkastelulle, ne ilmentävät Daviesin mukaan sellaista todellisuutta, jota ei voida saavuttaa suoraan tutkimuksen kohteiden tekojen tai kirjoitusten kautta. Tällöin kyseessä ei myöskään ole yksittäisen tutkijan oman mielenmaiseman reflektio. Tästä seuraa, että sekä huono että hyvä tutkimus ovat mahdollisia. Daviesin mielestä niiden kriteereiden, joilla nämä kaksi erotetaan toisistaan, tulisi tarjota pohja antropologiselle auktoriteetille. (emt., 6)

4.1.1 Validiteetti, reliabiliteetti ja yleistettävyys etnografisessa tutkimuksessa

Tutkimuksen tekemisessä tulee huomioida tutkimuksen validiteettiin, reliabiliteettiin ja yleistettävyteen liittyvät seikat, ja erityisesti niihin liittyvät ongelmat, sillä nämä osa-alueet ovat olennaisia tutkimuksen pätevyyden arvioinnin kannalta. Toisaalta näiden toteutumisen takaamiseksi ei ole olemassa yksiselitteisiä kriteerejä tai sääntöjä, sillä eri aloilla ja eri menetelmiä käyttäessä näiden toteutumisen kriteerit ja arviointi muuttuvat (ks. esim. Davies 2008).

Validiteetilla viitataan tutkimuksen löydösten todenmukaisuuteen tai pätevyyteen (Davies 2008, 96). Etnografisessa tutkimuksessa validiteetin vaatimusten täyttymisessä ei ole yleensä ongelmia, sillä validiteetti toteutuu sitä todennäköisemmin, mitä useampaa tutkimusmenetelmää on käytetty, ja etnografia on luonteeltaan monimenetelmäistä (Davies 2008, 96). Olen huomionut validiteetin vaatimukset tutkimukseni teossa pyrkimällä keräämään tietoa ja aineistoa mahdollisimman monin eri tavoin, sekä saamaan mahdollisimman monipuolista aineistoa.

Reliabiliteetilla viitataan tutkimustulosten toistettavuuteen, eli siihen, miten todennäköisesti toinen tutkija päätyisi samanlaisiin tuloksiin samojen menetelmien avulla. Reliabiliteetin toteutuminen on etnografisen tutkimuksen teossa haastavaa. Davies (2008) huomauttaa, että mikään etnografinen tutkimus ei ole toistettavissa edes saman tutkijan toimesta etnografisen tutkimuksen erittäin refleksiivisen luonteen vuoksi. Etnografisen tutkimuksen teossa reliabiliteetin kriteereiden soveltaminen niiden tiukimmassa merkityksessä tarkoittaisi väistämättä refleksiivisyyden heikkenemistä. Siksi reliabiliteetin vaatimuksesta ei Daviesin mukaan voida pitää täysin kiinni. (Davies 2008, 101) Kuitenkin etnografiselta tutkimukselta voidaan odottaa jonkintasoista vastaavuutta, tai syvällisempään ymmärrykseen tai jopa aiemman teorian hylkäämiseen johtavaa uudelleentulkintaa (emt., 98). Miten reliabiliteetti sitten voidaan huomioida etnografiassa? Yksi tapa on ristiintarkistaa alustavia tutkimustuloksia ja saatua informaatiota kentällä (emt., 97). Huomioin tämän omassa työssäni kysymällä samoista, erilaisista taustoittavista asioista eri ihmisiltä. Haastatteluissa minulla oli tietyt kysymykset, jotka kysyin kaikilta, kontekstissa syntyneiden kysymysten lisäksi.

Etnografisesta tutkimuksesta voidaan Daviesin (2008) mukaan paikantaa kahta yleistettävyiden muotoa: empiiristä yleistettävyttä sekä teoreettista interferenssiä. Edellä mainittu on Daviesin mukaan ongelmallinen etnografisessa tutkimuksessa, koska se voi johtaa liiallisiin yleistyksiin, esimerkiksi silloin, jos tehdään koko populaatiota koskevia yleistyksiä yhtä tiettyä ryhmää koskevan

tutkimuksen perusteella. (Davies 2008, 102) Teoreettinen interferenssi tarkoittaa sitä, että tutkimuksen johtopäätökset ovat yleistettäviä tietyn teoreettisen keskustelun kontekstissa, ja tämä on Daviesin mukaan paljon empiiristä yleistettävyyttä toimivampi yleistettävyyden muoto etnografisessa tutkimuksessa (emt., 103). Tämä problematiikka liittyy pääasiassa etnografian kirjoittamiseen. Analyysia ja erityisesti johtopäätöksiä tehdessä on varottava tekemästä liiallisia empiirisiä yleistyksiä, ja yleistettävyyttä tulisi hakea enemmän teoreettisen interferenssin kautta (ks. myös emt., 104). Tutkimukseni kohdalla tämä tarkoittaa sitä panosta, jonka tämä tutkimus voi tarjota yhteisön symbolista rakentumista koskevalle teorialle.

4.1.2 Tutkijan henkilön vaikutukset tutkimuksen teossa

Kenttätöissä on havaittu, että tutkijasta saatetaan tehdä oletuksia kentällä tämän sukupuolen perusteella (Silverman 1993, 35). Sukupuolellani saattoi olla myönteistä vaikutusta kentälle sopeutumisessa, sillä Lintula on vahvasti naisten yhteisö. Lintulan talkoolaiset ovat lähes kaikki naisia, vaikka Lintulassa onkin ollut pitkäaikaisia miestalkoolaisia. Tässä on selvä ero Valamon luostariin, jossa on sekä mies- että naistalkoolaisia. Oletan, että miehenä olisin herättänyt Lintulassa enemmän huomiota, ja minut olisi kenties laitettu toisenlaisiin talkootöihin. Sen sijaan sisarten puhumishalukkuuteen ja avoimuuteen tutkijan sukupuolella tuskin oli merkittävää vaikutusta. Sisarilla on jopa velvollisuus ottaa vastaan kaikki luostariin tulevat vierailijat, joten myös miespuolinen haastattelija olisi varmasti saanut haastateltavia.

Tässä voidaan pohtia, miksi juuri miesluostariin hakeutuu talkoolaiseksi sekä naisia että miehiä, mutta naisluostariin hakeutuu enimmäkseen naisia. Tämän esimerkin perusteella vaikuttaisi siltä, että miehet eivät juuri hakeudu talkoolaiseksi naisyhteisöön, mutta naisille ei ole ongelma mennä miesyhteisöön. Toisaalta luostaria ei välttämättä nähdä ensisijaisesti sukupuolinäkökulmasta, eli joko mies- tai naisyhteisönä, vaan uskonnollisena yhteisönä. Valamon ja Lintulan välillä on myös muita merkittäviä eroja jäsenistön sukupuolen lisäksi, esimerkiksi luostarin avoimuuden suhteen. Kenties Lintula suhteellisen sisäänpäin kääntyneenä naisluostarina näyttäytyy miehille ensisijaisesti naisten yhteisönä, johon heidän olisi sukupuolensa vuoksi vaikeampi sopeutua. Valamo sen sijaan saattaa määrittäytyä ensisijaisesti uskonnolliseksi ja kulttuuriseksi yhteisöksi, sillä se on hyvin ulospäin suuntautunut yhteisö, jonka yhteydessä toimii myös kansanopisto. Valamoon myös otetaan talkoolaisia määrällisesti paljon enemmän kuin Lintulaan.

Sukupuolen lisäksi esimerkiksi tutkijan ikä, uskonnollinen tausta, ja luonne voivat olla merkityksellisiä tutkimuksen teon kannalta. Kenttätyössä tutkijan on pyrittävä luomaan kuva itsestään luotettavana ja järkevänä henkilönä luottamuksen herättämiseksi. Tämän imagonrakennuksen onnistuminen ja haastateltavien mielikuva tutkijasta vaikuttavat haastattelutilanteeseen ja siihen, miten avoimesti haastateltavat vastaavat kysymyksiin. Ikäni ja luterilainen taustani tuskin olivat merkittäviä haastatteluaineistoni keräämisessä, mutta ei-ortodoksisuuteni vaikutti muuhun tutkimuksen tekoon, erityisesti osallistumiseen. Ortodoksina olisin päässyt joihinkin tilanteisiin helpommin sisälle, toisaalta ei-ortodoksina saatoinkin luontevasti kysellä jopa hyvin yksinkertaisista asioista, ja näin luoda keskusteluyhteyden. Luonteeseen ja persoonaan liittyvät seikat olivat varmasti merkityksellisiä, eivätkä vähiten itseni kannalta. Palaan näihin kysymyksiin seuraavissa luvuissa.

4.2 Matkakertomus

Seuraavaksi kerron kenttätyöstäni Lintulassa sekä käsittelen tuntemuksiani kenttätyön eri vaiheiden aikana. Näiden asioiden kirjoittaminen auki palvelee etnografiselta tutkimukselta vaadittua refleksiivisyyttä (vrt. Davies 2008). Tämän kuvauksen tarkoitus on auttaa lukijaa hahmottamaan tutkimuksen teon kontekstia ja toimia pohjana myöhemmälle aineiston analyysille.

4.2.1 Lintulaan meno ja kenttätyön alkuvaikeudet

Toukokuussa 2009 lähetin Lintulaan kirjeen, jossa kerroin halukkuudestani kirjoittaa pro gradu -tutkielmani Lintulan elämästä, ja pyysin lupaa tulla vierailulle pari viikoksi keräämään aineistoa ja tekemään samalla talkootöitä. Ajattelin, että talkoolaisena olo olisi luonteva väylä tutustua luostarin elämään ja asukkaisiin. Vastausta ei kuitenkaan kuulunut, ja aloin huolestua. Lopulta lähetin Lintulaan sähköpostiviestin, jossa tiedustelin, oliko edellinen kirjeeni saapunut, ja esitin uudestaan toiveeni tulla tekemään tutkimusta ja talkootöitä. Kului vielä pari viikkoa, kunnes Lintulasta soitettiin ja tarjottiin mahdollisuutta tulla talkoolaiseksi kahdeksi viikoksi heinä-elokuun vaihteessa. Lopulliseksi työajaksi muodostui 11 päivää. Puhelimessa minulle mainittiin, että tutkimuksen teosta pitäisi vielä keskustella paikan päällä, ja että tutkimustyö ja haastattelujen tekeminen saattaisivat olla hankalia toteuttaa, sillä sisaret olivat eri puolilla luostarin aluetta omissa töissään suuren osan päivästä. Olin kuitenkin hyvin luottavainen sen suhteen, että kaikki järjestyisi, kunhan pääsisin paikan päälle. Pari päivää myöhemmin sain tervetulokirjeen, jossa oli kattavat

ohjeet talkoolaiselle, sekä kaavake, johon tuli täyttää muun muassa henkilötiedot, yhteystiedot ja ruoka-allergiat, ja lähettää Lintulaan. Ohjeen mukaan luostarin alueella tulisi käyttää polvet peittävää hametta ja peittää pää huivilla. Päätin myös olla käyttämättä meikkiä luostarin alueella.

Lintulan luostariin on käytännössä vaikeaa tulla ilman omaa autoa, sillä kaukoliikenteen bussit pysähtyvät Karviossa, 8 kilometrin päässä luostarista. Useimmat matkailijat saapuvatkin Lintulaan joko omalla autolla tai bussilla ryhmämatkalla, tai mahdollisesti taksilla Karviosta. Matkani sujui hyvin omalla autolla. Tarvittaessa joku sisarista voi hakea talkootyöhön tulevan bussilta luostarin autolla. Jotkut matkailijat tulevat Lintulaan kävellen Uudesta Valamosta vaellusreittiä pitkin. Saapuminen Lintulaan tuntui jännittävältä, sillä en ollut aiemmin käynyt suomalaisessa luostarissa. Myös tutkimustyön sujuminen jännitti, sillä en ollut aikaisemmin tehnyt etnografista kenttätyötä. Mietin, millaisia sisaret ja muut talkoolaiset olisivat, ja miten kaltaiseni maallistunut luterilainen sopeutuisi heidän joukkoonsa. Kuvittelin, että sisaret olisivat hiljaisia ja vakavia. Ajattelin jostain syystä, että sisaret pyrkisivät häivyttämään omaa persoonaansa. Mielessäni muut talkoolaiset olisivat hiljaisia ja syvästi uskonnollisia ihmisiä, joiden kanssa minulla ei kenties olisi paljoakaan yhteistä. Nämä ennakkoluuloni osoittautuivat pian kärjistetyiksi, jopa perättömiksi. Sisaret olivat rauhallisia, mutta he eivät vaikuttaneet totisilta eivätkä ankarilta. Lisäksi he olivat omia persooniaan siinä missä kuka tahansa luostarin ulkopuolella asuva ihminen. Talkoolaiset osoittautuivat mukaviksi ja, arkisesti sanottuna, ihan tavallisiksi ihmisiksi. Suuri osa heistä oli uskossa olevia ortodokseja, mutta kyseessä ei ollut homogeeninen ryhmä. Mukana oli paljon erilaisia ja eri-ikäisiä henkilöitä. Suuri osa talkoolaisista oli eläkkeellä tai keski-ikäisiä, mutta joukossa oli myös nuoria. Tämä selittyy osin sillä, ettei kaikilla työssäkävijöillä ole kenties mahdollisuutta viettää paria viikkoa talkootyössä luostarissa lomien lyhyiden tai töiden vuoksi, ja monet nuoret ovat kesäisin töissä. Myöhemmin eräät talkoolaiset vahvistivat, että elämäntilanteen muutos, esimerkiksi eläkkeelle jäämisen tai lasten kasvamisen myötä, oli mahdollistanut talkoolaiseksi tulon.

Havainto sisarten persoonallisuuden häivyttämistä koskevan ennakkoluuloni perättömyydestä vahvistaa Cohenin (1982) huomion siitä, miten rooli ja persoonallisuus vaikuttavat toisiinsa (Cohen 1982, 29). Sisaruutta voidaan ajatella eräänlaisena roolina. Cohenin mukaan rooli suhteutuu henkilön persoonaan ja sitä ”suoritetaan” oman persoonallisuuden antamissa rajoissa ja sen antamien mahdollisuuksien mukaan. Voidaan asettaa periaatteita ja ihanteita, sisarten tapauksessa esimerkiksi kilvoittelun suhteen, mutta yksilöt eivät aina noudata niitä samalla tavalla. Tulkinnat ja ”roolisuoritukset” vaihtelevat, eikä voida väittää, että toisella olisi deterministinen ylivoima toiseen

nähdän. (Emt., 29) Tästä näkökulmasta on siis ymmärrettävää, että sisaret olivat selvästi omia persooniaan, vaikka he tavoittelevat samoja ihanteita ja elävät hyvin samankaltaista elämää.

Vastaanotto oli ystävällinen ja minut majoitettiin talkoolaisten taloon. Saapumispäivänäni ei ollut vielä töitä, joten sain rauhassa tutustua alueeseen. Minulta tiedusteltiin mahdollisista toiveistani talkootyöhön liittyen, mutta minulla ei ollut mitään erityisiä toiveita. Minulta kysyttiin, osaanko käyttää kassakonetta, ja kerroin osaavani ja työskennelleeni optikkoliikkeessä myyjänä. Sain tietää myös aikataulusta. Talkoolaisten päivällisaika alkoi klo 17.30. Jumalanpalvelus alkoi klo 18, mutta siihen ei ollut pakko osallistua. Jumalanpalveluksen jälkeen vetäydyttiin hiljaisuuteen ja luostarin portit suljettiin klo 20. Aamujumalanpalvelus alkoi klo 6, ja aamiainen alkoi klo 7.30. Aamiaisen jälkeen jaettaisiin talkoolaisten työt. Menin päivälliselle puoli kuudeksi. Päivällinen nautittiin lähes hiljaisuudessa, mutta muut talkoolaiset vaikuttivat ystävällisiltä. Ruokailun rytmi puolestaan tuntui hankalalta. Ruokailussa siirryttiin seuraavaan ruokalajiin vasta, kun kaikki olivat lopettaneet edellisen ruokalajin syömisen. Olen hidas syömään, joten ensimmäisinä päivinäni lopetin syömisen usein viimeisenä tai viimeisten joukossa. Tämä tuntui kiusalliselta, joten halusin sopeuttaa syömisnopeuteni muiden tahtiin. Tämä kuitenkin vaati muutaman päivän.

Samana iltana osallistuin ortodoksiseen jumalanpalvelukseen ensimmäistä kertaa elämässäni. En esimerkiksi tiennyt etukäteen, että jumalanpalveluksessa tulee seistä, mutta selvisin seuraamalla muiden toimintaa. Jumalanpalveluksen lopuksi pappi nosti esiin ristin, jota oli lupa käydä suutelemassa. Järjestäydyin jonoon muiden lailla, mutta tässä vaiheessa en tiennyt, että ristiä pitäisi suudella, tai edes koskettaa, joten vuorollani vain kumarruin sen puoleen. Seuraavalla kerralla osasin jo toimia oikealla tavalla. Pian aloin pohtia, miten pitkälle minun olisi luterilaisena sopivaa noudattaa näitä rituaaleja. Ortodokseilla on ei-ortodoksien osallistumiseen liittyviä sääntöjä, joihin olin jonkin verran perehtynyt ennen Lintulaan menoa. Tiesin, että esimerkiksi liturgiaan, eli ehtoolliseen, voivat osallistua vain ortodoksit (esim. Merras 1992, 116).

Ortodoksinen jumalanpalvelus on henkilökohtaisen kokemukseni mukaan hyvin kokonaisvaltainen. Siinä huomioidaan, että ihminen ei ole vain henkeä tai ruumista, vaan molempia. Ortodoksisessa jumalanpalveluksessa voi luoda yhteyttä Jumalaan kaikkien aistien avulla: ikonit, ristit ja muut näkyvät symbolit aina papin asun koristelua myöten näköaistia varten, suitsukkeet hajuaistille, musiikki ja pyhien tekstien lukeminen tietyllä, messuavalla nuotilla kuulolle, ristinmerkin tekeminen ja ristin suuteleminen tai koskettaminen jumalanpalveluksen lopuksi tuntoaistille, ja

liturgiassa ehtoollisviini ja -leipä makuaistille. Haluan tuoda havaintoni esille, koska tämän kokemuksen mukaan kokonaisvaltaisuus vahvistaa uskonnollista kokemusta.²⁰

Noin tunnin kestäneen jumalanpalveluksen jälkeen sisaristo ja talkoolaiset vetäytyivät omiin oloihinsa. Ensin kuitenkin sai pyytää siunausta igumenialta. Igumenialta pyydetään siunausta periaatteessa kahdesti päivässä, aamulla ja illalla jumalanpalveluksen jälkeen. Tämä on vapaaehtoista, mutta ainakin tämän jumalanpalveluksen jälkeen kaikki näyttivät asettautuvan jonoon siunausta varten, myös minä. En oikein tiennyt miten toimia, sillä en saanut täysin selvää, mitä edelläni olevat tekivät. Igumeniaa lähestytään kädet yhdessä kämmenet ylöspäin, ja igumenia lausuu siunauksen. Tämän jälkeen igumenian kättä tulisi suudella, mutta en tiennyt tätä, vaan tein jonkinlaisen hämmentyneen niauksen ja kumarruksen yhdistelmän. Koko loppuillan tunsin oloni kömpelöksi, jopa vaivautuneeksi. Toisaalta tällaiset kömmähdykset olivat odotettavissa: kuten Eriksen (2004) huomauttaa, ”monet antropologit joutuvat tahtomattaan klovnin rooliin kentällä ollessaan”, koska he eivät tunne yhteisön tapoja (Eriksen 2004, 43). Kömpelyyteni ei sentään tehnyt minusta naurunalaista, ja seuraavilla kerroilla osasin jo toimia oikein. Kesti kuitenkin kauan, ennen kuin osasin toimia luontevasti eri rituaaleissa, mutta joissain tapauksissa toimintani jäi ulkokohtaiseksi suorittamiseksi. Tein asioita, koska muutkin tekivät, enkä halunnut häiritä rituaalia poikkeavalla käytöksellä. Joitain yksityisempiä rituaaleja, kuten ristinmerkin tekemistä ikonin edessä, jätin kuitenkin tekemättä, sillä ne eivät tuntuneet luontevilta. Olen jo toisena päivänäni kirjoittanut jumalanpalveluksesta, että siihen osallistuminen on erikoinen kokemus, sillä siinä on niin paljon samaa kuin luterilaisessa jumalanpalveluksessa, mutta kuitenkin se on aivan erilainen.

Ensimmäisenä aamunani en mennyt aamujumalanpalvelukseen, suoraan sanoen en saanut itseäni ylös niin aikaisin. Menin suoraan aamiaiselle, joka päivällisen tavoin nautitaan trapesassa, eli päärakennuksessa sijaitsevassa ruokasalissa. Ruokasaliin mennään yhtä aikaa, kun keittiövuorossa oleva sisar tulee päästämään sisään. Ruokasalin toisessa päässä on kokoelma ikoneita, ja huomasin, että lähes kaikki pysähtyivät tekemään ristinmerkin jonkun ikonin kohdalla ennen kuin asettuivat pöydän ääreen jääden seisomaan. Aina ennen aterioita ja aterioiden jälkeen rukoillaan yhdessä keittiövuorossa olevan sisaren johdolla, kaikki kääntyneinä kohti ruokasalin päässä olevia ikoneita. Vasta rukouksen jälkeen käydään istumaan. Sisaret nauttivat aamiaista samaan aikaan, mutta eivät ruokasalissa vaan keittiön puolella, tai kauniina aamuina pihan puolella, pienen lammen rannalla.

²⁰Metropoliitta Ambrosius huomauttaa, että ortodoksisessa uskossa korostetaan, että uskonto tulisi ymmärtää ja elää eksistentiaalisena totuutena ja elämäntapana. ”[U]skonnollinen kokemus on etusijalla, eettiset ulottuvuudet liittyvät sen soveltamiseen jokapäiväiseen elämään”. (Metropoliitta Ambrosius 2003, 179)

Aamiaisen jälkeen talkoolaisista vastaava sisar tuli jakamaan talkoolaisten työt. Jokaisella sisarella on luostarissa jokin vastuualue, jonka töihin he saavat tarvittaessa avuksi talkoolaisia²¹. Kesäisin luostarissa on jonkin verran palkattua työvoimaa, ainakin matkamuistomyymälässä ja kahvilassa. Minut laitettiin töihin kahvilaan, oletettavasti siksi, koska minulla oli kokemusta myyjän työstä ja siellä oli tarvetta. Sain tätä työtä varten työasun, johon kuului hame, pusero, esiliina ja huivi.

Kahvilassa työskentely oli hauskaa, mutta tutkimuksen kannalta haastavaa: työtä oli joka päivä 8 tuntia. Työ oli pääasiassa asiakaspalvelua ja kahvilan siistinä pitämistä. Kahvilasta käsin myös hoidetaan vierasmajan toimintaa. Kahvilassa pääsin hyvin näkemään, millaisia ihmisiä Lintulassa käy. Asiakkaina oli pääasiassa keski-ikäisiä tai vanhempia pariskuntia, perheitä, ryhmämatkailijoita, ja jonkin verran kaiken ikäisiä ulkomaalaisia matkailijoita. Kahvilaan saapui harvoin ketään yksin. Asiakkaiden puheista sain pian käsityksen, että suuri osa Lintulaan tulevista matkailijoista oli käynyt tai aikoi käydä Valamossa. Kahvilassa työskentely asetti minut erikoiseen asemaan. Toisaalta olin Lintulassa tarkkailemassa yhteisön elämää, toisaalta olin siellä talkoolaisena, ja koska työskentelin juuri kahvilassa, tavallaan edustin Lintulaa ulkomaailmaan päin. Kahvilaan tulevat matkailijat saattoivat esimerkiksi esittää mitä erilaisimpia Lintulaan liittyviä kysymyksiä, joihin me kahvilan työntekijät vastasimme parhaamme mukaan. Käytöksen sekä työssä että koko luostarin alueella tuli olla rauhallista. Esimerkiksi työtovereiden kanssa ei sopinut keskustella kovaan ääneen, ei myöskään keittiön puolella, sillä puhe kantautui sieltä hyvin salin puolelle. Rauhallinen puheääni tuotti minulle välillä vaikeuksia, sekä keskustellessani työtovereideni kanssa että muualla luostarin alueella, sillä olen luonnostani kovaääninen ihminen. Toinen asia, johon minun oli kiinnitettävä huomiota, oli liikkumisvauhtini, sillä kävelen yleensä hyvin ripeästi. Luostarin alueella tulisi liikkua rauhallisesti, ja juokseminen ei ole sopivaa. Kiinnitin käytökseeni selvästi enemmän huomiota, kun olin kahvilatyöntekijän vaatteissa, sillä siinä asussa koin edustavani Lintulaa. Työ kahvilassa tarjosi näkökulman Lintulan ja ulkomaailman välisiin suhteisiin, joka toisenlaisessa talkootyössä olisi jäänyt kokematta. Toisaalta toisenlaisessa työssä olisin voinut saada rikkaamman näkökulman luostarin sisäiseen elämään. Siksi talkootyöni luonteella oli suuri vaikutus siihen, millaiseksi aineistoni lopulta muodostui.

Kerroin työtovereilleni, ja muillekin talkoolaisille, jos se tuli puheeksi, että halusin tehdä pro graduni Lintulan luostarista, ja olin tullut talkootyöhön tutustuakseni Lintulan elämään ja kartoittaakseni tutkimusmahdollisuuksia. Kerroin myös toiveestani päästä haastattelemaan sisaria jossain vaiheessa. Tämän tarkemmin en tutkimustapojani kuvannut. Motiivieni kertominen oli

²¹ Lisää luostarissa tehtävästä työstä luvuissa 6 Lintulan tilat ja elinkeinot sekä 9 Lintulan arki.

ensimmäinkin eettistä, ja toisaalta kerrotuani niistä muut talkoolaiset eivät ihmetelleet, miksi esitin heille hyvin usein erilaisia kysymyksiä, esimerkiksi ortodoksiseen uskoon liittyen. On huomattava, että tässä vaiheessa minulle itsellenikään ei ollut varmaa, voisinko lopulta tehdä graduani Lintulasta. En tiennyt vielä, onnistuisinko keräämään tarpeeksi materiaalia, ja oli ainakin teoriassa mahdollista, ettei minulle annettaisi lupaa tehdä graduani Lintulasta. En tosin pitänyt jälkimmäistä vaihtoehtoa kovin todennäköisenä, olihan Lintulasta jo tehty ainakin yksi opinnäytetyö. Sen sijaan se, etten onnistuisi keräämään riittävästi aineistoa, oli todellinen uhka ja mahdollinen este tutkimukseni toteuttamiselle. Aloin kuitenkin merkitä muistiin havaintojani jo ensimmäisenä päivänäni. Jos en olisi voinutkaan tehdä tutkimusta, ne olisivat jääneet minulle muistoksi.

Ensimmäiset päivät kuuluivat pitkälti ihmettelemiseen ja luostarin tapoihin sopeutumiseen. Muutaman ensimmäisen päivän ajan olin jatkuvasti väsynyt, sillä sopeutuminen luostarin päivärutmiin ja työ uuvuttivat. Lintulan ilmapiiri kuitenkin vaikutti minuun nopeasti. Pian olin jo ihastunut Lintulaa ympäröivään kauniiseen luontoon, rauhaan, elämän säännöllisyyteen ja miellyttäviin ihmisiin. Ruoka oli yksinkertaista ja todella herkullista, ja siinä hyödynnettiin paljon oman kasvimaan ja ympäröivän metsän tuotteita. Lintulan rauhassa koin pääseväni yhteyteen oman henkisyyteni kanssa paremmin kuin koskaan aiemmin. Esimerkiksi kolmantena iltanani minulle tuli jumalanpalveluksessa tunne, että kirkon suuri ikoni olisi katsonut minua. Muitakin vastaavia, erikoisia tuntemuksia alkoi ilmaantua, ja niistä kumpusi erilaisia ajatuksia. Kuin huomaamatta aloin pohtia hengellisiä asioita yhä enemmän, mikä aiheutti ongelmia tutkimustyöhön keskittymiselle.

Huomasin pian, että toinen vierailu luostarissa olisi tarpeen, jos haluaisin toteuttaa tutkimukseni, sillä pitkien työpäivieni vuoksi minun olisi hyvin vaikeaa järjestää haastatteluja. Jo toisena iltanani olen kirjoittanut päiväkirjaani, että en usko tutkimuksen teosta tulevan juuri mitään talkootyöni ohessa, ja olen pohtinut, että kannattaa keskittyä miettimään mahdollisia tutkimuskysymyksiä ja katselemaan ympärilleen, ja palata Lintulaan myöhemmin kesällä vain haastattelemaan. Onnistuin kuitenkin tekemään yhden haastattelun ensimmäisen vierailuni aikana. Aloite tähän tuli Lintulan puolesta: minulle tarjottiin mahdollisuutta keskustella erään sisaren kanssa työstäni. Tässä keskustelussa sain paljon taustatietoa Lintulan arjesta ja monista Lintulan elämään liittyvistä asioista, ja siitä oli suuresti apua myöhempien haastattelujen suunnittelussa.²² Sisariston asenne tutkimustani kohtaan oli ystävällinen, mutta ehkä hieman hämmentynyt. Olin sanonut haluavani tutkia Lintulaa yhteiskuntatieteiden näkökulmasta, ja nimenomaan yhteisönä, mutta en osannut

²² Analyysissa, kun viitataan tähän keskusteluun, käytän viitettä ”keskustelu, sisar 1”.

ilmaista tätä täsmällisemmin, mitä halusin tutkia. Eihän lopullinen tutkimuskysymykseni ollut tässä vaiheessa vielä kovin jäsentynyt minulle itsellenikään.

Lopulta sopeuduin Lintulan elämänrytmiin. Jaksoin jopa herätä aamujumalanpalveluksiin, ainakin joinain aamuina. Huivin päähän laittamista aina omasta huoneesta poistuessa ei tarvinnut enää erikseen miettiä. Sopeuduin uuteen syömistahtiin alkuvaikeuksista huolimatta. Pidin Lintulan rauhasta ja hiljaisuudesta hyvin paljon, ja kaipaasin odotettua vähemmän takaisin ulkomaailmaan ja meluun. Pois lähtiessä huomasin huivin jääneen päähäni kuin itsestään, ja kasvoni jäivät meikkaamatta, mikä on minulle harvinaista. Oloni oli rauhallinen ja seestynyt, ja paluu kaupungin meluun arvelutti. Mutta kun palasin kotiin, huomasin kaivanneeni kaupunkiin. Voi olla, etten olisi viihtynyt luostarin rauhassa enää kovin paljon kauemmin. Ehkä vajaat kaksi viikkoa oli kaltaiselleni kaupunkielämän ystävälle lopulta riittävän pitkä aika hiljentymiseen. Onnistuin kuitenkin säilyttämään rauhoittuneen olotilani melko pitkään.

Toinen käyntini Lintulassa oli hyvin erilainen. Vierailusta sovittiin etukäteen, sillä varmistin vielä, että saisin tulla tekemään tutkimusta. Minulle sanottiin, että olin tervetullut, mutta sisaristo ei ollut kovin innoissaan tutkimuksen teosta. Menin Lintulaan autolla ja majoituin vierasmajaan. Maksoin majoituksen itse, mutta luostari tarjosi ateriat omasta aloitteestaan. Minut otettiin jälleen ystävällisesti vastaan. Lintulassa oleskelu eri roolissa tuntui erikoiselta, kun päivilläni ei yhtäkkiä ollutkaan yhtä selvää rakennetta kuin aiemmalla vierailullani. Toisaalta luostarin arki oli samanlaista: sisarten ja talkoolaisten päivät olivat täynnä työtä ja jumalanpalvelusten ja ruokailujen rytmittämiä. Oli erikoista seurata tätä elämänrytmiä sivusta, selvästi ulkopuolisena, kun aiemmin oli ollut siinä osallisena. Toisaalta monet tavat, joihin sopeutuminen oli ensimmäisellä vierailulla tuottanut vaikeuksia, sujuivat nyt lähes automaattisesti, niitä sen kummemmin ajattelematta. Jumalanpalveluksessa oleminen ja jopa ristinmerkkien tekeminen sujuivat luontevasti. Tämän käynnin aikana tein lähes kaikki haastatteluni²³.

4.2.2 Kenttätyön tekeminen ja osallistuva havainnointi: teoriaa ja kokemuksia

Osallistuvan havainnoinnin tavoitteena oli kerätä huomioita Lintulan yhteisön elämästä mahdollisimman kattavasti ja monipuolisesti oman osallistumisen ja toiminnan kautta, keskittyen tutkimuskysymyksen kannalta relevantteihin seikkoihin. Aineistoa kerätessä tutkijan on mietittävä, miten paljon ja millaista aineistoa tulisi kerätä, ja toisaalta, riittääkö kerätty aineisto vastaamaan

²³ Kuvaan haastattelujen tekoa ja siihen liittyviä ongelmia luvussa 4.3 Haastattelujen teko.

tutkimuskysymyksiin. Toisaalta tutkija joutuu sopeutumaan olosuhteisiin. Ihanne olisi ollut, jos olisin kyennyt viettämään useita viikkoja Lintulassa, sekä kesällä että talvella. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, enkä toisaalta pitänyt sisarten enempää häiritsemistä mielekkäänä. Tämä ei johdu siitä, ettenkö olisi kokenut olevani tervetullut, vaan halusta kunnioittaa heidän rauhaansa ja minimoida se häiriö, jonka ulkopuolisen tutkijan läsnäolo väistämättä aiheuttaa yhteisölle. Minulle oli siis selvää, että sen aineiston, jonka onnistuisin kahden vierailuni aikana keräämään, täytyisi riittää. Toinen vierailu ei tosin kuulunut alkuperäiseen suunnitelmaani, mutta tämä jako oli oikeastaan eduksi. Talkoolaisaikana tein paljon havaintoja ja sain ideoita, joita hyödynsin myöhemmin haastattelukysymyksissäni, ja toisella vierailulla saatoinkin keskittyä täysin tutkimukseen.

Ennen ensimmäistä vierailuani Lintulassa olin perehtynyt jonkin verran etnografista tutkimusta ja kenttätyötä käsittelevään kirjallisuuteen (esim. Hammersley & Atkinson 1995). Lukemani perusteella osasin odottaa, että kenttätyö menee harvoin suunnitelmien mukaan: omat ennakkoletukset voivat osoittautua vääriksi, ja osa kenttätyön tekemisestä koskevista suunnitelmista voi mennä täysin uusiksi. Olosuhteille ja kentän ”todellisuudelle” on oltava avoin, ja omia ajatuksia ja tunteita on reflektoitava. Gradunteon alkuvaiheessa ohjaajani kehotti, että alkaisin pitää päiväkirjaa jo hyvissä ajoin ennen kentälle menoa. Tämä osoittautui todella hyväksi neuvoksi. Erityisesti työn alkuvaiheessa pyörittelin aihetta paljon päässäni, ja saatoinkin oivaltaa jotain tärkeää milloin tahansa, esimerkiksi bussipysäkillä tai junassa. Pidinkin pientä kirjaa aina mukana, aina Lintulaan asti, jotta saatoinkin kirjoittaa ajatukseni heti ylös.

Athosvuoren pyhiinvaeltajia tutkinut René Gothóni (1998) puhuu kokemustensa pohjalta etnografisen kenttätyön tekemisestä eräänlaisen kolmiokentän kautta, jonka osat ovat eläytyminen, etäännyminen ja sitoutuminen (Gothóni 1998, 142–143). Eläytyminen on Gothónin mukaan kenttätutkimuksen perusedellytys, mutta siihen liittyy myös riskejä, niin eettisessä kuin tunteenomaisessa mielessä, ja tutkijan tulee varautua tähän. Etäännyminen puolestaan merkitsee Gothónille kriittisen tutkimuksen perusedellytystä, tutkijan kykyä ottaa etäisyyttä omaan tunne-elämäänsä ja tarkastella asioita ”intersubjektiiivisesta terveen järjen näkökulmasta”, esimerkiksi päiväkirjan pitämisen avulla. (emt. 142) Gothóni huomauttaa, että päiväkirjan pitäminen on yksi tapa käsitellä tunteita kentällä. Kentällä tutkijan eläytyvä minä on vallalla, kun taas kirjoittaessa lopullista tutkimusta tutkijan etäännyntynyt minä astuu pääosaan. Sitoutumisella Gothóni tarkoittaa tutkimukseen liian tunteenomaisen sitoutumisen aiheuttamaa subjektiivisuutta. Tällainen sitoutuminen on ansa, sillä sen myötä tutkijan tutkimusintressit määräytyvät etukäteen ja ovat esteenä kriittiselle ja puolueettomalle tutkimukselle. (emt. 143) Gothónin mukaan kenttätyö on siis

eräänlaista vuorottelua eläytymisen ja etääntymisen välillä, ja sitoutumisen varomista (emt. 143). Gothónin mukaan ”ihmisen kulttuurissa olemista ei voi tutkia ulkokohtaisesti”, joten ”kenttätyö, joka on aineiston keruuta, edellyttää toisten ihmisten (ajatus)maailmaan sekä eläytymisen että siitä etääntymisen kykyä. (emt. 141). Yritin noudattaa näitä ohjeita omassa kenttätyössäni.

Silverman (1993) huomauttaa, että sosiaalitieteellisessä observoinnissa on pohjimmiltaan kyse rutiinin eikä niinkään kaikkien jännittäviltä vaikuttavien asioiden ymmärtämisestä. Silvermanin mukaan hyvä tarkkailija löytää jännitystä jopa kaikista tavanomaisimmista toimista. (Silverman 1993, 30) Tämä eronteko oli ajoittain vaikeaa, sillä ympärillä tapahtui jatkuvasti kaikkea jännittävältä tuntuvaa, mikä ei kuitenkaan aina liittynyt tutkimustyöhöni. Talkootyöhöni perehtyminen vei alussa paljon huomiota, samoin luostariympäristön ihailu ja ihmettely. Lisäksi luostarin uskonasioiden pohtimiseen kannustava ilmapiiri sai välillä houkutelua ajatukseni pois tutkimustyöstä. Nämä ovat niitä eläytymisen riskejä, joista Gothóni (1998) puhuu: liiallinen eläytyminen vie tutkijan helposti sivuraiteille. Tutkimuksen teossa piti kiinni se, että olin etukäteen perehtynyt kenttätyön rutiineihin ja yritin pitää niistä kiinni. Pidin silmäni auki, kyselin paljon ja merkitsin havaintoni muistiin niin tunnollisesti kuin saatoin. Kysely oli välttämätöntä jopa hyvin yleisten asioiden ymmärtämiseksi. Esimerkiksi jumalanpalveluksissa minun oli aluksi vaikea ymmärtää, milloin siellä oli sopivaa istua, milloin taas tuli seistä. Minulla oli mukana kaksi muistikirjaa, joista toinen oli päiväkirja ja toiseen kirjasin lyhyempiä muistiinpanoja, käytännössä erilaisia huomioita ja havaintoja. Varsinkin alussa yritin kirjata ylös aika lailla kaiken uuden ja kiinnostavana pitämäni asian, mistä esimerkiksi Silverman (1993) varoittaa: tutkijan suurin virhe kenttätyössä on yrittää merkitä muistiin kaikki mahdollinen, sillä se johtaa siihen, että muistiinpanoista tulee systemaattisen analyysin kannalta kohtuuttoman laajat, eikä se huomioi kenttätyön teoriaan sidottua luonnetta (*theory-driven nature of field research*). (Silverman 1993, 37) Toisaalta koska olin kentällä suhteellisen vähän aikaa, pelkoa muistiinpanojen paisumisesta kohtuuttomiin mittoihin ei ollut, joten pyrin holistiseen tarkasteluun ainakin aluksi melko huolella. Davies (2008) huomauttaa, ettei tutkijan pitäisi lyödä liian aikaisin lukkoon sitä, mikä on tärkeää, vaan niin sanotusti pitää silmät auki (Davies 2008, 234). Kenttätyön loppua kohti, kun ympäristön uutuus ei enää aiheuttanut hämmennystä, kykenin kiinnittämään huomioni tutkimukseni kannalta olennaisiin seikkoihin paljon paremmin.

Edellä olen maininnut Gothónin (1997) huomiot eläytymisen mukanaan tuomista riskeistä. Hammersley ja Atkinson (1995) käsittelevät näitä kysymyksiä teoksessaan *Ethnography*, johon perehdyin juuri ennen kentälle menoa. Teoksessa oli sekä kokeneiden että aloittelevien tutkijoiden

kuvauksia heidän henkilökohtaisista kokemuksistaan kenttätyössä. Teoksesta sain hyvän käsityksen siitä, millaisia ongelmia saattaisin kohdata. Silti todellisuus on aina jotain muuta kuin teoria, ja jokainen tutkimusasetelma on ainutlaatuinen. Lisäksi tutkimustyön aineisto ja lopputulos riippuvat aina myös tutkijasta ja tämän persoonasta²⁴. Esimerkiksi eläytymisen aiheuttamiin potentiaalsiin riskeihin ei voi koskaan täysin valmistautua. Osin tästä syystä etnografia on pahimmillaan henkisesti hyvin raskas menetelmä. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on osallisena tutkimassaan yhteisössä. Kentällä voi joutua kokemaan ja näkemään ikäviä asioita, sekä joutua osalliseksi joihinkin tilanteisiin tahtomattaan. Tutkijan mahdollisuudet vaikuttaa kentän tapahtumiin voivat olla käytännössä olemattomat²⁵. Tilannetta voi pahentaa se, että tutkijalla saattaa olla illuusio jonkinasteisesta ulkopuolisuudesta, joka osin on tietysti totta, sillä tutkijan täytyy kyetä ottamaan etäisyyttä kentällä²⁶. Kaikki tämä altistaa tutkijan sekä henkisille että fyysisille subjektiivisille kokemuksille ja erilaisille tunteille. Tässä on huomioitava myös se, että tunteiden rooli sosiaalisissa suhteissa yleensä kasvaa suhteen keston pidentyessä. Kun viettää paljon aikaa samojen ihmisten kanssa, joihinkin heistä kiintyy, ja toisista ei välttämättä pidä. Tämä asettaa haasteen etäantumisen vaatimukselle: miten tarkastella mahdollisimman puolueettomasti ja älyllisesti sellaisen ihmisen toimintaa, johon on muodostunut suhde tunnetasolla? Tähän liittyy juuri se refleksiivisyyden vaatimus etnografisen tutkimuksen tekemisessä, jota Davies (2008) painottaa. Tutkijan on oltava varuillaan, ettei uppoudu olosuhteisiin liiaksi, mutta toisaalta oma osallistuminen ja omat kokemukset toimivat tiedon lähteinä. Etnografisen tutkimuksen tekeminen on tasapainoilua näiden kahden ulottuvuuden välillä.

4.2.3 Pohdintaa kentällä heränneistä ajatuksista

Ajoittain sorruin Lintulassa juuri sellaiseen itseensä uppoutumiseen, josta Davies (2008) varoittaa (Davies 2008, 5). Erilaisuuden kohtaamisesta oli muodostumassa itseni kohtaamista. En arvannut, että ympäristö vaikuttaisi minuun niin voimakkaasti. Oleminen ortodoksisessa yhteisössä oli kuitenkin erikoinen kokemus monin tavoin. Olin jatkuvasti tietoinen ei-ortodoksisuudestani ja maallistuneisuudestani, sillä uskonto ja hengellisyys ovat Lintulassa koko ajan läsnä. Lintulan uskonnollinen ympäristö ei ollut selkeästi tuttu, mutta ei kuitenkaan täysin vieras. Minua hämmensi

²⁴ Ks. esim. Hammersley & Atkinson 1995, Davies 2008 sekä luku 4.1.2 Tutkijan henkilön vaikutukset tutkimuksen teossa.

²⁵ Ahdistavista kokemuksista kenttätyössä ks. Hammersley & Atkinson 1995, jotka kuvaavat esimerkiksi erään tutkijan soluttautumista moottoripyöräjengiin. Tämä tutkija joutui osallistumaan kaikkeen jengin toimintaan ja käyttäytymään arvomaailmansa vastaisesti, ettei paljastuisi tutkijaksi. Teoksessa kerrotaan myös vähemmän ahdistavista, mutta silti ikävistä kokemuksista.

²⁶ Etäisyyden ottamisesta ks. esim. Gothóni 1997, 142.

se, että ajattelin uskonasioita niin paljon, vaikka en ole erityisen uskonnollinen. Tutkimustyöni pohtimisen sijaan ajatukseni alkoivat liukua pohdintoihin aina uskonsodista ja ekumenian mahdollisuuksista siihen, voinko luterilaisena tehdä ristinmerkkiä vai en. Olen valitellut tätä muistiinpanoissani viisi päivää Lintulaan tulon jälkeen. Samassa muistiinpanossa olen todennut, että minun täytyisi pitää nämä pohdinnat henkilökohtaisella tasolla ja ottaa ne esimerkiksi henkisenä kasvuna, mutta pitää ne erillään tutkimuksesta. Mutta eihän se ole mahdollista: omaa kokemusta ei voi täysin erottaa tutkimuksesta, koska se vaikuttaa esimerkiksi haastattelukysymysten tekoon ja asenteeseen haastateltavia kohtaan. Lintulan yhteisön ja minun välisen kohtaamisen herättämät mielenliikutukset olivat kuitenkin yksipuolisia.

Lopulta nämä pohdintani johtivat jonkinlaiseen synteisiin: joskus lähellä olevaa erilaisuutta voi olla vaikeampaa kohdata kuin kauempana olevaa erilaisuutta. Ensimmäisessä tapauksessa voi häiritä se, että toinen on samaan aikaan selvästi sekä samanlainen että erilainen kuin itse. Kuten tässä tapauksessa luterilaiset ja ortodoksit: molemmat ovat kristittyjä, mutta heidän käsityksensä ja tulkintansa kristinuskosta ovat erilaisia. Kategoriat menevät sekaisin, kun toinen on samaan aikaan lähellä ja kaukana. ”Kauempaa” tuleva, tässä tapauksessa esimerkiksi jonkun muun kuin kristillisen uskon harjoittaja, on ”selkeästi” erilainen, ja siististi omassa kategoriassaan. Koska Itse ja tämä kaukaisempi Toinen ovat lähtökohtaisesti erilaisia, on helpompaa paikantaa sekä erot että yhtäläisyydet. Tällöin ne yhtäläisyydet, joita kaikkien ihmisten välillä vallitsee, niin sanotut yleisinhimilliset piirteet, voivat muodostua yhdistäviksi tekijöiksi. Jos Toinen tulee läheltä, järjestys voikin mennä päinvastoin: lähtökohtaisesti Toisella ja Itsellä on paljon yhteistä, joten huomio ei kiinnity välttämättä yhtäläisyyksiin vaan eroihin. Siksi tämä lähtökohtaisesti lähellä oleva Toinen voi lopulta tuntua kaukaisempaa Toista vieraammalta.

Tämä saattaa selittää sen, miksi minusta tuntui aluksi oudolta kohdata suomalainen ortodoksinunna, ja jossain määrin myös ortodoksinen tapa harjoittaa kristinuskoa. Olen kohdannut nunnia ja munkkeja ennenkin, mutta se on aina tapahtunut ulkomailla. Havahduin vasta hieman ennen aiheeni keksimistä siihen tosiasiaan, että Suomessakin on nunnaluostareita. Valamosta sentään olin kuullut. Uskon harjoittamiseen liittyvissä asioissa kyse oli lähinnä tottumuksesta: tuttuja asioita tehtiin hieman eri tavalla, esimerkiksi rukoillessa käsiä ei laitettu ristiin ja jumalanpalveluksissa seistiin. Periaatteessa usko ja Jumala ovat kuitenkin samoja, eikä ortodoksinen usko siksi tuntunut lopulta niin vieraalta, vaikka en aluksi tuntenutkaan monia ortodoksisen uskon harjoittamiseen liittyviä tapoja ja yksityiskohtia. Luostarielämä ja tietynlainen yhteiskunnan hylkääminen olivat kuitenkin

aluksi vaikeita käsittää, varsinkin Suomen valtaosin protestanttisessa kontekstissa. Luostarissa oleskelu siis avasi selvästi käsitystäni (suomalaisen) uskontoelämän monipuolisuudesta.

Vuorovaikutuksessa sisarten kanssa säilyi tietty etäisyys, ja erityisesti tutkimuksen tekoon liittyvissä asioissa arastelin ottaa kontaktia sisariin²⁷. Joidenkin sisarten kanssa en keskustellut lainkaan, syystä tai toisesta. Tämä etäisyys ei ollut epäkohteliasta vaan pikemminkin kunnioittavaa. Toisaalta tunne välimatkasta liittyy siihenkin, että sisaret olivat potentiaalisia haastateltaviani, ja tämä asetti kohtaamiset ainakin minun osaltani tietynlaiseen kontekstiin: halusin, että sisarille muodostuisi mahdollisimman hyvä kuva minusta²⁸. En tiedä, miten paljon tässä tunteessa oli jaettua kokemusta. Toki uusi ympäristö ja tutkimuksen teon mukanaan tuoma jännitys vaikuttivat minuun, mutta arastelevaa asennettani sisaristoa kohtaan voidaan selittää myös edellä esitetyllä Durkheimin teorialla maallisen ja hengellisen eksklusiivisuudesta. Lintulan maailma ole oman, maallisen maailmani erilainen muoto, jollainen esimerkiksi kiinalaisen nuoren maailma olisi, vaan kyseessä on perustavalla tavalla erilainen maailma. Sitä ei välttämättä voi ymmärtää oman maailmani lainalaisuuksista ja käsitteistä käsin. Kuitenkin kun ihmisiin tutustuu paremmin, erilaiset Toisen kategoriat alkavat menettää merkitystään, ja toiset ihmiset on helpompi kohdata omana itsenään. Vähitellen kanssakäymisestä sisarten kanssa tulikin luontevampaa ja ujouteni hälväni osittain, mutta ei täysin kadonnut. Asenteekseni sisaristoa kohtaan vakiintui lopulta ihailunsekainen kunnioitus. Ujouteni hankaloitti tutkimusta hieman siinä vaiheessa, kun etsin haastateltavia.

4.3 Haastattelujen teko ja haastatteluaineiston esittely

Suunnittelin haastattelurungon alustavasti jo ennen ensimmäistä vierailuani, ja täydensin sitä ennen toista vierailuani ensimmäisellä vierailulla tekemiäni havaintojen pohjalta. Innoituksena haastattelurungon suunnittelussa minulla oli erityisesti Hyvärisen ja Löyttyniemen narratiivista haastattelua käsittelevä artikkeli Kerronnallinen haastattelu (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005). Olin innostunut narratiivien tutkimuksesta, ja ajatukseni oli kerätä tarinallinen aineisto, jota olisin analysoinut narratiivisen analyysin avulla. Minua kiinnostivat sisarten elämäntarinat, tarkemmin sanoen kertomukset siitä, miten he olivat päätyneet luostariin, ja millainen heidän kokemuksensa luostarielämästä oli. Halusin esittää mahdollisimman ei-yksityiskohtaisesti muotoiltuja ja kertomaan kannustavia kysymyksiä, ja antaa näin tilaa sisarten omille tarinoille (ks. emt.). Lisäksi minua kiinnosti laajemmin, millainen yhteisö Lintula on, ja miten tämä yhteisö suhteutuu sekä

²⁷ Tätä problematiikkaa käsitellään enemmän luvussa 4.3 Haastattelujen teko.

²⁸ Ks. myös luku 4.1.2 Tutkijan henkilön vaikutukset tutkimuksen teossa.

ympäröivään suomalaiseen yhteiskuntaan että kansainväliseen ortodoksiyhteisöön. Ajattelin, että teemahaastattelu sopisi tarkoituksiini parhaiten: se jättäisi tilaa sisarten omalle äänelle, mutta antaisi rakennetta eri aihealueiden käsittelylle. Suunnittelin haastattelurungon siis teemahaastattelurungoksi ja narratiivista analyysiä silmälläpitäen. Teemat olivat: 1) Sisaren henkilökohtainen tausta, 2) luostarikutsumus eli miten sisar päätyi luostariin, 3) elämä Lintulan luostarin jäsenenä, 4) Lintula yhteisönä, ja 5) Lintulan suhteet ympäröivään yhteiskuntaan ja maailmaan.

Lisäksi mietin etukäteen yksityiskohtaisempia kysymyksiä, joita ei ollutkaan tarkoitus esittää kaikille, kertavastaus riitti. Näiden kysymysten tarkoitus oli saada vastauksia erilaisiin mieltäni askarruttaviin yksityiskohtiin, ja toimia mahdollisena taustainformaationa tai innoituksena syvällisemmille kysymyksille. Esimerkkejä tällaisista kysymyksistä ovat ”äänestättekö vaaleissa?” ja ”miksei luostarin jumalanpalveluksissa ole saarnoja?”. Sain vastauksia näihin kysymyksiin myös muilta kuin lopullisilta haastateltaviltani, mutta pääasiassa esitin näitä kysymyksiä eri haastateltavilleni sopivassa kontekstissa. Joskus niistä seurasi odottamattoman hedelmällisiä vastauksia ja jatkokysymyksiä. Siinä mielessä nämä kysymykset olisi voinut esittää vaikka kaikille haastateltaville. Tämä osoitti sen, miten vaikeaa on tietää etukäteen, mitkä kysymykset lopulta muodostuvat merkityksellisiksi kunkin haastateltavan kohdalla. Haastateltava voi innostua puhumaan hyvin lavealti tavanomaiselta vaikuttavan kysymyksen innoittamana, ja haastattelijan ennakkoon varsin nerokkaana pitämä kysymys ei välttämättä johda juuri mihinkään.

4.3.1 Haastateltavien saamisesta

Haastattelujen teko toisella vierailullani alkoi lupaavasti. Sain kolme sisarta ja kaksi talkoolaista haastateltavaksi melko nopeasti, ja he ilmaisivat olevansa vapaaehtoisia. Yksi näistä sisarista oli sama henkilö, jota olin haastatellut ensimmäisellä vierailullani. Tämän jälkeen tie tuntui nousevan pystyyn. Minun oli vaikeaa lähestyä sisaria pyytääkseni haastattelua. Sisarten arvokkuus ja tietty etäisyys ujostuttivat minua enemmän kuin haluaisin myöntää. Toivoin, että sisaristosta olisi otettu minuun enemmän yhteyttä ja tarjouduttu haastateltavaksi. Haastateltavien löytämistä vaikeutti se, että luontevia tilanteita sisarten tapaamiseksi ei juuri ollut. Ruokailimme pääasiassa erikseen ja kaikki olivat päiväsaikaan omissa töissään eri puolilla Lintulan aluetta. Lähes kaikki olivat läsnä jumalanpalveluksissa, joten niiden päätyttyä oli tilaisuus kysyä haastateltavia. Koin kuitenkin hankalaksi ja lähes röyhkeäksi sen, että olisin tässä tilanteessa, kaikkien läsnä ollessa, niin sanotusti napannut jotakuta hihasta ja kysellyt suostumusta haastatteluun. Lisäksi sisaret vetäytyivät huoneisiinsa jumalanpalveluksen jälkeen käytännössä saman tien. Sisariston asuinkäytävä on

ulkopuolisilta suljettua aluetta. Sisaren huone eli kelja on yksityistä aluetta, joten ajatus siitä, että olisin mennyt koputtelemaan kutsumatta keljan ovelle, oli täysin mahdoton. Ja tietäen miten paljon töitä kaikilla oli, en voinut enkä halunnut viedä ketään töidensä parista. Lähes kaikki vaihtoehdot saada haastateltavia tuntuivat lopulta kovin tungettelevilta. Olin siis kentällä, kaikki haluamani haastateltavat olivat kanssani samalla tontilla, mutta silti kaukana. Koin Lintulan ilmapiirin sosiaalisesti haastavana sen suhteen, miten ja missä tilanteissa toisia ihmisiä oli sopivaa lähestyä, ja milloin heidät oli suotavaa jättää rauhaan. Kuitenkin nämä ongelmat kertovat enemmän minusta kuin Lintulasta, sillä esimerkiksi Juntunen (1999) ei lopputyössään puhu tällaisista ongelmista.

Lopulta onnistuin saamaan lisää haastateltavia. Neljäs ja viides haastateltava olivat hieman vaikeampia saada kuin kolme edellistä. Kyseessä oli kaksi sisarta, joiden kanssa satuin kahden kesken eri tilanteissa ja rohkaistuini kysymään, voisinko esittää kysymykseni heille. Molemmat suostuivat, mutta eivät kovin innokkaasti. Ennen kun kysyin haastattelumahdollisuudesta, olimme keskustelleet luontevasti muista asioista, myös tutkimuksestani. Kysytyäni, voisinko esittää henkilökohtaiset kysymykseni, ilmapiiri tuntui muuttuvan hieman väkinäiseksi. Tuntui, etteivät nämä sisaret olleet ajatuksesta kovin innoissaan, mutta suostuivat joka tapauksessa. Molemmat haastattelut kuitenkin menivät hyvin. Kysyin haastattelumahdollisuutta vielä yhdeltä sisarelta, mutta tämä kieltäytyi. Tein vielä kaksi erilaista taustoittavaa haastattelua kahdelle eri sisarelle. Näiden tavoitteena oli saada yksityiskohtaisempaa tietoa tietyistä Lintulan elämän erityispiirteistä, enkä kysynyt näiltä haastateltavilta henkilökohtaisia haastattelukysymyksiäni. Toinen näistä keskusteluista muodostui lopulta monipuolisesti informaatorikkaaksi. Viittaan tästä keskustelusta saamaani tietoon viitteellä ”haastattelu sisar 6”. Toinen haastateltava oli puhtaasti informantti. Aihe, josta keskustelimme, oli niin spesifi, että hän olisi viittauskontekstista täysin tunnistettavissa. Siksi en viittauksissa erittele häntä lainkaan vaan käytän häneltä saamaani tietoa samoin kuin muiltakin informanteilta. Lisäksi sain yllättäin haastateltavaksi vielä kaksi talkoolaista pikaiseen yhteishaastatteluun. Ehdin esittää heille vain tärkeimmät kysymykseni. Lopullinen haastatteluaineisto siis koostuu yhteensä kahdeksasta sisaren haastattelusta, joista kahdessa on haastateltu samaa henkilöä, ja neljän talkoolaisen haastattelusta, joista yksi on yhteishaastattelu.

4.3.2 Tutkimusetiikka aineiston keruussa ja tutkimuksen teossa

Lintulan ainutlaatuisuus luo haasteita tutkimusetiikan ja haastateltavien anonymiteetin toteutumiselle. En voi olla anonymi paikan suhteen ja puhua esimerkiksi ”eräästä ortodoksinunnaluostarista”, sillä niitä on Pohjoismaissa vain tämä yksi. Myös yhteisön pieni koko

hankaloittaa haastateltavien anonymiteetin turvaamista. Sama pätee talkoolaisten kohdalla, sillä monet heistä tuntevat toisensa vuosien takaa. Ei riitä, ettei haastateltavien nimiä mainita. On oltava todella huolellinen, ettei lopulliseen tekstiin päädy tietoja, joista haastateltava olisi tunnistettavissa.

Haastattelujen aluksi kerroin haastateltavalle tutkimusetiikkaan liittyvistä seikoista. Painotin, ettei kysymyksiin olisi pakko vastata, ja vastauksen, tai koko osallistumisen, voisi halutessaan perua myöhemmin. Nauhoitettavien haastattelujen kohdalla kerroin, ettei kukaan muu kuulisi haastattelunauhoja, ja että tuhoaisin ne, kun tutkimus on tehty. Sain hyviä neuvoja haastattelun aloittamiseen Anna Rastan (2005) artikkelista Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa, jossa hän kuvaa etnografisen haastattelun tekemistä. Rastas kertoo omista kokemuksistaan haastattelijana, miten hän on esimerkiksi ennen haastattelua saattanut kertoa haastateltavalle hieman itsestään ja omasta taustastaan tilanteen rentouttamiseksi. (Rastas 2005) Tämän innoittamana kerroin haastateltavalle hieman tutkimuksestani ja itsestäni luodakseni luottavaisen ja miellyttävän ilmapiirin. Toisaalta sisaret jo tiesivät, kuka olin. Tämä helpotti ainakin omaa oloani, sillä olisin varmasti jännittänyt vielä enemmän, jos olisin tavannut haastateltavani ensimmäistä kertaa vasta haastattelutilanteessa. Lisäksi kerroin haastateltavalle suhteestani uskontoon. Kerroin esimerkiksi sen, etten itse ole ortodoksi, ja huomautin, että koska en tunne ortodoksista kulttuuria perin pohjin niin jotkut kysymyksistäni saattaisivat tuntua haastateltavasta itsestään selviltä. Kerroin kiinnostäväni erityistä huomiota siihen, etten sanoisi gradussani mitään harhaanjohtavaa ortodoksisesta kirkosta ja uskosta, ja että tarvittaessa konsultoisin jotain asiantuntijaa. Tällä halusin osoittaa kunnioitusta ortodoksista uskoa kohtaan ja toisaalta ymmärrystä siitä, että ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomana minun täytyy tarkistaa itsestänselvyyksiltäkin tuntuvat asiat. Tämänkaltaiset huolimattomuusvirheet olisivat erityisen noloja. Tutkimuksen eettisyyden toteutumiseksi tällaiset asiat on huomioitava tarkoin ja tehtävä selkoa haastateltaville siitä, että tutkija on tiedostanut ne. Haastateltavani vaikuttivat tyytyväisiltä vakuutteluuni, en tosin tiedä epäilivätkö he huolellisuuttani tässä asiassa alun alkaenkaan.

4.3.3 Haastattelutilanteiden kulku, dokumentointi ja ongelmat

Sisarten haastatteluissa käytin nauhuria kahdessa haastattelussa, kerran se ei toiminut ja kaksi ennakoimatonta haastattelua tein ilman nauhuria. Tällöin tein muistiinpanot muistikirjaani. Talkoolaisten haastatteluista kaksi oli ennakkoon sovittuja ja käytin nauhuria. Tilaisuus kahden talkoolaisen yhteishaastatteluun tuli yllättäen eikä minulla ollut nauhuria mukana. Kaikki muut haastattelut tapahtuivat kahden kesken haastateltavan kanssa. Nauhoitetut haastattelut litteroin

sanasta sanaan ilman äännähdyksiä. Kirjoitin ei-nauhoitetut haastattelut ylös haastattelun kulun muotoon muistiinpanojeni pohjalta niin tarkasti kuin mahdollista. Näistä kahdeksasta sisaren haastattelusta ja neljästä talkoolaisen haastattelusta kertyi aineistoa yhteensä 63 sivua. Olen käyttänyt tekstissä jonkin verran suoria lainauksia litteroimistani haastatteluista. Olen merkinnyt nämä lainaukset lainausmerkkeihin.

En usko, että nauhuri varsinaisesti häiritse haastateltavia, mutta jotkin tilanteet olisivat ehkä olleet vapaampia ilman nauhuriä. Toisaalta, kun haastattelin vihkon ja kynän kanssa niin muistiinpanojen kirjoittaminen keskeytti keskustelun, enkä tiedä, miten haastateltava tulkitse, kun joissain kohdissa kirjoitin kiivaammin kuin toisissa. Yhdessä haastattelussa en kirjoittanut erästä asiaa heti muistiin, jolloin haastateltava toisti asian ja nyökäytti hieman vihkoni suuntaan. Tulkitsin tämän niin, että haastateltava piti kyseistä asiaa erityisen tärkeänä, ja halusi minun kirjoittavan sen ylös. Nauhurin kanssa haastateltavat epäröivät ja hakivat sanamuotoja enemmän, ja kerran haastateltava pyysi minua sulkemaan nauhurin hetkeksi kertoakseen jotain, minkä halusi jäävän meidän väliseksemme. Näin huolimatta siitä, että olin hetkeä aiemmin vakuuttanut, ettei minun lisäkseni kukaan muu tulisi kuulemaan nauhoitusta. Molemmat tallennusmenetelmät kuitenkin sopivat hyvin etnografisen tutkimuksen tekoon. Toisaalta on hyvä, että on nauhoitettua materiaalia, erityisesti kun kyseessä on selvä, etukäteen sovittu haastattelutilanne. Toisaalta monet tiedonsaannin kannalta arvokkaat vuorovaikutustilanteet ovat luonteeltaan epämuodollisempia, ja tällöin nauhuri voisi häiritä tilannetta. Jos haastateltava on herkkä tai erityisen tarkka yksityisyydestään, nauhuri voi tuntua epämukavalta. Kuitenkin nauhuriä olisi hyvä käyttää juuri haastateltavan suojan takia, sillä se tallentaa haastattelun objektiivisesti. Kun tallennusvälineinä on paperia ja kynä, on täysin tutkijan ja tämän kirjoitusnopeuden varassa, mitä lopulta päätyy paperille, ja missä muodossa. Haastatteliija voi myös paremmin tarkkailla tilannetta ja miettiä jatkokysymyksiä, kun ei tarvitse keskittyä kirjoittamiseen. Kuitenkin, vaikka aineisto olisi sanatarkasti tallennettua, on lopulta tutkijan ja tämän taitojen varassa, millaisia johtopäätöksiä hän tekee aineistonsa pohjalta.

Jo ensimmäisten haastattelujen aikana tavoittelemani narratiivinen lähestymistapa alkoi vaikuttaa vähemmän mielekkäältä, jopa ongelmalliselta. Monet vastaukset kysymyspatteriston henkilökohtaisempiin kysymyksiin sisälsivät niin henkilökohtaisia tietoja, etten mitenkään voisi kirjoittaa niitä graduuni, jo sen vuoksi, että haastateltu sisar olisi täysin tunnistettavissa näistä vastauksista. Ymmärsin pian, että minun olisi keksittävä toinen lähestymistapa aineiston analyysiin. Huomioni alkoi kiinnittyä yhä enemmän siihen, miten sisaret puhuivat yhteisöstään. Keskittyminen yhteisön tarkasteluun vaikutti tarjoavan mielekkäämmän lähestymistavan ja näkökulman Lintulan

elämään, ja mahdollisuudet analyysin kannalta hedelmällisemmän tutkimuskysymyksen muodostamiseen. Päätin kiinnittää huomioni yhteisön rakentumisen tutkimiseen ja haastateltavieni yhteisölle antamiin merkityksiin, ja painottaa haastatteluissa niihin liittyviä kysymyksiä.

Keskittyminen yhteisön rakentumisen tarkasteluun tuntui järkevältä myös siksi, koska minulle oli vaikeaa kysyä joistain henkilökohtaisista asioista, koska epäilin, että sisaret saattaisivat kokea nämä kysymykset liian henkilökohtaisiksi. Halusin, että haastattelutilanne olisi mahdollisimman miellyttävä enkä halunnut niin sanotusti yrittää urkkia liikaa. Tämä epäily myös näkyi ensimmäisten haastattelujen kohdalla varovaisena puheena. Olin vain iloinen, että olin saanut haastateltavia, sillä luostari on kuitenkin melko suljettu yhteisö. Näin jälkikäteen ajateltuna osa näistä huolistani oli liioiteltuja. Pelko häiritsemisestä kenties esti minua näkemästä mahdollisia kysymyksenasetteluja ja käsiteltäviä aihealueita. Ja olihan kysymyksistä mahdollisuus kieltäytyä. Toisaalta, jos koin joistain asioista kysymisen potentiaalisesti kiusallisena, lienee parempi, etten kysynyt niistä. Asenteeni olisi saattanut näkyä päällepäin ja tehdä tilanteesta vaivaantuneen.

Haastattelut sujuivat pääosin hyvin, vaikka niitä aluksi hieman jännitinkin. Sisaret olivat miellyttäviä haastateltavia, rauhallisia ja selkeitä puheessaan. Jälkikäteen nauhoituksia litteroidessa tosin huomasin, että muutamassa kohdassa en ole huomannut esittää relevanttia jatkokysymystä tai -kysymyksiä. Tämä johtunee kokemattomuudestani haastattelijana. Muutaman kerran haastattelussa tuli tilanne, jossa haastateltava ymmärsi aluksi kysymykseni väärin ja alkoi puhua hieman eri asiasta. Aina käytössä ei ollut niin paljon aikaa, mitä olisin toivonut. Lyhyimmillään haastattelu kesti noin 20 minuuttia, pisin haastattelu taas kesti lähes puolitoista tuntia. Kun käytössä oli vähemmän aikaa, niin poimin haastattelurungosta merkityksellisimpinä pitämäni kysymykset. Lopulta minulla oli vain muutama kysymys, jotka kysyin kaikilta, loput syntyivät kontekstissa tai haastattelurunkoa soveltamalla. Lieneekin sopivinta puhua haastatteluista etnografisina haastatteluina. Yhdessä osallistuvan havainnoinnin kautta saadun aineiston kanssa haastatteluaineisto muodostaa monipuolisen aineiston Lintulan elämästä, ja sellaisena se voidaan altistaa etnografiselle analyysille.

5 JOHDATUS AINEISTON ANALYYSIIN

”Cultural analysis is [...] guessing at meanings, assessing the guesses, and drawing explanatory conclusions from the better guesses”

Clifford Geertz²⁹

Aineistoni koostuu kolmesta osasta. Tärkein osa on kenttätöissä tehdyistä muistiinpanoista ja havainnoista muodostuva havaintoaineisto. Sisarten ja talkoolaisten haastatteluista muodostuva haastatteluaineisto lisää ja täydentää tekemiäni havaintoja sekä antaa tietoa haastateltujen ajatuksista ja kokemuksista. Kolmas osa on Lintulan Pyhän Kolminaisuuden Luostarin ohjesäännön vahvistamaton versio elokuulta 2009, joka kertoo Lintulan toiminnasta organisaatiotasolla. Käytän tästä jatkossa lyhennettä Lintulan ohjesääntö. Kun jatkossa puhun pelkästä aineistosta, tarkoitan näistä kolmesta elementistä muodostuvaa kokonaisuutta, ellei toisin täsmennetä. Olen käyttänyt Lintulan elämästä kertovaa kirjaa Hyvän osan valinnet (Nunna Ksenia, nunna Kristoduli & Kotkavaara, 2008) taustamateriaalina ja varsinaisen aineiston tukena. Teos sopii tällaiseen käyttöön hyvin, sillä siinä kuvataan Lintulan elämää sen asukkaiden omasta näkökulmasta. Aineiston analyysin johtoajatuksena on Clifford Geertzin (1973c) määritelmä antropologin työstä: antropologin tehtävänä on muodostaa tulkintoja muiden tulkinnoista (Geertz 1973c, 9). Analyysin päämääränä on löytää vastauksia tutkimuskysymykseen: miten Lintulan yhteisö rakentuu? Eräänlaisena ”varjotutkimuskysymyksenä” pohdin Lintulan tulevaisuusnäkömiä.

Analyysin teossa nojaan ennen kaikkea *luvussa 3 Yhteisön rakentuminen ja uskontoantropologia – teoriaa* esitettyihin symboleja ja yhteisön symbolista rakentumista koskeviin teorioihin³⁰ sekä luvussa 3.3 esitettyyn yhteisön määritelmään. Näiden teorioiden lähtöoletuksena on se, että yhteisöä sekä luodaan että ylläpidetään erilaisten symbolien avulla. Ymmärrys yhteisön moniselitteisestä ja -puolisesta luonteesta puolestaan avaa näkökulman eri yhteisömuotoihin liittyvien symbolien paikantamiselle. Cohenin (1982) mukaan yhteisö sijaitsee ennen kaikkea jäsentensä mielissä, ja keskeistä on selvittää ja tulkita³¹, mitä **merkityksiä** yhteisön jäsenet liittävät yhteisöönsä ja sen eri symboleihin. Tarkastelun painopiste on yhteisön rajoissa. (Cohen 1982) Kuitenkin käytäntö ja ihanteet tuskin koskaan vastaavat täysin toisiaan: merkitykset, joita ihmiset antavat ajatustensa

²⁹ Geertz 1993, 20.

³⁰ Ks. erityisesti luvut 3.2.1 Yhteisön rakentuminen symbolien avulla: Anthony Cohen ja 3.2.2 Symbolit ja uskonnolliset yhteisöt : Clifford Geertz.

³¹ Cohenin mukaan merkityksiä voidaan vain tulkita (Cohen 1982, 98).

tasolla eri asioille, eivät aina toteudu käytännössä. Siksi pelkkä merkitysten tarkastelu ei riitä tarpeeksi kattavan kuvan saamiseksi. Yhteisöstä paikannettavat symbolit toimivat eräänlaisina kulttuurinsa kuvina, joiden kautta esimerkiksi ilmennetään yhteisön arvostuksia. Symboleiden edustamat ideat konkretisoituvat teoissa. Geertzin (1993c) mukaan kulttuurin symbolijärjestelmiin pääseekin käsiksi **tapahtumien** tarkastelun kautta (Geertz 1993c, 17). Geertzin symbolin määritelmän mukaan³² myös teko voi olla symboli. Ideoiden, merkitysten ja tekojen ulottuvuudet yhdistyvät juuri symboleissa. Siksi symbolien tarkastelu tarjoaa hyvät mahdollisuudet yhteisön rakentumisen kattavalle ja monipuoliselle tarkastelulle. Eri teoista erityisesti **rituaalilla** on keskeinen rooli yhteisön rakentumisessa, sillä yhteisö koetaan rituaalin kautta (Cohen 1982, 50). Rituaalin kautta symbolien ilmaisemat ideat tulevat konkreettisiksi ja näkyviksi. Aineiston analyysissa on siis etsittävä ja tutkittava **merkityksiä, tekoja ja rituaaleja**.

Lintulasta voidaan kuitenkin paikantaa lukemattomia eri symboleita, eivätkä ne kaikki välttämättä liity yhteisön symboliseen rakentumiseen relevantilla tavalla. Millaisia symboleita tulee siis etsiä? Entä miten aineistosta voidaan paikantaa ne symbolit, jotka ovat olennaisia tutkimuskysymyksen kannalta? Edellä esitetyn pohjalta olen määrittänyt seuraavat ulottuvuudet, joissa esiintyvien symboleiden oletan olevan erityisen merkittäviä yhteisön rakentumisen kannalta. Ensinnäkin merkittäviä symboleita yhteisön rakentumisessa ovat ne, jotka liittyvät yhteisön rajojen tekemiseen. Tämä ajatus pohjautuu Cohenin teoriaan. Aineistosta tulee siis etsiä ja analysoida 1) sellaisia kohtia, jotka liittyvät Lintulan yhteisön ja ympäröivän maailman välisiin rajapintoihin ja kohtaamisiin, esimerkiksi suhteessa yhteisön ulkopuolisiin paikkoihin, ihmisiin ja aikoihin, sillä rajantekoja tehdään myös suhteessa omaan menneisyyteen. Toiseksi, sisäriin yksilöinä ja yhteisön jäseninä liittyvät symbolit ovat merkittäviä, sillä sisäriin jäsenyys yhteisössä mahdollistaa Lintulan olemassaolon: yhteisöä ei olisi ilman sen jäseniä. Jäsenyyttä ja sitoutumista yhteisöön voidaan tutkia sekä merkitysten että toiminnan kautta. Aineistosta tulee siis paikantaa 2) sellaisia sisäriin yksilötasolla liittyviä kohtia, jotka liittyvät heidän kokemuksiinsa elämästä Lintulassa sekä siihen, miten Lintula tukee jäsentensä sitoutumista, esimerkiksi sääntöjen avulla. Kolmanneksi, yhteisöä rakennetaan yhteisessä toiminnassa ja yhteisöön liitettyjen merkitysten kautta. Nämä merkitykset ovat tärkeitä yhteenkuuluvuuden tunteen muodostumisen kannalta.³³ Yhteisön merkittäviin symboleihin pääsee käsiksi nimenomaan tekojen kautta (vrt. Geertz). Siispä aineistosta tulee etsiä 3) kohtia, joissa käsitellään sisäristön yhteistä toimintaa ja rituaaleja, ja tutkia, miten niissä

³² Symboli on mielikuvia välittävä esine, teko, tapahtuma, ominaisuus tai suhde, ja tämä mielikuva on symbolin ”merkitys” (Geertz 1993b, 91).

³³ Vrt. myös Anderson ja kuvitellut yhteisöt, ks. luku 3.2 Yhteisötutkimus sekä Anderson 2007.

rakennetaan yhteisöä. Nämä kolme ulottuvuutta tarjoavat kolme näkökulmaa symbolien paikantamiseksi aineistosta: 1) Lintulan ja Lintulaa ympäröivän maailman suhteisiin liittyvät symbolit (=”me ja muut -taso”), 2) Lintulan jäsenyyteen, eli sisaruuteen, liittyvät symbolit (=”yksilötaso”), ja 3) sisarten yhteiselämään ja toimintaan liittyvät symbolit (=”yhteisen arjen taso”). Yhdessä nämä näkökulmat auttavat muodostamaan mahdollisimman monipuolisen kokonaiskuvan Lintulan yhteisön symbolisesta rakentumisesta. Nämä näkökulmat eivät ole eksklusiivisia eivätkä niiden väliset erot ole absoluuttisia, vaan ne menevät osin päällekkäin, ja niiden väliset rajat ovat joissain tapauksissa häilyviä.

Jäsensin haastattelu- ja havainnointiaineiston sekä Lintulan ohjesäännön näiden kolmen näkökulman kautta teemoittelun avulla. Ensin kävin aineiston läpi edellä mainittujen näkökulmien kautta ja poimin aineistosta niihin liittyvät kohdat erivärisiä kyniä apuna käyttäen. Lopuksi liitin kaikki samanväriset osat yhteen omiksi tekstitiedostoihin. Havainnointiaineistosta tehdyt poiminnat painottuivat ensimmäiseen ja kolmanteen näkökulmaan. Haastatteluista ja ohjesäännöstä tehdyt havainnot jakoutuivat melko tasaisesti kolmen näkökulman kesken. Tämä teemoittelu oli kuitenkin vasta alku, sillä nämä näkökulmat tarjosivat vain tavan aineiston jäsentämiseksi. Symboleiden löytämiseksi ja niiden roolin ja merkityksen hahmottamiseksi esitin kokoamilleni kokonaisuuksille seuraavia, teoreettisten lähtökohtieni pohjalta johdettuja kysymyksiä:

- 1) Mitä asioita ja millaisia piirteitä sisaret arvostavat Lintulassa? Entä talkoolaiset? Entä millaisia puutteita yhteisössä on haastateltavien mukaan? Näistä voidaan päätellä, mitä asioita yhteisössä halutaan edistää ja toisaalta arvioida, miten se käytännössä toteutuu.
- 2) Mitä sisaret kertovat yhteisöstään? Entä yhteisön ulkopuolisista asioista? Mitä sisarten suhdetta yhteisöönsä ja sen ulkopuoliseen maailmaan kuvaavia merkityksiä näistä maininnoista voidaan löytää? Näistä kommentteista voidaan etsiä yhteisön symbolisia rajoja.
- 3) Mitä aineisto kertoo sisarten arjesta luostarissa? Mitä sisaret itse kertovat siitä?
- 4) Miten ulkomaailma vaikuttaa Lintulaan, entä miten Lintulan yhteisö reagoi ulkomaailman vaikutuksiin?
- 5) Mitä talkoolaiset kertovat Lintulan yhteisöstä ja kokemuksistaan Lintulassa? Mitä Lintulan rajoihin liittyviä merkityksiä ja symboleita talkoolaisiin liittyvistä maininnoista löytyy?
- 6) Mitä rituaaleja Lintulassa on? Miten ne edesauttavat sisarten kiinnittymistä yhteisöönsä ja yhteisön rakentumista?
- 7) Mitä vaatimuksia yhteiselämä asettaa sisarille? Miten sisaren on sopeuduttava toimiakseen ja elääkseen tässä yhteisössä?

Tämä on analyysin ydin. Näiden apukysymysten avulla olen etsinyt mikrotason vastauksia siihen, miten Lintulan yhteisö rakentuu symbolien kautta. Lisäksi olen pitänyt mielessäni Geertzin määritelmän symbolista, ja yrittänyt paikantaa aineistosta erilaisia symboleita sen avulla. Kysymyksiä on paljon, mutta varsinkin analyysin alussa tämä oli välttämätön ratkaisu, sillä erilaisia symboleita on niin paljon, ettei niitä voi löytää kattavasti vain parin kysymyksen avulla. Nämä apukysymykset ovat tarjonneet konkreettisen apukehikon etsintääni. Ne ovat suuntaa-antavia ja voi olla, että kaikki tutkimuksen kannalta merkittävät symbolit eivät ole paikannettavissa niiden avulla. Analyysin edetessä tutkimuskysymyksen kannalta olennaisimmat asiat alkoivat kiteytyä aineistosta. Kun käy eri aineistoja moneen kertaan läpi, hieman eri näkökulmista ja erilaisten kysymysten kanssa, symboleiden etsimisestä tulee osin intuitiivista. Aina ei siis voi sanoa ehdottoman tarkasti, millaisten ajatusprosessien ja päättelyketjujen tuloksena on mihinkin havaintoon päässyt. Jos havainto on tutkimusasetelman kannalta relevantti, ei tämä ole ongelmallista. Mikään tutkimusmetodi ei voi tavoittaa millintarkasti empiiristä todellisuutta: on vain täsmällisempiä ja huonompia keinoja vastausten löytämiseksi. Relevantteja havaintoja on mahdollista tehdä niin sanotusti metodin ulkopuolelta. Jotkut Lintulan yhteisön rakentumiseen vaikuttavista symboleista ja rituaaleista, esimerkiksi hierarkia ja jumalanpalvelus, paikantuivat melko vaivattomasti, kun oli ensin omaksunut yhteisön rakentumista tarkastelevan, etnografisen näkökulman. Tosin näidenkin syvällisempään analyysiin tarvittiin apuvälineitä. Lopuksi kävin vielä koko aineiston läpi siltä varalta, että teemoittelun avulla tehdyssä seulonnessa olisi jäänyt jotain tärkeää huomaamatta.

Analyysissa pyrin siis selvittämään, miten Lintulan yhteisöllisyyttä rakennetaan symbolien avulla 1) suhteissa muuhun maailmaan, 2) sisarena olemisessa ja luostarin jäsenyyteen liittyvissä asioissa sekä 3) Lintulan sisäisessä yhteisöelämässä, luostarin rituaaleissa ja arjessa. En kuitenkaan halua esittää tuloksiani tuon jaon kautta. Symboleja ja symbolista toimintaa ja näiden vaikutusta yhteisön rakentumiseen ei voi ymmärtää, jos ei tunne sitä kontekstia, jossa symbolit syntyvät ja vaikuttavat³⁴. Oletukseni on, että *yhteisöä ylläpitäviä ja rakentavia symboleita voidaan paikantaa kaikilta Lintulan elämän osa-alueilta*. Siksi käyn tulokseni läpi eri keskeisten kontekstien kautta: tulosten esittelyä kokoavana rakenteena kulkee kuvaileva selostus Lintulasta, jossa käyn kattavasti läpi Lintulan ja sen jäsenten elämän eri osa-alueita. Näitä osa-alueita kuvaavia lukuja on yhteensä viisi. Halusin kirjoittaa analyysin mahdollisimman eheäksi tekstiksi, joten pyrin sulauttamaan analyttisemmän tekstin Lintulan olojen kuvailuun mahdollisimman hyvin. En ole erotellut eri näkökulmia ja niiden kautta tehtyjä havaintoja omiksi osioikseen, sillä ne olivat vain analyysini ja

³⁴ Vrt. Geertz ja tiheä kuvaus. Ks. Geertz 1993a ja luku 4.1 Etnografia tutkimusmenetelmänä.

ajatteluni apuvälineitä. Tässä olen ajatellut lukijaa, sillä halusin tuottaa tekstiä, jota olisi miellyttävä lukea.

Yksi tutkimuskysymykseni kannalta kiinnostava kysymys on sukupuolen mahdollinen vaikutus luostariyhteisön rakentumisessa, onhan Lintula naisten yhteisö. Käsillä oleva aineisto ei valitettavasti sovellu tämän kysymyksen syvälliseen tarkasteluun, sillä tähän tarvittaisiin vertailutietoa miesten vastaavan yhteisön rakentumisesta. Kysymys on tosin kiinnostava jatkotutkimusta ajatellen. Sekä miesten että naisten luostarielämä perustuu samankaltaisille, vuosisataisille säännöille ja traditiolle, mutta käytännön toteutuksessa voi olettaa olevan ainakin sävyeroja.

6 LINTULAN TILAT JA ELINKEINOT

”Luostarin ensisijainen tehtävä on olla sinne tulevien sisarten koti, hengellinen parantola ja kilvoituskenttä, jossa he kuuliaisuuden kautta antavat elämänsä Jumalalle. Toiseksi luostari on jatkuvan rukouksen ja Jumalan ylistämisen paikka, jossa toimitetaan päivittäin jumalanpalveluksia. Sisarten tehtävänä on kantaa esirukouksia kaikkien ihmisten ja koko maailman puolesta. Kolmanneksi luostari on pyhiinvaelluspaikka. Neljänneksi luostari palvelee ortodoksisuuden tunnetuksi tekijänä Suomessa.”

Ote Lintulan Pyhän Kolminaisuuden luostarin ohjesäännöstä.

Tässä luvussa kuvailen Lintulan tiloja ja niihin kiinteästi liittyviä Lintulan elinkeinoja. Tilojen tarkastelu antaa tietoa yhteisön rakenteesta ja rakentumisesta. Tilojen käyttöön liittyä esimerkiksi erilaisia rajoja: kaikki tilat eivät ole kaikille avoimia.

Lintulan luostari sijaitsee Heinävedellä Palokin kylässä, Kermajärven rannalla. Palokin kylä on pieni, ja se on erään haastateltavan mukaan hiljentynyt viime vuosina entisestään (haastattelu sisar 2). Esimerkiksi kyläkoulu ja lähin kauppa on lakkautettu. Nykyisin lähin kauppa sijaitsee 8 kilometrin päässä, Karvion kanavalla. Kauppa-auto käy kerran viikossa. Heinäveden keskusta sijaitsee lähes 40 kilometrin päässä ja Uuden Valamon luostariin on 18 kilometriä. Lintulan lähistöllä on joitain maataloja. Lintulan alue on kooltaan noin 30 hehtaaria, josta 20 hehtaaria on metsää ja 10 hehtaaria viljelykäytössä, käytännössä vuokrattuna naapureille (haastattelu sisar 6). Pihapiiriin kuuluu päärakennus, jossa on kirkko ja sisarten asuintilat; kynttilätehdas, jonka yläkerrassa toimii matkamuistomyymälä; vanha kartanorakennus, jossa on kahvila, papin asuintilat sekä talkoolaisten huoneita; hautausmaa, jossa on Jumalanäidin Jerusalemilaiselle ikonille pyhitetty tsasouna; vierasmaja Antonina, joka on käytössä vain kesäisin; talkoolaisten talo, ja vanha navettarakennus. Noin kilometrin päässä pihapiiristä, järven rannassa, on Pyhittäjämarttyyri Paraskevalle pyhitetty tsasouna. Luostarin tiloihin voidaan myös lukea luostaria ympäröivä luonto.

Lintulan tilat ovat ilmeisin ja näkyvin kenttä, jossa tehdään eroa Lintulan asukkaiden ja vierailijoiden välillä ja rakennetaan rajoja Lintulan yhteisön, talkoolaisten ja muiden luostarissa kävijöiden välille. Eri ryhmien väliset erot tulevat konkreettisiksi siinä, mitkä tilat ovat kenellekin sallittuja. Lintulan eri tilat voidaan jakaa kaikille avoimiin tiloihin ja suljettuihin tiloihin. Kaikille avoimia alueita ovat esimerkiksi matkamuistomyymälä, kahvila ja suurin osa luostarin pihasta.

Suljettuja alueita ovat esimerkiksi talkoolaisten talo, sisariston asuinsiipi ja ruokasali. Kirkkosali on avoin kaikille jumalanpalvelusten aikana. Jumalanpalvelukset ovat avoimia kaikille ympäri vuoden ja luostarin portit ovat aina päiväsaikaan avoinna.

Lintula on taloudellisesti omavarainen yhteisö, se ei siis saa tukea valtiolta eikä kirkolta. Lintulalla on kaksi pääelinkeinoa: talvisin kynttilätehdas ja kesäisin matkailupalvelut, johon kuuluu majoitus, kahvila, matkamuistojen myynti ja opastusmaksut. Lintulassa järjestetään opastettuja kiertokäyntejä ryhmille tilauksesta, jonkun sisariston jäsenen toimiessa oppaana. Lintulan elinkeinorakenne on muuttunut, sillä Lintulaan on tullut enemmän henkistä työtä aiemman maataloustyön tilalle (esim. haastattelu sisar 4). Luostareiden tapauksessa rahalliset tai muut lahjoitukset voivat olla yksi tulonlähde. Lintulaan kuitenkin tulee melko vähän rahallisia lahjoituksia, ja Lintulan ystävät ry antaa rahaa nimenomaan projekteihin. Lintula on saanut pari merkittävää testamenttilahjoitusta sellaisilta ihmisiltä, joita luostarissa ei oikeastaan edes tunnettu kunnolla (haastattelu sisar 6). Ihmisten heikko tietämys Lintulan elämästä saattaa vaikuttaa lahjoitusten vähäiseen määrään.

6.1 Päärakennus

Lintulan päärakennus on rakennettu vaiheittain. Ensimmäinen osa, sisariston asuntola, valmistui vuonna 1966. Kirkko valmistui 1973. (Sisar Eeva 1998, 189–190) Asuntolaa on myöhemmin laajennettu. Kun tullaan päärakennukseen sisään, heti ovea vastapäätä sisääntuloaulan toisella puolella on sisäänkäynti kirkkosaliin. Kirkkosali on avoin vain jumalanpalvelusten aikana, muulloin sisäänkäynti on estetty oviaukon halki kulkevalla köydellä. Saliin kuitenkin näkee hyvin, sillä oviaukko on kohtuullisen suuri, eli matkailija voi hyvin ihailia salia ja esimerkiksi sen taidokkaita ikoneita. Estämällä kulku kirkkosaliin halutaan kenties korostaa tilan pyhyyttä ja estää matkailijoita tekemästä mitään sopimatonta, kuten menemästä alttariin. Jos tila olisi avoin, jonkun sisarista pitäisi valvoa sitä, ja tämä olisi pois muista töistä. Aulan vasemmalle puolelle jää luostarin yksityistiloja. Aulan oikealla laidalla on köydellä erotettu kulkuväylä, joka vie sisariston asuinkäytävään. Lisäksi tämän käytävän varrella on luostarin toimisto, sisariston ilmoitustaulu ja kirjasto. Aulan oikeassa nurkassa on alakertaan ja ruokasaliin vievät portaat, ja kulku portaikkoon on estetty köydellä. Kulku asuinkäytävään on sallittu periaatteessa vain sisarille, mutta talkoolaiset voivat astua käytävään tietyissä tilanteissa, esimerkiksi jos heillä on asiaa kirjastoon. Portaikkoa käyttävät sisaret ja talkoolaiset sekä syömään tulevat matkailijat. Nämä kulkuesteet symboloivat rajoja siitä, milloin ja minne kenelläkin on lupa mennä, ja tekevät nämä rajat näkyviksi.

Kirkkosali on luostarin sydän. Salin perällä on alttari, jonne on pääsy vain papilla ja alttaripalvelijalla eli ponomarilla. Ortodoksikirkossa pappi on aina mies. Ponomari voi olla maallikko, mutta hänenkin tulisi olla mies, sillä ortodoksikirkossa periaatteessa vain miehet voivat mennä alttariin. Lintulassa kuitenkin eräs sisarista suorittaa alttaripalvelijan tehtävää kuuliaisuustehtävänä. Joskus Lintulan jumalanpalveluksissa oli luostarin ulkopuolinen, miespuolinen ponomari, jota ilmeisesti käytetään kyseisen sisaren sijaisena tarvittaessa.

Sisarten asuntola muodostaa päärakennukseen L:n muotoisen käytävän. Sisaren huonetta kutsutaan keljaksi. Jokainen sisar asuu yksin omassa keljassaan. Asuntolassa on myös liikuntarajoitteisen käyttöön soveltuva kelja. Keljaan kuuluu varsinaisen huoneen lisäksi oma suihku ja wc. Monilla sisarilla on keljassaan tietokone ja internet-yhteys. Kansainvälisesti ortodoksiluostareiden keljoissa on suuriakin eroja. Sisarilta kuullun mukaan joissain ulkomaisissa luostareissa on kilvoittelusyistä esimerkiksi luovuttu sähköstä, tosin nämä luostarit ilmeisesti sijaitsevat pääosin ilmastoltaan leudommissa olosuhteissa kuin Lintula. Eri yhteyksissä tuli esiin, että kilvoittelussa ei saisi mennä liiallisuuksiin vaan sen tulisi olla suhteessa omiin voimiin ja resursseihin. Luostarin elinolosuhteiden tulee olla vaatimattomat, mutta askeettisuudessa ei saa liioitella. Kelja ei ole vain sisaren asuinhuone vaan ennen kaikkea yksityiseen kilvoitteluun tarkoitettu tila. Toisen keljaan ei sovi mennä kutsumatta. Tähän on tarkat säännöt. Esimerkiksi, jos sisarella on tärkeää asiaa toiselle sisarelle, joka on keljassaan, niin oveen tulee koputtaa ja lausua tietyt sanat. Jos tulija voi astua peremmälle, sisar vastaa tietyillä sanoilla. Tämä pieni arjen rituaali korostaa keljan merkittävyyttä tilana ja muistuttaa, miten tärkeää on suoda toiselle rauha rukoiluun. Luostarissa kaikki on periaatteessa yhteistä ja sisaret elävät hyvin samanlaista elämää ja arkea, mutta kelja on yksityinen tila. Keljassaan sisar saa rauhassa syventyä kilvoitteluunsa ja rukoiluun, ilman pelkoa muiden häirinnästä: ”Siellä hän on kenenkään häiritsemättä kasvatusten Jumalan kanssa” (nunna Ksenia et al 2008, 29). Keljat sijaitsevat vieretysten samalla käytävällä, eli muut sisaret ovat aina lähellä. Toisaalta, kuten eräs sisar huomautti, hiljaisuuden alettua jumalanpalveluksen jälkeen ei käytännössä ole väliä, onko huoneen ulkopuolella ketään, sillä kaikki ovat hiljaa omissa oloissaan eikä normaalioloissa toisten yksityisyyttä häiritä (haastattelu sisar 2). Hiljaisuusaika on todella rauhallista aikaa.

Haastatteluissa ja keskusteluissa tuli esiin, että jotkut sisaret voisivat kaivata retriittimahdollisuutta (esim. haastattelu sisar 2). Ilmeisesti sisaret kaipaavat yhteiselämän vastapainoksi yksinoloa, eikä kelja riitä tähän. Toisaalta Lintulan päiväohjelmassa sisarilla on paljon omaa aikaa (haastattelu sisar

1). Rauhallisina päivinä sisar voi siis vetäytyä omiin oloihinsa myös kesken päivän. Haastatteluissa ja keskusteluissa tulikin ilmi, että monet sisaret pitävät paljon ulkoilusta ympäröivissä metsissä. Usein sisar nosti itse asian esiin, en varsinaisesti kysynyt luontosuhteesta erikseen. Erään sisaren sanoin, ”minä henkilökohtaisesti pidän valtavasti luonnosta, ja kyllä se melkein useimmilla nunnilla on” (haastattelu sisar 1). Tämä kertoo oman rauhan ja yksityisyyden suuresta arvostuksesta.

Ruokasali eli trapesa sijaitsee päärakennuksen alakerrassa. Sinne johtava portaikko on suljettu köydellä ulkopuolisilta. Tässä on jälleen yksi konkreettinen rajan symboli. Ruokasalin toisessa päädyssä on pieni ikoneilla ja lampukoilla koristeltu syvennys, jota kohti rukoillaan ruokailun alussa ja lopussa. Sisaret ja talkoolaiset ruokailevat erikseen, mutta joskus viikonloppuisin sisaristo ja talkoolaiset syövät samaan aikaan. Kahvit nautitaan kesäisin yhdessä joko ruokasalissa tai kauniilla säällä salin ulkopuolella olevalla pihalla. Nämä tilanteet ovat kenties parhaita niistä harvoista mahdollisuuksista, jolloin talkoolainen voi kohdata sisaria niin sanotusti vapaalla. Kesäisin vierasmajan asukkailla on ruokailumahdollisuus erillisestä maksusta. Vieraat ruokailevat yhdessä talkoolaisten kanssa. Ruokailu tilataan kahvilasta etukäteen ja maksetaan sinne. Kahvilasta ilmoitetaan keittiöön ylimääräisistä ruokailijoista. Näin matkailija ei välttämättä ole lainkaan tekemisissä sisarten kanssa. Tämä toimintatapa on varmasti tarkoituksenmukainen, mutta samalla se symboloi sisarten eristäytyneisyyttä. Matkailijoilla onkin lopulta vain vähän mahdollisuuksia kohdata sisaria muuten kuin matkailupalveluiden kautta, vaikka he majoittuisivat Lintulassa. Majoittumista Lintulaan matkailijana ei siis voida pitää porttina luostarin elämään.

6.2 Kynttilätehdas

Kynttilätehdas sijaitsee pääportin vasemmalla puolella olevan rakennuksen alakerrassa. Kynttiläkone on tuotu Saksasta 20 vuotta sitten. Kynttilöiden vaha tulee Englannista, lanka on suomalaista puuvillalankaa. Tehtaassa työskentelee 4–5 henkilöä 4 päivänä viikossa. Työtä tehdään kahdessa vuorossa, aamulla ja iltapäivällä. Koneita on kaksi: iso kone, jolla kynttilänauha valmistetaan, ja katkojakone, jolla nauhasta katkotaan oikean pituiset palat. Yksi henkilö ottaa kynttilät vastaan ja tarkistaa laadun, yksi tai tarvittaessa kaksi henkilöä pakkaa valmiit kynttilät. Ison koneen käynnistys on tarkkaa työtä, mutta kun kone on päällä, sen käyttö ei ole kovin työlästä. Katkomispäässä on enemmän työtä. Isoa konetta käyttää kaksi henkilöä, jotka vuorottelevat. Kun tehtaalle tulee uusi henkilö töihin, hänet laitetaan ensin pakkaamaan ja tarkistamaan kynttilöiden laatua, sitten käyttämään katkojakonetta. Kynttilöistä suurin osa menee Suomen ortodoksisille

seurakunnille. Pieniä määriä myydään Ruotsin ortodoksisille seurakunnille, muutamille luterilaisille seurakunnille, rippileireille, Tuomasmessuihin, vanhus- ja nuorisotyöhön sekä eri tapahtumiin. Tehtaalta lähtee postikuorma kerran viikossa ja seurakunnat hakevat kynttilöitä jonkin verran itse. Tuotanto on 8000 kg vuodessa. Tehtaan toiminnassa näkyy säästäväisyys, kaikki mahdollinen kierrätetään tai säästetään. Esimerkiksi valmiit kynttilät pakataan kynttilävahan pakkausmateriaalina toimineisiin pahvilaatikoihin. Seurakunnat saattavat kerätä talteen kynttilänpätkiä ja lähettää ne takaisin uudelleensulatettavaksi ja valettavaksi. Seurakunta saa korvauksen ja Lintula säästää tehtaan materiaalikuluisia. Tämä on osoitus sisarten säästäväisyydestä.

Sisarten mukaan tehdastyö sopii hyvin kuuliaisuustyöksi, sillä siinä ajatus ja mieli ovat vapaana. Tehtaalla voi olla rukouskirja mukana ja Jeesuksen rukousta³⁵ voi aina lukea mielessään. Sisarilla on kuulosuojat, mikä osin eristää sisaria toisistaan. Työtä tehdään yhdessä, mutta sitä on mahdollista tehdä omissa ajatuksissaan ja olematta juuri verbaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tämä on yksi Lintulan elämän tyypillisistä piirteistä: vaikka ollaan yhdessä, sisarilla on hyvät mahdollisuudet olla omassa rauhassa. Jos puhumista pidetään olennaisena yhteisön jäsenten kommunikaatiomuotona ja keskeisenä yhteisön jäsenten välisten sosiaalisuuden ja yhteisöllisyyden tunteiden muodostumisen kannalta, ei Lintulan yhteisöllisyyttä voida pitää kovin vahvana. Yhteisöllisyyttä voidaan kuitenkin rakentaa muillakin tavoin kuin puheen kautta, ja myös ilman puhetta voi kommunikoida. Lintulan yhteisökulttuurista tulee siis etsiä muita tapoja rakentaa yhteisöllisyyttä kuin puhumisen kautta.

Kynttilöiden valmistus yhtenä pääasiallisena tulonlähteenä on talouden näkökulmasta kiitollinen työtehtävä, sillä maailmanmarkkinoiden heilahteluilla tuskin on huomattavaa vaikutusta tuotteen kysyntään: kirkot tarvitsevat tuohuksia myös lama-aikoina. On huomattavaa, että kynttilöiden valmistustyö tuli Lintulalle ortodoksikirkolta, tarkemmin ortodoksiselta kirkollishallitukselta (Sisar Eeva 1998, 192). Ortodoksinen kirkko on myös tuotteiden pääasiallinen ostaja. Antamalla kynttilöidensä valmistustyön Lintulalle ortodoksinen kirkko osallistui merkittävällä panoksella Lintulan jatkuvuuden turvaamiseen. Voidaan olettaa, että kirkko haluaa osallistua Lintulan tulevaisuuden turvaamiseen mahdollisuuksiensa mukaan, onhan Lintula merkittävä ortodoksisen

³⁵ ”Herra Jeesus Kristus, Jumalan Poika, armahda minua syntistä.” Lyhyt rukous, jota käytetään paljon kilvoittelussa. Rukous olisi tarkoitus saada hiljaiseksi mielen rukoukseksi. Ks. myös luku 9.2 Hengellinen elämä.

kulttuurin keskus Suomessa. Suoria rahalahjoituksia kirkko ei kuitenkaan voi antaa: luostari on taloudellisesti omavarainen ja autonominen yhteisö.

6.3 Matkamuistomyymälä ja kahvila

Sekä matkamuistomyymälä että kahvila ovat avoinna vain kesäisin ja ne menevät joka päivä kiinni kuudelta, eli jumalanpalveluksen alkaessa. Matkamuistomyymälä sijaitsee pääportin oikealla puolella, kynttilätehdasrakennuksen yläkerrassa. Osa myymälässä myytävistä tavaroista tulee perinteenä tietyiltä tavarantoimittajilta, jotka tekevät esimerkiksi Lintulan logolla varustettuja tuotteita. Kreikasta tilataan pienempiä ikoneita ja lampukoita. Sisaret tekevät käsitöitä, teetä ja jonkin verran ikoneita. Sisariston muutokset vaikuttavat myymälän valikoimaan, sillä eri sisaret tekevät eri tuotteita. Tavaraa saadaan myös lahjoituksena. Esimerkiksi eräs käsityöyhdistys lahjoittaa Lintulalle myytäväksi erilaisia käsitöitä. Yrtit teehen tulevat omasta yrttitarhasta, ympäröivästä luonnosta ja jossain määrin kasvimaalta. Ikoneita on saatu lahjoituksena taiteilijoilta. Myytävä kirjallisuus on hengellistä kirjallisuutta. Lintulassa on linja, että myymälän pääasiallisena kohderyhmänä ovat tavalliset turistit ja pyhiinvaeltajat, eli tuotteiden on oltava kohtuuhintaisia. Ero Valamoon on selvä: matkailusta elävän Valamon myymälä, johon pääsin tutustumaan, on paljon suurempi ja monipuolisempi, ja siellä on myynnissä myös joitain hyvin kalliita tuotteita, esimerkiksi Venäjältä tuotuja, arvokkaita ikoneita. Oli se tiedostettua tai ei, tämä linja rakentaa eroa Lintulan ja Valamon välillä, ja on yksi tapa symboloida näiden kahden luostarin välistä rajaa. Periaatteessa ei ole estettä, ellei taloudellisia, miksi Lintula ei voisi halutessaan laajentaa myymälänsä, ja miksei koko matkailupalveluidensa toimintaa ja valikoimaa. Siihen ei kuitenkaan ilmeisesti ole tarvetta ainakaan taloudellisten syiden vuoksi. Mikä tärkeintä, toiminnan laajentaminen merkitsisi tälle omaa rauhaansa vaalivalle yhteisölle matkailijoiden määrän kasvua, ja lisää levottomuutta. Näistä kahdesta Lintula siis profiloituu Valamoa vaatimattommaksi ja pienieleisemmäksi. On muistettava, että luostarissa tehtävän työn tavoitteena ei ole tehdä voittoa vaan turvata riittävät tulot elämiseen. Luostarissa työ on ennen kaikkea kuuliaisuustyötä.³⁶

Kahvila sijaitsee vanhassa päärakennuksessa. Kaikki kahvilassa myytävät leivonnaiset tehdään itse paikan päällä. Tuotteiden hinnoittelu on hyvin maltillista, kuten myymälässä. Varsinaista ruokatarjoilua kahvilassa ei ole. Jos matkailija kysyi ruokailun mahdollisuutta, hänet opastettiin

³⁶ Luostarissa tehtävästä työstä ja kuuliaisuustyön luonteesta ks. luku 9.3 Kuuliaisuustyöt.

Valamoon. Tämä ilmentää osaltaan näiden kahden luostarin välistä solidaarisuutta. Vierasmaja Antoninan toimintaa hoidetaan kahvilasta käsin.

6.4 Yhteenvetona: paikan rooli yhteisön symbolisessa rakentumisessa ja yksityisyyden arvostaminen

Sen lisäksi, että Lintulan tilat voidaan jakaa avoimiin ja suljettuihin tiloihin, ne voidaan asettaa hierarkiseen järjestykseen niiden avoimuuden suhteen. Alimpana ovat kaikille avoimet tilat, esimerkiksi luostarin pihapiiri ja kirkkosali jumalanpalvelusten aikana. Seuraavana ovat osin suljetut tilat, eli tilat joihin pääsevät vain Lintulan asukkaat sekä talkoolaiset, kuten talkoolaisten talo ja ruokasali ruokailujen aikana. Seuraavana ovat suljetut tilat, joihin vain Lintulan asukkailla on pääsy, esimerkiksi asuntolan käytävä. Kaikkein ylimpänä on alttari, johon pääsee vain pappi ja ponomari. Kaikkiin näihin paitsi alttariin on joitain poikkeuksia, esimerkiksi talkoolainen voi mennä asuntolan käytävään työnsä puitteissa. Rajat ovat siis huokoisia. Rajoja eri tilojen välillä tehdään toiminnan kautta, mutta myös konkretisoimalla niitä hienovaraisin mutta selkein keinoin, kuten oven poikki kulkevan köyden avulla. Tällaiset rajat ovat tehokas keino sisaristolle pitää huolta yksityisyydestään samalla kun he pitävät kotiaan avoimena matkailijoille. Alttari muodostaa tähän kiinnostavan poikkeuksen. On huomattavaa, että yhteisön tiloissa on paikka, jonne sisaret eivät yhtä sisarta lukuun ottamatta voi mennä. Sisaret voivat määrätä tiloistaan ja niihin pääsystä alttaria lukuun ottamatta. Tiloihin liittyvissä rajoituksissa, ja monissa muissa luostarielämän asioissa, lopullinen auktoriteetti onkin ortodoksinen perinne. Sisaret voivat toimia vapaasti vain tämän perinteen puitteissa. Tämä on yksi muistutus siitä, että luostari on ennen kaikkea ortodoksinen luostari joka nojaa ortodoksisen perinteeseen. Luostari on autonominen, ei itsenäinen yhteisö, ja tämä ero on pidettävä mielessä.

Yhteisön määrittelemiseksi pelkkä yhteisön ja paikan suhteen tarkastelu on riittämätön (vrt. Brunt 2006, 83), mutta paikka voi olla mukana rakentamassa yhteisöä symbolisesti ja symbolien kautta. Lintula on yhteisönä verrattain suljettu ja eristäytynyt, mutta Lintula on monin tavoin vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Lintula on yhdistelmä yleistä ja yksityistä: se on toisaalta koti ja toisaalta julkista tilaa, monien ihmisten käyntipaikka ja pyhiinvaelluskohde. Lintulan sijainnin muutokset tuovat toisen näkökulman tähän tarkasteluun. Lintula on sijainnut fyysisesti useissa eri paikoissa, jos huomioidaan myös evakkoajan väliaikaiset sijainnit. Oliko tuolloin kyseessä eri Lintula kuin nyt Heinävedellä sijaitseva Lintulan luostari, sillä onhan sijainti

muuttunut? Tähän ei ole yhtä oikeaa vastausta: konkreettisesti paikka on eri, mutta yhteisöä ylläpitävä hengellinen jatkuvuus ei ole missään vaiheessa täysin katkennut. Tämä tukee Cohenin (1982) väitettä siitä, että yhteisö sijaitsee lopulta jäsentensä mielissä (Cohen 1982, 98).

Paikalla on merkitystä yhteisön rakentumisessa myös funktionsa kautta. Lintulan tilat tarjoavat ne puitteet, joissa tätä yhteisöä rakennetaan esimerkiksi työn kautta. Toisaalta tiloissa rakennetaan yhteisöä ulospäin. Esimerkiksi Lintulan kaikille avoimilla tiloilla on omat roolinsa luostarin julkisuuskuvan muodostumisessa, oli se harkittua tai ei. Matkailijoiden tapauksessa erityisesti myymälän ja kahvilan merkitys korostuu, sillä suuri osa Lintulaan tulevista matkailijoista käy molemmissa. Molemmat paikat ylläpitävät ja luovat kuvaa Lintulasta hillittynä ja vaatimattomana paikkana. Matkailijoiden mielikuvissa ne saattavat vertautua Valamon vastaaviin palveluihin, sillä suuri osa matkailijoista käy molemmissa luostareissa. Tällaisessa vertailussa Lintulan vaatimattomuus ja rauhallisuus korostuvat, sillä näistä kahdesta lähtökohtaisesti rauhallisesta paikasta Lintula on jo pienemmän matkailijamääränsä vuoksi se hiljaisempi. Nämä julkiset tilat ovat tehokas väylä Lintulan yhteisölle antaa tietynlainen kuva itsestään ulospäin, ja näin rakentaa yhteisöä suhteessa ulkomaailmaan.

Lintulan elinkeinoilla on oma roolinsa yhteisön symbolisessa rakentumisessa. Lintulan toimeentulo tulee vain osin matkailusta. Työ kynttilätehtaalla on luostariin hyvin sopivaa työtä, sillä se mahdollistaa rukoilun työn lomassa. Lisäksi työ ei ole fyysisesti kovin raskasta, mikä on hyvä, sillä sisariston keski-ikä on melko korkea. Kun yhteisöllä on tällainen vakaa tulonlähde, matkailuelinkeinoa ei välttämättä tarvitse laajentaa. Näin Lintulalla on toimeentulon puolesta mahdollisuus vetäytyä omaan rauhaan talveksi. Tämä vähentää yhteisön kontakteja ulkomaailmaan ja jopa eristää siitä. Näin Lintulan elinkeinorakenne on mukana rakentamassa Lintulan eristäytyneisyyden ja rauhallisuuden edellytyksiä rajaamalla Lintulan ja muun maailman välisen vuorovaikutuksen puitteita.³⁷

Tilat ja se, miten niistä puhutaan, kertovat sisarten arvostuksista. Sisarten tiloja koskevissa kommentteissa korostuvat hiljaisuuden kaipuu ja oman rauhan arvostaminen. Lintulassa on mahdollisuuksia olla itsekseen, ja toiset osataan jättää rauhaan. Kuitenkaan Lintulan pihapiirin alueella ei ole ikinä aivan yksin, muita sisaria on aina lähistöllä. Lintulan alueella ei ole varsinaisia retriittimismahdollisuuksia, kuten pientä erakkomajaa. Järven rannalla oleva Paraskevan tsasouna

³⁷ Toisaalta luostaria ympäröivä yhteiskunta ja sen tarpeet vaikuttavat luostarin tehtäviin. Ks. luku 10 Lintula ja luostarin ulkopuolinen maailma.

on melko syrjäinen paikka, mutta se on avoin kaikille. Ympäröivä luonto tarjoaa yhden vetäytymismahdollisuuden.

Lintulan tilojen käyttö, niiden saamat merkitykset sekä niitä koskevat säännöt³⁸ siis kertovat hiljaisuuden, oman rauhan ja vaatimattomuuden arvostamisesta, jopa halusta eristäytyä muusta maailmasta. Tilojen kautta katsottuna Lintulan elämä näyttää tasapainoiluna oman rauhan vaalimisen ja yhteiselämän välillä. Tämä asettaa haasteita tilaratkaisuille, jos niiden halutaan vastaavan yhteisön arvostuksia: toisaalta niiden tulisi mahdollistaa sisarten vetäytyminen omiin oloihinsa, toisaalta niiden tulisi tukea kilvoittelun kannalta merkittävää yhteiselämää. Nämä edellä esitetyt Lintulan tiloihin liitetyt merkitykset, tilojen järjestelyt ja säännöt rakentavat symbolisesti yhteisöä, joka perustuu sekä tiiviille yhdessäololle että yksilön yksityisyyden vaalimiselle. Nämä merkitykset myös luovat rajoja yksityisyyden ja yhdessäolon välille. Toisaalta tilojen kautta rakennetaan ulospäin symbolisesti yhteisöä, joka on rauhallinen, vaatimaton, ja jossain määrin ulkopuolisilta suljettu. Kuten Cohen sanoo, sisäänpäin yhteisön sisäinen variaatio kasvaa, ja ulospäin tämä variaatio vähenee luoden yhtenäiseltä vaikuttavan julkisivun (Cohen 1982). Rajoitukset eri tilojen avoimuuden suhteen tekevät ulkopuolisille näkyväksi, että luostarin elämässä on avoimen puolensa lisäksi myös yksityinen, suljettu puolensa, johon heillä ei ole pääsyä. Vaikka Lintula onkin merkittävä pyhiinvaelluskohde ja kulttuurinen nähtävyys, se on myös sisarten koti. Yksityisyyden ja julkisuuden yhdistäminen on haastava tehtävä, joka vaatii erilaisia rajanvetoja ja rajoituksia.

³⁸ Ks. myös luku 3.2 Matkakertomus.

7 LUOSTARIELÄMÄN VAIHEET LINTULASSA

”Jokaisen sisaren tulee tietää, että luostariin tullessaan hän kuolee maailmalle uudestisyntyäkseen uuteen elämään. Hän ei halveksi maailmaa – onhan se Jumalan luomakunta – mutta hän kilvoittelee oman tahtonsa kieltäen voidakseen elää ”enkelielämää”. Koskaan hän ei käänny katsomaan taakseen entiseen elämäänsä. Jatkuvasti hän etenee kohti taivaallisen elämän ihanuutta, sen elämän, joka salaisella tavalla alkaa jo nyt luostarissa.”

Lintulan Pyhän Kolminaisuuden Luostarin ohjesääntö³⁹

Naispuolisista luostarikilvoittelijoista puhutaan arkisessa kielenkäytössä usein nunnina. Tämä on harhaanjohtavaa, sillä kaikki ortodoksisessa luostarissa kilvoittelevat naiset eivät ole nunnia. Ortodoksisessa naisluostarissa on neljä kilvoittelun astetta: kuuliaisuussisar eli noviisi, viitankantaja, nunna ja skeemanunna. Nunnan nimeen liitetään yleensä etuliite ”äiti”. Kesällä 2009 Lintulan sisariston 13 jäsenestä 10 oli nunnia, kaksi oli viitankantajia ja yksi oli kuuliaisuussisar. Lintulan viimeisin skeemanunna kuoli vuonna 1986 (Nunna Ksenia et al, 2008, 19).

Pyysin haastateltaviani kertomaan elämästään ennen luostariin tuloaan ja luostarielämänsä alkuvaiheista. Nämä tarinat olivat hyvin vaihtelevia, mutta lähes kaikissa toistui sama piirre: kutsumuksen heräämisen ja varsinaisen luostariin siirtymisen välillä oli voinut kulua montakin vuotta, jolloin sisar oli esimerkiksi opiskellut ja/tai ollut työelämässä. Lopullinen päätös oli siis saattanut kypsyä kauan. Lintulan sisarten kirjoittamassa teoksessa Hyvän osan valinneet (nunna Ksenia et al, 2008) sanotaan, että vaikka olisikin ihanteellista, että luostarikutsumus olisi ”elämän ensimmäinen valinta”, voi olla hyödyllistä kokeilla ensin toisenlaista elämää. Näin ”kutsumuksen kestävyys tulee koetelluksi”. (Emt., 19) Luostarielämään ei tule astua kevein perustein.

7.1 Hakeutuminen ja sopeutuminen luostarielämään

Lintulaan tulee vuodessa noin 4–5 kirjallista jäsenhakemusta. Lintulasta valvotaan sisareksi pyrkivän päätöksen vakavuutta ja hakijan sopivuutta luostarielämään monin tavoin. Lintulan uuden ohjesäännön mukaan hakijan on oltava täysi-ikäinen, mielellään alle 50-vuotias ja enintään 65-vuotias ortodoksisen kirkon jäsen. Sisareksi haluavan täytyy ensin tutustua luostarin ohjesääntöön.

³⁹ Lintulan luostarin ohjesäännön vahvistamaton versio elokuulta 2009.

Jos nainen hyväksyy säännöt ja haluaa yhä pyrkiä luostarielämään, hänen tulee kirjoittaa Lintulaan kirje elämästään ja tehdä selkoa niistä syistä, miksi hän haluaa luostariin, ja liittää mukaan oman rippi-isän suosituskirje. Hakijan tulee esittää myös lääkärintodistus. (Lintulan ohjesääntö 2009, 12) Lintulan aiemmassa ohjesäännössä ei ollut vaatimusta lääkärintodistuksesta. Yksi sisarista kertoi, että tämä vaatimus on otettu sääntöihin erään amerikkalaisten luostarin ohjesäännöstä. Tällä halutaan varmistaa, että sisar on terve sekä fyysisesti että psyykkisesti. Vakavia perussairauksia voisi olla vaikea hoitaa luostarin oloissa, eikä luostariin voida ottaa psyykkisesti epävakaita ihmisiä. (Haastattelu sisar 3) Erityisesti viimeksi mainittu seikka nousi esiin muissakin haastatteluissa⁴⁰ ja epävirallisissa keskusteluissa.⁴¹

Sisarten mukaan luostarielämään sopeutuminen ei ole helppoa. Mitä sopeutuminen sitten vaatii? Eräs sisar painotti haastattelussa avoimuuden tärkeyttä: luostarissa pärjätäkseen on kyettävä ilmaisemaan ajatuksensa ja tunteensa. Uusi sisar voi aluksi tuntea menevänsä luostarissa vain alaspäin, ja tämä voi tuntua nöyryyttävältä. Alussa joutuu kohtaamaan omat pimeät puolensa, mutta kaikki eivät ehkä kykene siihen omin neuvoin, vaan alkavat esimerkiksi syyttää olosuhteita. Siksi, ”jos ei opi sitä ajatusten ilmaisemista niin silloin on luostarissa hyvin vaikeassa tilanteessa, koska kaikenlaisia ajatuksia tulee mieleen ja niitä alkaa sitten itsekseen hautoa ja ne suurenee, siitä isätkin puhuvat hyvin tarkoin [...] Mutta jos oppii kertomaan niitä ajatuksia ni silloin on mahdollisuus elää luostarissa, ja päästä niistä myöskin vapaaksi ja kehittyä, mutta ilman sitä on kyllä hyvin vaikeaa”. (Haastattelu sisar 1)⁴² Kuuliaisuus liittyy, osin hierarkian kautta, myös työntekoon ja töiden vastaanottamiseen. Hierarkia ja työnjako ovat merkittäviä luostarielämää jäsentäviä rakenteita, eli näihin sopeutumisen täytyy olla olennaista luostarielämään sopeutumisessa. Nöyryys puolestaan liittyy sekä kuuliaisuuteen että avoimuuteen. Kuuliaisuus on käytännössä oman rajoitetun asemansa hyväksymistä ja nöyryytystä toisten määräysvaltaan. Sisaren tulee kyetä nöyryytymään ja kertomaan typeriltä ja noloiltakin tuntuvat ajatuksensa ja tunteensa avoimesti ohjaajalleen tai rippi-isälleen: avoimuus edellyttää nöyryytystä. Nämä sopeutumisen edellytykset muodostavat rajoja Lintulan ja sitä ympäröivän maailman välille: Lintulasta rakentuu yhteisö, johon sopeutuakseen sisarkokelaan on kyettävä avoimuuteen, nöyryytymiseen ja kuuliaisuuteen. Toisaalta nämä sisarten ajatukset luostariin sopeutumisen edellytyksistä kuvaavat luostarin kulttuuria ja luostarin elämäntavan perusteita. Näitä ominaisuuksia pidetään luostarissa tärkeinä, ja sisarten tulisi tavoitella niitä.

⁴⁰ Esimerkiksi sisarten 1, 2 ja 6 haastattelut.

⁴¹ Eräillä ihmisillä kuitenkin on ilmeisesti toiveita ja ajatuksia luostarielämästä pakopaikkana, päätellen joistain Lintulaan tulevista yhteydenotoista. Tarkastelen Lintulaan tulevia epärealistisia jäsenyyteen liittyviä yhteydenottoja luvussa 10 Lintula ja luostarin ulkopuolinen maailma.

⁴² Ks. kuuliaisuuden ja nöyryyden merkityksestä hierarkiaan sopeutumisessa myös luku 8.4 Hierarkia Lintulan yhteisössä

Päätös siitä, keiden jäsenhakemukset pääsevät käsittelyyn ja keiden hylätään, pohjautuu Lintulan omien sääntöjen lisäksi vuosisataiselle luostaritradiotille, johon koko Lintulan yhteisön elämänmuoto lopulta perustuu. Tässä on yksi osoitus vahvasta siteestä kirkon ja luostarin välillä, ja osoitus luostarin autonomian rajoista.⁴³ Karsimalla joukosta mielestään sopimattomat hakemukset yhteisö pyrkii turvaamaan oman olemassaolonsa ja sisäisen eheydensä: eri yhteisöillä on syystä kriteerinsä yhteisön jäseneksi pyrkiville.

7.2 Kilvoittelun tasot: kokelassisaresta viitankantajaksi, ja lopulta nunnaksi

Siirtymäriitit ovat keskeisellä sijalla sisaren etenemisessä kuuliaisuussisaresta nunnaksi. Durkheimin (1980) mukaan maallisen ja pyhän välillä voidaan liikkua muodonmuutoksen kautta. Hän mainitsee initiaatorituaalit esimerkkinä tällaisesta kahden maailman välillä liikkumisesta (Durkheim 1980, 57) Näihin siirtymiin ja Lintulan täysivaltaisen jäsenyyden saavuttamisprosessiin liittyy merkittäviä yhteisön rakentumiseen liittyviä symboleja. Näistä symboleista kenties ilmeisin ja voimakkain on asu. Sisaren asu on vahva luostarin jäsenyyden symboli, konkreettinen merkki uudesta statuksesta. Ebaughin (1993) mukaan maallisen asun vaihtaminen nunnan asuun on symbolinen ele, askel kohti uutta elämää (Ebaugh 1993, 136). Lintulassa käytetään venäläistyyllisiä kirkkopukuja. Eri kilvoittelun asteilla on erilaiset puvut, mutta ne ovat aina mustia, kaapumaisia ja peittävät pään siten, että vain kasvot jäävät näkyviin. Erään haastateltavan mukaan ortodoksisessa maailmassa kirkkopukuihin liittyy tietynlainen vapaus, ja käytännöt maiden ja luostareiden välillä vaihtelevat (keskustelu sisar 1). Sisarten asuissa ja pukeutumisessa on siis kulttuurisidonnaisia piirteitä. Monet Lintulan sisaret käyttävät täyttä kirkkopukua vain jumalanpalveluksissa ja päivällä yksinkertaisempaa, kevyempää asua. Yhtenäinen pukukoodi on tehokas keino häivyttää sisarten yksilöllisyyttä ja luoda kuva yhtenäisestä ryhmästä. Luostarissa yhteisön jäsenet eivät ole yksilöitä vaan ennen kaikkea sisaria, kuten eräs haastateltava huomautti (keskustelu sisar 1).

Jos sisareksi pyrkivän hakemus hyväksytään, hänet kutsutaan talkoolaiseksi luostariin. Näin hakija voi tutustua lähemmin luostarielämään ja pohtia samalla, haluaako jatkaa elämäänsä luostarissa. (Ks. myös nunna Ksenia et al, 2008, 17) Tätä kutsutaan esikoetuksen ajaksi, ja se kestää noin vuoden (Lintulan ohjesääntö 2009, 12). Sisarten mukaan useimmilla tulokkailla on jo melko hyvä käsitys siitä, millaista luostarielämä on. Luostariin pyrkivä nainen on esimerkiksi voinut olla talkoolaisena Lintulassa tai Valamossa. Monet Lintulan sisariston nykyisistä jäsenistä ovat tehneet

⁴³ Lisää luostarin säännöistä ja suhteista ortodoksisen kirkkoon ks. luku 8 Lintula organisaationa ja suhde ulkopuolisiin auktoriteetteihin.

talkootyötä jossain luostarissa ennen liittymistään sisaristoon. Jos nainen haluaa esikoetusajan jälkeen jäädä Lintulaan, ja sekä igumenia että sisaren rippi-isä ovat todenneet hänen luostarikutsumuksensa olemassaolon, hänestä tulee kuuliaisuussisar (Lintulan ohjesääntö 2009, 12). Merkiksi uudesta asemastaan sisar saa kuuliaisuussisaren kirkkopuvun, uuden kutsumanimen, rukousnauhan, ja rukoussäännön igumenialta. Vielä tässä vaiheessa sisar ei anna lupauksia eikä häntä vihitä luostarielämään. Kyseessä ei ole luostarin virallinen jäsenyys vaan sisar on yhä kirjoilla omassa seurakunnassaan. Kuuliaisuussisarella ei siis esimerkiksi ole äänioikeutta igumenian ja johtokunnan vaaleissa. Igumenia määrää jonkun vanhemmista sisarista kuuliaisuussisaren ohjaajaksi, kuultuaan tämän toivetta. (Lintulan ohjesääntö 2009, 12) Ortodoksisessa hengellisessä elämässä henkilökohtaista hengellistä ohjausta pidetään hyvin tärkeänä, myös luostarin ulkopuolella (haastattelu sisar 1). Ohjaajan tehtävänä on toimia kuuliaisuussisaren apuna ja tukena tämän kilvoittelussa ja luostarielämän alussa. Ohjaajansa kanssa sisar voi keskustella esimerkiksi rukoussäännön noudattamisesta ja erilaisista mieleen nousevista luostarielämään liittyvistä asioista. Kyseessä on siis eräänlainen mentor.⁴⁴

Tässä vaiheessa tulee huomauttaa, että vaikka sisaria kehoitetaan toistensa huomioimiseen, Lintulassa ei kannusteta varsinaisiin ystävyyssuhteisiin. Sisaren suhde ohjaajaansa on siis kenties hänen syvällisin ihmissuhteensa yhteisössä. Erään haastateltavan mukaan ystävyyssuhteisiin ei kannusteta siksi, ettei toinen olisi parempi toista. Hän kuitenkin huomautti, että aina jotkut tulevat paremmin toimeen keskenään. Hänen vertauksensa mukaan sisaret ovat yhteisössä kuin koskessa pyöriviä kiviä, joiden terävimmät kulmat hioutuvat ajan kuluessa. (Haastattelu sisar 3) Toinen haastateltava mainitsi hiljaisuuden vaalimisen: ”tietysti sitten yhteisössä tietää, että kun oppii ihmisiä tuntemaan, että mikä asia ketäkin erikoisesti kiinnostaa ja voi keskustella sitten jos tietää että tämä ihminen on kiinnostunut tästä niin hänen kanssaan (...) ortodoksisessa kirkossa mitään ehdottomia hiljaisuuden aikoja, mutta kuitenkin sitten pyritään vaalimaan sitä hiljaisuuttakin, aterioilla ja töissä, ettei ole sellaista jatkuvaa puhumista.” (Haastattelu sisar 1) Sisarten kehotukselle välttää ystävyyssuhteita antamat merkitykset kertovat tasavertaisuuden ja hiljaisuuden arvostuksesta yhteisössä. Samalla sisaret rakentavat symbolisesti yhteisöä, jossa nämä arvot ovat merkittävällä sijalla.

Voidaan ajatella, että kehotuksella välttää ystävyyssuhteita myös ehkäistään mahdollisia ihmissuhdekonflikteja ja ylläpidetään yhteisön vakautta: ystävykset usein riitelevät helpommin kuin etäisemmissä väleissä olevat ihmiset. Erityisesti pienessä yhteisössä on tarkoituksenmukaista

⁴⁴ Ks. ohjaajajärjestelmästä myös luku 8.3 Johtokunta ja muu hallinto

tavoitella mahdollisimman vakaata ilmapiiriä Toisaalta, vaikka sisarten väliset suhteet eivät määrittäisikään ystävyysuhteiksi, se ei sulje pois kiintymystä ja kunnioitusta. Kehotus huomioida muut kertoo juuri tästä. Sisarten välisissä suhteissa painotetaan ystävyuden asemasta kunnioitusta ja lähimmäisenrakkautta, jotka ovat yhteisöelämän miellyttävyyden ja sujuvuuden kannalta olennaisia elementtejä missä tahansa yhteisössä. Muut ihmiset eivät saisi nousta keskeiselle sijalle sisaren elämässä, sillä se paikka on varattu kilvoittelulle ja hengelliselle elämälle. Lintulan ihmissuhteisiin liittyvät suositukset ja niiden saamat merkitykset symboloivat siis tasavertaisuuden, vakauden ja rauhallisuuden arvostusta tärkeinä edellytyksinä kilvoittelun ja yhteisöelämän sujuvuuden kannalta.

Esikoetuksen aikaan ja kuuliaisuussisaruteen jakautuva kokelasaika kestää yhtämittaisesti noin kolme vuotta, kirkon tradition mukaisesti (Lintulan ohjesääntö 2009, 12). Tämän jälkeen sisaresta voi tulla viitankantaja. Viitankantajavihkimyksen yhteydessä ei vielä anneta varsinaisia luostarilupauksia, vaan kyseessä on siunaus luostarielämään (keskustelu sisar 1). Igumenia pyytää hiippakunnan piispalta siunauksen viitankantajaksi vihkimiselle. Tässä yhteydessä sisar siirtyy kirjoille Lintulaan ja saa käyttöönsä viitankantajan kirkkopuvun. (Lintulan ohjesääntö 2009, 13) Itse vihkimisrituaalissa sisaren hiuksia leikataan ristinmuotoisesti (Nunna Ksenia et al 1998, 17). Sisaren kirkollinen nimi otetaan käyttöön. Kirkollinen nimi on sisaren oman nimen kirkollinen vastine, jollainen lähes kaikilla suomalaisilla nimillä on, esimerkiksi jonkun pyhän nimi tai raamatullinen nimi. (Keskustelu sisar 1) Voi kulua useampikin vuosi ennen kuin viitankantaja vihittään nunnaksi. Tämä tapahtuu, kun sisaren katsotaan olevan siihen valmis ja hän itse on siihen halukas (Nunna Ksenia et al 1998, 17). Päätöksen nunnaksi vihkimisen ajankohdasta tekee igumenia neuvoteltuaan luostarin johtokunnan ja sisaren rippi-isän kanssa (Lintulan luostarin ohjesääntö 2009, 7). Vihkimyksessä nunnaksi sisaren nimi vaihtuu jälleen. Nimen valitsee igumenia. Sisar antaa luostarilupaukset ja sitoutuu viettämään loppuelämänsä luostarissa. Teoksessa Hyvän osan valinneet (nunna Ksenia et al, 2008) nunnaksi vihkimistä kuvataan näin:

”Siinä vihittävä antaa jo paljon lupauksia ’itse Vapahtajan, Hänen ylistetyn Äitinsä, pyhien enkelien ja kaikkien pyhien kanssa ollessa läsnä’, kuten vihkivä piispa häntä muistuttaa. Yksi vihittävälle esitettävistä kysymyksistä kuuluu: ’Tuletko aina viimeiseen hengenvetoosi asti pysymään tässä pyhässä luostarissa tai siellä, missä pyhään kuuliaisuuteen vedoten sinun käsketään olla?’ Tähän hän vastaa: ’Tulen Jumalan avulla, arvoisa esipaimen.’” (Nunna Ksenia et al 1998, 17)

Sisaren kuuluu vastata myös muihin piispan esittämiin kysymyksiin myöntävästi. Vihkimyksessä hän sitoutuu köyhyyteen, kuuliaisuuteen ja selibaattiin. Vihitty sisar saa käyttöönsä nunnan kirkkopuvun. Sisaren hiuksia leikataan ristinmuotoisesti ja näin sinetöidään annetut lupaukset. (Nunna Ksenia et al 1998, 18) Jos nunna on erityisen omistautunut kilvoittelulle, hänet voidaan korkealla iällä vihkiä suureen skeemaan. Skeemanunna omistautuu kokonaan rukoilulle.

Kuitenkin luostarin jäsenyyden saavuttaminen on vasta alku. Kuten eräs sisar huomautti, elämä on kilvoittelua hautaan asti (haastattelu sisar 3). Nunnuteen ei pidä astua kevein perustein, vaan sen tulee olla harkittu päätös, joka johtaa sitoutumiseen loppuelämäksi elämälle luostarissa. Erään sisaren mukaan nunnaksi vihitään harvoin alle 30-vuotiasta. Hänen mielestään tämä on hyvä asia, sillä näin viitankantajalla on aikaa miettiä, haluaako hän todella nunnaksi. Vielä tässä vaiheessa sisarta ei ole vihkimyksen kautta sidottu luostarielämään, joten jos hän tulee toisiin ajatuksiin, luostarista lähtemiselle ei ole vielä kovin korkeaa kynnyksiä. Jos vihkiminen nunnaksi tapahtuu liian varhain, eikä sisar vielä täysin tiedosta mihin on sitoutumassa, niin vihkimisen jälkeen voi olla henkisesti hyvin vaikeaa lähteä luostarista, jos sisar katuisi päätöstään. (Keskustelu sisar 1) Pitkä aika viitankantajana nähdään siis tässä diskurssissa sisaren suojana: on sisaren omaksi eduksi, että hän voi rauhassa harkita päätöstään. Sisaren on tunnettava olevansa täysin valmis ja halukas sitoutumaan luostarielämään. Toisaalta tämän voi nähdä osoituksena luostarin tiukasta hierarkisuudesta: sisaren on osoitettava luostariyhteisölle olevansa valmis ja halukas nunnaksi. Etenemisen vaikeus ja kesto symboloivat nunnuteen liitettyä suurta arvostusta, sillä mitä arvokkaampi päämäärä, sitä vaikeampi se on saavuttaa. Nunnan asema saavutetaan vasta vuosien pitkäjänteisen ja järjestelmällisen kilvoittelun tuloksena.

7.3 Luostarielämästä luopuminen

Sisarten haastatteluissa selvisi, että yli puolet Lintulassa kilvoittelun aloittavista naisista jättää luostarielämän ennemmin tai myöhemmin ja palaa ulkomaailmaan. Valitettavasti en voi pohtia syitä tähän tämän tutkimuksen puitteissa. Se olisi väistämättä pelkkää spekulointia, sillä en ole haastatellut ketään luostarin jättänyttä. Luostarista on lähdetty jopa vuosikausien luostarissa asumisen ja viitankantajavihkimyksen jälkeen. Voi vain arvailla, mitä ajatuksia ja tunteita tällaisten päätösten takana on ollut. Eräs haastattelemani sisar huomautti, että joskus nämä lähdöt ovat tulleet sisaristolle yllätyksenä. Kaikki eivät ole aina etukäteen havainneet, että joku on suunnitellut lähtöä. (Keskustelu sisar 1) Tätä voi pitää osoituksena sisarten keskinäisen sosiaalisen kanssakäymisen

vähäisyydestä: voi asua vuosia samassa yhteisössä toisen kanssa tietämättä, että toinen suunnittelee jättävänsä yhteisön. Toisaalta aihe on lähtöä suunnittelevalle luultavasti arka, joten siitä ei kenties edes halua keskustella muiden sisarten kanssa.

Jos sisar haluaa lähteä luostarista, hänet erotetaan luostarin jäsenyydestä. Eräs haastateltava huomautti, että kuuliaisuussisar tai viitankantaja voidaan erottaa luostarista melko vaivattomasti, sillä varsinaisia lupauksia ja vihkimyksiä ei ole vielä tehty. Erottamiseen voidaan päätyä esimerkiksi, jos sisarella on ongelmia luostariin sitoutumisessa, mutta tällaisissa tapauksissa sisar yleensä ymmärtää itsekin, että lähtö on paras ratkaisu (keskustelu sisar 1). Myös vihitty nunna voidaan erottaa. Tämä on jo vaikeampaa, ja ilmeisesti ainakin Lintulassa todella harvinaista. Kyseessä on virallinen prosessi, jossa otetaan nunnuus pois, ja siihen voidaan päätyä esimerkiksi sellaisen sairauden vuoksi, jota ei voida hoitaa luostarissa. (Keskustelu sisar 1) Eri sisaret huomauttivat, että maissa, joissa ortodoksinen usko on valtauskonto, sosiaalinen paine jäädä luostariin on yleensä suurempi kuin maallistuneessa ja valtaosin protestanttisessa Suomessa. Suomessa luostarit ja niiden asukkaat ovat niin marginaalisia ryhmiä, ettei suomalaisessa yhteiskunnassa ole muodostunut erityistä ”yleistä mielipidettä” luostarielämään liittyvistä ilmiöistä.

Luostarin jättävä kuuliaisuussisar tai viitankantaja voidaan myöhemmin vihkiä avioon kirkossa. Sen sijaan vihitty ja luostarista lähtenyt nunna ei voi avioitua kirkossa. Tämä symboloi nunnuteen sitoutumisen suurta merkittävyyttä ortodoksisessa kirkossa. Nunnaksi vihkiminen muistuttaakin hieman avioliittoon vihkimistä: kirkon ihanteen mukaan molemmissa on kyse sitoutumisesta loppuelämäksi. Ortodoksinen kirkko kuitenkin hyväksyy avioeron, vaikka mahdollinen toinen avioliitto toimitetaan erilaisen kaavan mukaan (Merras 1992, 80–81). Nunnuus on tästä näkökulmasta avioliittoa voimakkaampi sitoutuminen. Nunnan tapauksessa kyse on siteestä Jumalaan, kun taas avioliitossa on kyse ”vain” kahden ihmisen välisestä sitoumuksesta, joten ymmärrettävästi nunnuteen sitoutumista voidaan pitää avioliittoa merkittävämpänä siteenä.

Lintulaan tullaan kuitenkin pääsääntöisesti loppuelämäksi. Sisaret myös haudataan Lintulan omalle hautausmaalle. Lintulassa pidetään kunnia-asiana hoitaa sisariston jäsenet itse niin pitkään kuin mahdollista. Myös pienemmissä sairastapauksissa sisaret pyritään hoitamaan luostarissa. Lintulassa on ollut sisaria, jotka ovat olleet hyvinkin kauan vuoteenomana, ja jotkut ovat tarvinneet hoitoa jopa vuosien ajan.⁴⁵ Tämä kertoo sisarten keskinäisestä kiintymyksestä ja lähimmäisenrakkaudesta. Lopulta sisaren on kuitenkin mentävä sairaalaan. Jos sisar haluaa kuolla luostarissa, tästä on

⁴⁵ Tämä tuli esiin lukuissa eri yhteyksissä, esim. haastattelu sisar 6.

sovittava erikseen viranomaisten kanssa. Jos sisar kuolee luostarissa eikä ilmoitusta ei ole tehty, poliisin on tehtävä kuolinsyyn tutkimus. (Keskustelu sisar 1) Tämä on osoitus Lintulan autonomian rajoista: Lintula on vapaa toimimaan ja luomaan sääntönsä vain Suomen valtion lakien rajaamissa puitteissa.⁴⁶ Vaikka sisar eläisi lähes koko elämänsä luostarissa, eikä edes seuraisi suomalaisen yhteiskunnan tapahtumia, on sisar silti aina Suomen kansalainen.

7.4 Yhteisön merkitys kilvoittelulle ja jatkuvuus Lintulan elämässä

Kurinalaisuus tukee yhteisöön sitoutumista (Drake 1978, 294). Elämä luostarissa on hyvin kurinalaista, ohjeita ja käskyjä on noudatettava. Sisaren täytyy luopua omasta tahdostaan ainakin osittain, koska luostarissa on oltava ennen kaikkea kuuliainen. Kurinalaisuudesta seuraa palkinto: henkinen kasvu ja hengellisen elämän laajeneminen. Kilvoittelu on siis luonnetta muokkaavaa toimintaa. Haastatteluja tehdessä ilmeni pian, että Lintulassa kurinalaisuus ja yhteisöllisyys liittyvät olennaisesti toisiinsa. Yksi haastattelukysymyksistäni koski sitä, voisiko sisar kuvitella elävänsä nunnan elämää yksin. Tällainen tapaus löytyy Suomesta: Turussa on Moskovan patriarkaatin alainen ortodoksisisar, joka kilvoittelee yksin. Sisarten mukaan yhteisöelämä tukee kilvoittelua: kaikki haastattemistani sisarista, olivat sitä mieltä, että yhteisön tuki ja muiden läsnäolo ovat tärkeitä luostarielämän ja kilvoittelun sujuvuuden kannalta. Sisaret myöntävät, etteivät aina ehkä saisi itsestään irti luostarielämän vaatimaa kurinalaisuutta, jos olisivat yksin⁴⁷. Luostarielämän kurinalaisuuteen on helpompi sopeutua, kun muutkin yhteisön jäsenet noudattavat samoja sääntöjä ja aikataulua: ”yhteisö on siis sellainen hyvin tukeva paikka, ja sitten luonnollisesti kun näkee, että muut elää sitä samaa elämää, ja on aina sitten ihmisiä joiden kanssa voi vaihtaa mielipiteitä ja saa tukea ja, ja koko se elämän muoto” (haastattelu sisar 1). Ylläpitämällä tällaista tiukkaa normipainetta yhteisö siis tukee sisaria kilvoittelussa. Yhteisö on tärkeä yksilön hengellisen elämän kannalta, ja hengellisessä elämässä voi olla vaikeaa edetä ilman yhteisöä. Ehkä tämänkin vuoksi erakoksi vetäytyään vasta vuosikymmenten kilvoittelun jälkeen, jos silloinkaan: ”jotkuthan sitten jossain elämänsä vaiheessa, useimmiten elettyään ensin yhteisöelämää luostarissa, voivat vetäytyä erakoiksi mutta se kuulostais, jotenki saattaa kuulostaa helpolta, että sitten voikin tehdä mitä tahtoo, mutta siis itse asiassa sitä pidetään luostarikilvoituksen kaikista vaikeimpana muotona. Pitää olla erittäin kypsä ihminen ennenku alkaa tällaiseen yksinäisyyden kilvoitukseen koska se yhteys muihin, ni se jollakin lailla antaa voimaa ja vahvistaa” (haastattelu sisar 1). Sisarten puheissa

⁴⁶ Luostarin suhdetta Suomen lakiin tarkastellaan lisää luvussa 8 Lintula organisaationa ja suhde ulkopuolisiin auktoriteetteihin

⁴⁷ Esim. sisarten 2, 3 ja 4 haastattelut.

yhteisö ja kurinalaisuus saavat siis merkityksensä kilvoittelun kautta: yhteisö on tärkeä, koska se tukee elämän kurinalaisuutta, ja lopulta kilvoittelua. Toisin sanoen, niin kauan kuin sisaret haluavat kilvoitella, yhteisön voi olettaa pysyvän elinvoimaisena.

Luostariyhteisön jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että yhteisön jäsenet sitoutuvat jäsenyyteensä ainakin lähtökohtaisesti loppuelämäkseen. Tämä edistää myös hengellistä jatkuvuutta, mitä moni sisar vaikutti arvostavan⁴⁸. Hengellinen jatkuvuus on oikeastaan ainoa henkisen jatkuvuuden muoto, jota Lintulassa voi olla. Lintulan jäsenten välinen yhteenkuuluvuuden tunne ei perustu sukulaisuudelle eikä yhteiselle alkuperälle. Sisaret ovat tulleet luostariin eri puolilta Suomea ja eri aikoina. Sisarten hengellisen jatkuvuuden kaipuun voi tulkita osoitukseksi siitä, että yhteisö tarvitsee historian, jonka yhteisön jäsenet voivat tuntea omakseen. Jatkuvuuden kautta yksilöstä tulee osa itseään suurempaa, aikojen ylitse ulottuvaa kokonaisuutta. Tämä jatkuvuuden kokemus taas saattaa vahvistaa yksilön tunnetta yhteisöön kuulumisesta, ja herättää halun sitoutua yhteisöön entistä vahvemmin. Yhteisö alkaa tuntua omalta.

Mutta mitä tämä hengellinen jatkuvuus tarkalleen ottaen on? Sisaret puhuivat siitä paljon, mutta sitä ei erityisesti täsmennetty. Tulkitsen, että hengellisellä jatkuvuudella tarkoitetaan luostariin syntyntä sosiohistoriaa, johon uudemmat sisaret voivat samastua, ja josta he voivat ammentaa voimaa kilvoitteluunsa. Hengellisen jatkuvuuden syntyminen vaatii, että luostari on ollut toiminnassa kauan, ja että siellä on sisaria, jotka ovat asuneet siellä jopa vuosikymmenten ajan. Näiden sisarten kokemukset ja tarinat ovat merkittäviä elementtejä tämän historian luomisessa. He voivat kertoa edesmenneistä sisarista ja näin ulottaa tietoa luostarin historiasta kauemmaksi menneisyyteen. Tätä tulkintaa tukee erään sisaren huomautus siitä, ettei eräissä venäläisissä, Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen perustetuissa luostareissa hänen mielestään juuri ole hengellistä jatkuvuutta. Toisaalta sama sisar puhui eräästä lähes samoihin aikoihin alkuperäisen Lintulan kanssa perustetusta luostarista, jossa hänen mukaansa voi aistia hengellisen jatkuvuuden. Lintulassa on hänen mielestään hengellistä jatkuvuutta, mutta kuitenkin kielellinen katko on vaikuttanut. (Haastattelu sisar 4). Erään toisen sisaren mielestä Lintulassa oli enemmän hengellistä jatkuvuutta silloin, kun siellä oli vielä venäläisiä sisaria (haastattelu sisar 5). Venäläiset sisaret olivat konkreettinen side vanhaan Lintulaan, ja heidän mukanaan tämä side on osin katkennut. Tässä on piirteitä Andersonin (2007) kuvaamista kuvitelluista yhteisöistä. Hengellistä jatkuvuutta koskevilla puheilla pääosaan nousevat yhteisön historia, menneet sukupolvet ja heidän koettelemuksensa, sekä yhteisön tulevaisuus. Näiden puheiden kautta luodaan ja ylläpidetään

⁴⁸ Esim. sisarten 4 ja 5 haastattelut.

tarinaa Lintulasta, tarinaa, johon sisaret voivat samaistua. Tämä rakentaa yhteisön elinvoimaisuuden kannalta olennaisia yhteisöllisyyden tunteita.

7.5 Yhteenvetona: Lintulan jäsenyys ja yhteisön symbolinen rakentuminen

Yhteisöelämään liitetään arkielämissä joskus oletus yhdenmukaisuuden paineesta. Tämän oletuksen mukaan yhteisöt olisivat huonoja suvaitsemaan sisäistä erilaisuutta. Yhteisöelämän miellyttävistä puolista, kuten turvallisuudesta ja yhteisön jäsenten keskinäisestä huolenpidosta, pääsisi osalliseksi vain, jos on samanlainen kuin yhteisön muut jäsenet. Tässä arkielämän diskurssissa yhteisö näyttyy yksilöllisyyttä rajoittavana ja tasapäistävänä voimana. Miten hyvin se sopii Lintulaan? Lintulassa pääsee osalliseksi yhteisön huolenpidosta persoonasta riippumatta, sillä yhteisössä kannustetaan toisten huomioimiseen. Tämä lähimmäisenrakkaus ulottuu myös luostarin ulkopuolisiin ihmisiin, ja lopulta koko ihmiskuntaan. Lintulassa yhdenmukaisuus on viety näennäisesti äärimilleen. Kaikilla on esimerkiksi yhdenmukaiset asut, elämä on kurinalaista, ja yhteisön jäsenet ovat ennen kaikkea sisaria, eivät yksilöitä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että sisarten tulisi olla samanlaisia. Yksilöllisyyden tietty häivyttäminen saa merkityksensä ennen kaikkea yksilön kilvoittelun eikä yhteisön vaatimusten kautta. Lintulan yhteisö saa sisaren kannalta merkityksensä pitkälti tämän henkilökohtaisen, hengellisen kilvoittelun kautta. Luostariyhteisö tarjoaa puitteet ja tuen kilvoittelulle. Yhteisöelottuvuus myös rikastaa sisaren kilvoittelua, sillä se mahdollistaa kilvoittelun muiden kanssa esimerkiksi yhteisissä jumalanpalveluksissa.

On huomattavaa, että jokaisella kilvoittelun asteella on eri asut, eli sisaren asusta näkee heti tämän aseman ja kilvoittelun tason. Asut ovat kuitenkin hyvin samankaltaisia. Ne siis symboloivat samaan aikaan sekä yhtenäisyyttä ja tasa-arvoisuutta että erilaisuutta sisarten välillä. Asujen väliset erot ja niiden kantamat merkitykset voivat mennä ohi niiden symboliikkaa tuntemattomalta. Sisarten yhtenäiset asut rakentavat symbolisesti yhteisön yhtenäisyyttä ja tietynlaista ykseyttä, ainakin ulospäin. Asut toimivat myös rajan symbolina sisarten ja ”tavallisten” naisten välillä: asun ansiosta naisen tunnistaa heti luostarikilvoittelijaksi. Sisäänpäin asujen yhtenäisyydellä ei ole niin suurta merkitystä yhtenäisyyden luojana, sillä sisaret tietävät asujen ja statustensa väliset erot. Tämä vahvistaa Cohenin (1982) huomiota siitä, miten yhteisön sisäinen variaatio vähenee ulospäin ja lisääntyy sisäänpäin (Cohen 1982, 74).

Toinen siirtymäriitteihin liittyvä yhteisöä rakentava symboli on nimen muutos. On merkillepantavaa, että asun lisäksi myös nimi muuttuu aina sisaren siirtyessä seuraavalle kilvoittelun asteelle, yhteensä siis kolme kertaa. Tämä symboloi eroa eri statusten välillä. Sisar ei missään vaiheessa valitse nimeä itse. Kuuliaisuussisar saa nimen igumenialta, luostariyhteisön korkeimmalta edustajalta, eli lopulta luostarilta. Viitankantajan nimi on sisaren kirkollinen nimi. Sen lähde ei siis ole luostarissa vaan kirkollisessa perinteessä ja viitankantajan ristimänimen antajien kautta ortodoksisessa yhteisössä. Nunnan nimi tulee taas luostarilta igumenian kautta. Nimen muuttaminen voidaan nähdä symbolisena kasteena ja uudestisyntymisenä: vanha minä ja vanha nimi jäävät taakse ja sisar ikään kuin syntyy uudestaan uuteen asemaansa. Nimen vaihdossa sisar luovuttaa symbolisesti osan vallastaan persoonansa ylitse luostariyhteisölle. Siirtymärituaaleissa suoritettavat toimet, kuten hiusten leikkaaminen, symboloivat siirtymistä ja muutosta, jossa vanha jää taakse uuden tieltä.

Havainnot Lintulan elämästä vahvistavat Turnerin (2007) väitteen siitä, että luostarielämässä liminaalisuus on institutionalisoitua. Monet liminaalisuuden piirteet, kuten arvoaseman tietty häivyttäminen, pätevät Lintulan elämään. Kilvoittelussa lopullista päämäärää ei koskaan saavuteta vaan kilvoittelu jatkuu koko loppuelämän. Liminaalisuutta ei kuitenkaan pidä samastaa siirtymäriittiin. Kilvoittelun voisi nähdä pitkänä siirtymäriittinä kohti hengellisyyttä, mutta tällainen ajattelu vesittää koko siirtymäriitin käsitteen. Siirtymäriitissä on kyse yksittäisestä tapahtumasta tai tapahtumasarjasta, jonka tarkoitus on saada aikaan muutos riittiin osallistuvan henkilön statuksessa. Kilvoittelijan status ei enää käytännössä muutu nunnaksi vihkimisen jälkeen, ellei häntä vihitä skeemanunnaksi. Kilvoittelu jatkuu koko elämän, mutta kyse on sisäisestä kamppailusta, ja ennen kaikkea kilvoittelijan halusta sitoutua tähän kamppailuun.

Luostarielämään astumisen ja siinä etenemisen vaikeus ja hitaus rakentavat symbolisesti yhteisön rajoja. Yhteisön eksklusiivisuus korostuu, kun yhteisön täyden jäsenyyden saavuttamisesta tehdään vaikeaa, ja siinä voi kestää useita vuosia. Vaikeudet saattavat lopulta lisätä jäsenen sitoutumishalukkuutta: usein yksilö on sitä haluttomampi luopumaan saavutuksistaan, mitä enemmän niiden eteen on työskennellyt. Nunnuus on merkittävä asema, johon tulisi sitoutua vain hengellisistä syistä ja nöyryydellä. Pitkä aika viitankantajana symboloi sekä nunnan aseman eksklusiivisuutta että rajaa nunnuuden ja kilvoittelun alempien asteiden välillä: sisaren täytyy tutkia sydäntään ja motiivejaan rauhassa ennen nunnaksi vihkimistä ja vakuuttaa luostariyhteisö kutsumuksensa vakavuudesta.

8 LINTULA ORGANISAATIONA JA SUHDE ULKOPUOLISIIN AUKTORITEETTEIHIN

Tässä luvussa tarkastellaan Lintulaa organisaationäkökulmasta sekä suhdetta Lintulan ulkopuolisiin auktoriteetteihin, pääasiassa Suomen lainsäädäntöön ja ortodoksiseen kirkkoon. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, miten Lintulan hallinto on järjestetty, ja yhteisön hierarkian erityispiirteiden tarkasteluun. Lintula on keskusjohtoinen ja hierarkinen yhteisö, mutta toisaalta luostarissa vaalitaan tiettyä tasavertaisuutta. Nämä elementit luovat Lintulan yhteisöelämälle sen keskeisimmät ilmirakenteet. Tämän luvun pääasiallisena lähteenä on Lintulan Pyhän Kolminaisuuden Luostarin ohjesäännön vahvistamaton versio elokuulta 2009.

8.1 Suomalaisen lainsäädännön, ortodoksisen kirkon ja Lintulan väliset suhteet

Suomen lainsäädäntö ja ortodoksinen kirkko ovat merkittävimmät Lintulan ulkopuoliset auktoriteetit, ja ne vaikuttavat Lintulan elämään monin tavoin. Tarkastelen näiden kolmen välisiä suhteita myös tämän luvun myöhemmissä alaluvuissa, mutta tässä vaiheessa on hyvä tuoda niistä esiin joitain yleisiä huomioita.

Toisin kuin roomalaiskatolisella kirkolla, ortodokseilla ei ole sisar- ja veljeskuntia, jotka määrittäisivät luostareiden säännöt, vaan luostareilla on omat sääntönsä. Eräs sisar huomautti, että jokainen ortodoksiluostari on oma yhteisönsä. Esimerkiksi ansioihin liittyvät säännöt ovat omia, sillä luostareiden elinkeinot vaihtelevat. Suomen lainsäädännössä ei ole luostareille omaa lakia kirkkolain ulkopuolella, mutta maissa, joissa on enemmän luostareita, on luostareille yleensä annettu oma lakinsa. (Keskustelu sisar 1) Lain ortodoksisesta kirkosta (OrtL) mukaan Suomen ortodoksiluostareilla tulee olla oma, hiippakunnan piispan vahvistama ohjesääntö, jossa määritellään luostarin tehtävät, hallinto ja toiminta (OrtL 71 §). Vaikutteita sääntöihin otetaan ortodoksisen kirkon luostariperinteestä ja myös toisilta luostareilta. Traditiolla ja kirkkoisien opetuksella on suuri merkitys. Lintulan ohjesäännön hyväksyy Lintulan johtokunta ja hiippakunnan piispa vahvistaa sen.

Voidaan sanoa, että suomalaisessa lainsäädännössä on rajoitettu luostareiden ja luostarielämän toimintaedellytyksiä. Lintulan luostarin johtaja igumenia Marina kuvasi vielä vuonna 1998

ortodoksisen kirkon itsenäistymisen 80-vuotisjuhlassa Kuopiossa pitämässään esitelmässä, miten luostarin oli halutessaan hankalaa myydä kiinteää omaisuuttaan, esimerkiksi testamenttilahjoituksena saatua maapalstaa, sillä myyntiin tarvittiin kirkolliskokouksen lupa, ja kirkolliskokous kokoontui vain kerran kolmessa vuodessa (Igumenia Marina 1998). Lainsäädäntö on sittemmin muuttunut Lintulan kannalta parempaan suuntaan: nykyään ortodoksiluostarit pyytävät luvan myyntiin kirkollishallitukselta, ja kirkollishallitus kokoontuu tarvittaessa (OrtL 98 §, ortodoksisen kirkon kirkkojärjestys 49 §). Toinen kiinnostava lain rajoitus on se, että uskonnonvapauslaissa (UVL) säädettiin aina vuoteen 1983 asti, että luostarin jäseneksi sai ottaa vain Suomen kansalaisia (UVL 11 §, laki uskonnonvapauslain 11 § kumoamisesta). Igumenia Marina kertoo edellä mainitussa esitelmässään, että ennen lain muutosta Lintulassa oli ollut tutustumassa kilvoituselämään jopa seitsemän naista Ranskasta eri aikoina. Heidän oleskelunsa Lintulassa oli kestänyt vuodesta neljään vuoteen, mutta lopulta heidän kaikkien oli täytynyt palata kotiin. (Igumenia Marina 1998) Jos lainsäädäntö olisi aikanaan ollut avoimempi, Lintulan sisaristo saattaisi nykyään olla suurempi ja kansainvälisempi. Yhdenlainen kuriositeetti on sekin, että uskonnonvapauslaki kielsi aina vuoteen 1969 asti uusien luostareiden perustamisen Suomessa (UVL 11§, Laki uskonnonvapauslain muuttamisesta, ks. myös Igumenia Marina 1998). Oma tulkintani on se, että tällaisilla laeilla pyrittiin sekä suomalaistamaan luostarit että ennaltaehkäisemään se, ettei ortodoksiluostareihin pääsyt kilvoittelijoita silloisen Neuvostoliiton alueelta, aikana, jolloin luostareiden toimintaedellytykset olivat tuossa maassa heikot. On hyvä muistaa, että vielä 1980-luvulle tultaessa ainakin Lintula oli suureksi osaksi venäjänkielinen luostari. Mahdolliset kilvoittelijat Neuvostoliitosta suomalaisessa luostarissa olisivat saattaneet aiheuttaa, jos ei hankaluuksia, niin mahdollisesti närkästyä Neuvostoliiton poliittisissa piireissä. Näillä laeilla estettiin sekin, etteivät ulkomaalaiset kirkkokunnat voineet perustaa luostareita Suomeen. Nykyisin tämä on mahdollista, ja Suomeen onkin perustettu esimerkiksi katolisia luostareita ei-suomalaisten tahojen aloitteesta.

8.2 Igumenia

Igumenia on luostarin johtaja ja toimii luostarin edustajana kirkon ja valtion edessä (Lintulan ohjesääntö 2009, 7). Sisariston henkinen ja aineellinen hyvinvointi on hänen vastuullaan. Igumenia antaa siunaukset sisarille kaikkeen työhön, ja pyydettyä luostarin talkoolaisille ja vieraille. Luostarin alueelta poistuvan sisaren on pyydetävä igumenian siunaus sekä lähtiessä että palatessa. Myös talkoolaisen on haettava siunaus igumenialta ennen lähtöään. Igumenia laatii

jumalanpalvelusjärjestyksen ja jakaa kuuliaisuustehtävät. Lisäksi igumenia päättää luostariin pyrkivien ottamisesta kokelaiksi neuvoteltuaan johtokunnan kanssa sekä päättää sisarten vihkimisten ajankohdasta (Lintulan ohjesääntö 2009, 7, 12). Igumenia kantaa sauva ja käätyä, mutta muuten hän ei asunsa puolesta erotu muista nunnista.

Igumenia valitaan vaalilla, jossa äänioikeus on kaikilla luostarin virallisilla jäsenillä, eli viitankantajilla ja nunnilla. Arkkipiispa käynnistää vaalin ja vahvistaa sen tuloksen. Arkkipiispalla on veto-oikeus, kuten muissakin luostarin vaaleissa. Äänestys on suljettu lippuäänestys. (Lintulan ohjesääntö 2009, 6) Eräs sisar kertoi, että varsinaista ehdokasasettelua ei ole. Ennen vaalia arkkipiispa saattaa kysyä, onko igumeniaksi ehdokkaita, ja jotakuta sisarta saatetaan kannattaa julkisesti, mutta käytännössä tällä ei ole merkitystä, sillä jokainen äänestää ketä haluaa (haastattelu sisar 3). Yli puolet ääniä saanut valitaan. Jos kukaan ei saa puolta äänistä, kahden eniten ääniä saaneen kesken suoritetaan uusi vaali. Äänten mennessä tasan vaali ratkaistaan arvalla. Igumenian tehtävä on elinikäinen, mutta terveydellisten tai muiden painavien syiden vuoksi igumenia voi erota tehtävästään. Jos igumenia syyllistyy johonkin vakavaan rikkeeseen, hiippakunnan piispa voi panna tämän viralta. (Lintulan luostarin ohjesääntö 2009, 6) Igumenia siis valitaan demokraattisesti, ja sisariston omasta keskuudesta. On huomattavaa, että igumenian työ määritellään kuuliaisuustehtäväksi (Nunna Ksenia et al 2008, 35). Yleensä igumenia antaa kuuliaisuustehtävät sisarille, mutta igumenian työn antaa yhteisö valitsemaalleen henkilölle. Koska kyseessä on kuuliaisuustyö, igumenian tehtävä ei määrity tavanomaiseksi johtamistyöksi, vaan pikemminkin palvelutehtäväksi.⁴⁹

Igumenialla on keskeinen rooli siinä, että luostarin elämässä säilyy järjestys. Koska igumenialla on käsitys kokonaisuudesta, muiden sisarten on mahdollista keskittyä omiin töihinsä ja kilvoitteluunsa, eikä heidän tarvitse huolehtia muusta. (Ks. myös nunna Ksenia et al 2008, 33–35) Igumenian vastuulla on hoitaa suhteet ulkomaailmaan. Sisaret arvostavat omaa rauhaansa suuresti, joten monet heistä oletettavasti jättävät mielellään tämän tehtävän igumenialle. Tälle väitteelle löytyy tukea sisariston suhtautumisesta luostarin johtokuntaan ja sen päätöksentekoon. Näitä käsitellään seuraavaksi.

⁴⁹ Kuuliaisuustyöstä ja sen luonteesta ks. luku 9.3 Kuuliaisuustyöt

8.3 Johtokunta ja muu hallinto

Lintulan johtokunnan tehtävänä on päättää luostarin juoksevista asioista. Johtokunta kokoontuu vähintään kolme kertaa vuodessa, ja siihen kuuluu igumenian lisäksi vähintään kolme muuta sisarta: varajohtaja, taloudenhoitaja ja kirkkokalustonhoitaja. Tarvittaessa valitaan valvoja, jonka tehtävänä on valvoa ja tukea sisaria kilvoittelussa ja toimia esimerkkinä, sekä mahdollisia muita jäseniä, jotka voivat tulla myös luostarin ulkopuolelta. Lain mukaan johtokunnan toimikausi on enintään viisi vuotta (OrtL 70 §). Johtokunta valitaan suljetulla lippuäänestyksellä, jonka tuloksen hiippakunnan piispa vahvistaa. Joissain tapauksissa johtokunnan päätöksille on haettava kirkollishallituksen vahvistus. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi taloussäännön hyväksyminen ja aiemmin mainittu luostarin kiinteän omaisuuden myynti. (OrtL 98 §).

Koko sisariston kokouksia pidetään vähintään kuusi kertaa vuodessa. Niissä keskustellaan hengellisistä ja käytännöllisistä asioista, esimerkiksi töiden jakamisesta, sekä käsitellään sisariston mahdollisia kysymyksiä. Sisariston kokous myös valitsee igumenian ja johtokunnan jäsenet.

Minua kiinnosti Lintulan päätöksenteon avoimuus ja julkisuus. Millaiset mahdollisuudet sisaristolla on esimerkiksi seurata johtokunnan työskentelyä? Sain haastatteluista sen kuvan, ettei johtokunnan työn seuraamiseen ole kovin suurta kiinnostusta. Kysyin eräältä haastateltavalta, ovatko johtokunnan kokousten pöytäkirjat sisariston nähtävillä. Niitä ei ole varsinaisesti esillä, mutta sisar oletti, että niitä saisi halutessaan katsoa. Hän kuitenkin lisäsi, että luostarissa ajatellaan, että on hyvä asia, ettei kaikkeen tarvitse puuttua. (Keskustelu sisar 1) Samankaltainen asenne ilmeni toisessakin haastattelussa: johtokunta hoitaa hallinnolliset asiat, eikä sisariston tarvitse huolehtia niistä. Haastatteleman sisaren mukaan ”luostarielämään kuuluu muutenki (...) hiljaiselo tai luopuminen semmosista maallisista” (haastattelu sisar 2). Sisarten vastauksista kuului luottamus siihen, että vastuussa olevat hoitavat asiat hyvin. Kaikesta, mitä johtokunta tekee, ei tarvitse olla perillä. Tätä pidettiin hyvänä asiana. Vallan keskittäminen igumenialle ja johtokunnalle voidaan nähdä sisaristoa vapauttavana ja palvelevana tapana järjestää luostarin hallinto, sillä se tukee sisarten mahdollisuuksiaan vetäytyä arvostamaansa omaan rauhaan. Työnjako on selvä, ja se perustuu luottamuksen lisäksi hierarkialle, jota käsitellen lähemmin seuraavassa luvussa.

Luostarin ohjaajajärjestelmä ei varsinaisesti ole osa luostarin hallintoa, mutta se on tärkeä sisarten välisiä suhteita määrittävä järjestelmä. Sisaristo jakautuu pieniin ryhmiin ohjaajan mukaan (haastattelu sisar 2). Ohjaajajärjestelmä on yksi symboli luostarissa elävästä vanhuuden ja

kokemuksen kunnioituksesta, joka ilmenee muissakin yhteyksissä. Esimerkiksi pulmatilanteessa vanhimman nunnan sana voi ratkaista, koska ajatellaan, että vanhalla sisarella on enemmän kokemusta (haastattelu sisar 4). Toisen haastateltavan mukaan ”luostarilla on hyvin hierarkkinen järjestelmä, että valta jakaantuu niille vanhimmille” (haastattelu sisar 2). Samoin kirkon hengellistä traditiota pidetään suuressa arvossa ja moni asia luostarissa perustuu traditioon. Usein sisaret esimerkiksi viittasivat puheissaan johonkin kirkkoisään tai pyhään.

Pappi ei ole varsinaisesti osa luostarin hallintoa, mutta luostari tarvitsee papin johtamaan jumalanpalveluksia ja liturgioita sekä sisarten rippi-isäksi. Luostarin sisäisessä hengellisessä hierarkiassa pappi on periaatteessa ylimpänä, sillä igumenia pyytää siunauksen papilta. Myös muut sisaret ja luostarissa kävijät voivat pyytää siunausta papilta. Korkeasta omavaraisuuden asteestaan huolimatta Lintula ei ortodoksisena naisyhteisönä voi olla omavarainen luostarin papin suhteen. Tässä on jälleen yksi Lintulan autonomian rajoista. Lintulan pappi on perinteisesti ollut valamolainen pappismunkki, joka suorittaa näin omaa kuuliaisuustehtäväänsä. Pappi asuu Lintulassa omissa tiloissaan toimiessaan Lintulan pappina, mutta jäädessään tästä työstä pois esimerkiksi sairastuttuaan, papit ovat yleensä palanneet Valamoon (keskustelu sisar 1).

8.4 Hierarkia Lintulan yhteisössä

Lintulan elämä jäsentyy pitkälti hierarkian kautta. Periaatteessa sisaret ovat tasavertaisia keskenään, eikä esimerkiksi igumenia juuri poikkea ulkoisesti muista sisarista asunsa puolesta, mutta silti sisarten välillä vallitsee tarkka hierarkia. Jokaisella sisarella on paikkansa hierarkiassa, joka määräytyy aseman, luostariolosuhteiden ja kilvoittelun tason kautta. Kaikkien tulisi keskittyä omaan sarkaansa. Hierarkia tekee vastuun ja töiden jakautumisesta selkeää, ja osaltaan rajaa voimakkaasti sisaren elinpiiriä. Tämä voi olla positiivinen asia: rajauksesta johtuva selkeys vapauttaa sisaria siihen, mikä heille on tärkeintä, eli hengellisen elämän vaalimiseen.

Tiukka hierarkia voi aiheuttaa hankausta yhteisössä, jos sisarella on vaikeuksia sopeutua siihen. Kaikki haastattelemiini sisaret puhuivat kuuliaisuuden ja nöyryyden merkityksestä luostarielämässä. Nämä ominaisuudet tukevat hierarkiaan sopeutumista. Sisaret puhuivat kuitenkin kuuliaisuuden vaikeudesta. Kuuliaisuuteen kasvaminen ja hierarkiaan sopeutuminen nähdäänkin tärkeinä kilvoittelun osina. Eräs haastateltava havainnollisti asiaa: joskus uudella sisarella saattaa olla ideoita, miten jokin käytännön asia kannattaisi tehdä, mutta ehdotus ei mene läpi niin vaan.

Haastateltavan mukaan, vaikka uusi sisar olisikin oikeassa, tämän on ensin osoitettava kuuliaisuutta. Sitten asiat voivat loksahda paikoilleen. (Haastattelu, sisar 4) Hierarkialle alistuminen on siis keskeinen tekijä yksilön sopeutumisessa luostarielämään, ja hierarkia menee kaiken edelle

Luostarissa kuitenkin vaalitaan tasavertaisuuden ihannetta. Miten tämä sopii yhteen hierarkian kanssa? Tasavertaisuuden ihanteen tausta on oletettavasti uskonnossa, mutta se voidaan nähdä merkittävänä myös yhteisön symbolisen rakentumisen kannalta. Cohenin (1982) mukaan yhteisössä on joskus eduksi käyttäytyä ikään kuin kaikki olisivat yhdenvertaisia, vaikka mikään yhteisö ei Cohenin mielestä koskaan olekaan täysin tasa-arvoinen. Cohenin mukaan tasavertaisuus yhteisön jäsenten välisissä sosiaalisissa suhteissa on voimakas yhteisössä tapahtuvan sosiaalisen prosessin symbolinen aspekti, ei osoitus yhteisön rakenteellisesta köyhyydestä. Yhtenäiseltä näyttäminen voi esimerkiksi olla retorinen tehokeino ulospäin, sillä sen kautta voi osoittaa ulkomailmalle, että yhteisön jäsenillä on yhteiset intressit. Vastaavasti oman erilaisuuden alleviivaaminen voi olla haitaksi. (Cohen 1982, 34–35) Tästä näkökulmasta tasavertaisuuden ihanne siis tukee yhteisöelämää ja yhteisön koossa pysymistä. Cohen kuitenkin huomauttaa, että yhteisössä, jossa ei ole näkyvää hierarkiaa, eroja tehdään hienovaraisemmin (emt., 34) Tällaista hienovaraista rajantekoa esiintyy Lintulassa esimerkiksi sisarten asujen kohdalla⁵⁰. Tällaiset rajanteot rakentavat ja vahvistavat hierarkiaa. Lintulan tapauksessa sisarten välisen tasavertaisuuden ihanne ei siis välttämättä ole ristiriidassa yhteisön hierarkian kanssa, sillä Lintulassa tämä ihanne ei kyseenalaista hierarkian olemassaoloa eikä oikeutusta. Hierarkia ei myöskään tarkoita, ettei tasavertaisuus olisi joissain asioissa mahdollista. Samoin horisontaaliset suhteet eivät ole aina tasavertaisia (Lehtonen 1990, 33). Tasavertaisuuden ihanne tulisi nähdä uskonnosta kumpuavana ilmaisuna ajatuksesta universaalista ihmisten keskinäisestä tasavertaisuudesta, kun taas hierarkia liittyy enemmän luostarin toiminnan järjestämiseen, kilvoitteluun, työnjakoon ja kokemuksen kunnioittamiseen. Lisäksi, sisarten elämä on lopulta melko samanlaista, asemasta ja kilvoittelun asteesta riippumatta.

8.5 Yhteenvetoa: Lintulan yhteisön symbolinen rakentuminen hallinnon näkökulmasta

Tähän mennessä on tullut ilmi, että sisarille luostari saa merkityksensä pitkälti kilvoittelun kautta. Se, miten luostariyhteisöä johdetaan, tukee osaltaan kilvoittelun edellytyksiä. Vastuu Lintulan asioiden hoitamisesta on annettu tietyille henkilöille, ja muu sisaristo luottaa siihen, että he hoitavat

⁵⁰ Sisarten asuista ks. luku 7 Luostarielämän vaiheet Lintulassa.

tehtävänsä parhaalla mahdollisella tavalla. Sisarten vähäinen mielenkiinto johtokunnan työtä kohtaan on ymmärrettävää, sillä hallinnossa käsiteltävät asiat voidaan nähdä niin sanottuina maallisina huolina, joista kilvoittelussa pyritään vapautumaan. Siksi johtokunta ja igumenia suorittavat ennen kaikkea palvelutehtävää huolehtiessaan erilaisista käytännön asioista koko yhteisön puolesta: muut sisaret voivat keskittyä kilvoitteluunsa. Toisaalta, sisaret vaikuttavat tiedostavan omat vaikutusmahdollisuutensa ja niiden rajat: jos ei kuulu johtokuntaan, mahdollisuudet vaikuttaa asioihin ovat melko vähäiset. Haastateltavat kuitenkin vaikuttivat tähän tyytyväisiltä.

Myös hierarkia luostarin hallintorakennetta suuresti määrittävänä tekijänä liittyy luostarin kontekstissa kilvoitteluun eikä niinkään valtaan ja vallankäytön mahdollisuuksiin. Kilvoittelun eri tasot luovat hierarkiaa, sillä ne ovat eri korkeuksilla luostarin sisäisessä arvojärjestyksessä, vaikka sisaret periaatteessa ovatkin tasavertaisia. Eteneminen kilvoittelussa on hyvin hidasta. Hierarkian olemassaolo tekee kilvoittelusta eräänlaista tavoitteellista toimintaa: mitä kurinalaisempi olet, sitä ”korkeammalle” etenet. Mutta toisin kuin luostarin ulkopuolisessa yhteiskunnassa kilvoittelun tavoitteena ei ole korkeampi asema ja eteneminen hierarkiassa itseisarvona, vaan hengellisen elämän kasvu, pääsy lähemmäksi Jumalaa.

Hierarkia Lintulassa sekä on että ei ole symboli. Toisaalta hierarkia on rakenne, johon liittyvät eri käytännöt, kuten ohjaajajärjestelmä ja vallan keskittyminen, ilmentävät hierarkiaa ja toimivat sitä ilmentävinä symboleina. Toisaalta hierarkia itsessään symboloi luostarissa elävää vanhuuden ja kokemuksen kunnioittamista, sillä hierarkiaan liitetään tähän kunnioitukseen liittyviä merkityksiä. Hierarkia toimii näiden arvostusten symbolina, sillä hierarkiaa tuntevalle se välittää mielikuvia niistä (vrt. Geertz 1993b). Hierarkiaan liittyy muitakin luostarielämän merkittäviä ominaispiirteitä, kuten kurinalaisuus, kuuliaisuus ja nöyryys.

Lintulan tapaus osoittaa, etteivät hierarkia ja tasavertaisuus ole absoluuttisia tai eksklusiivisia yhteisöelämän rakentamisen tapoja, vaan ne jättävät tilaa myös aluksi ristiriitaisilta vaikuttaville yhteisön rakentamisen tavoille. Tämä sopii yhteen aiemmin esitetyn⁵¹ Geertzin huomion kanssa siitä, miten kulttuureissa voi ilmetä ristiriitaiselta vaikuttavia ilmiöitä. Kuitenkin kokonaisuus on yhteisön kulttuurin ja toiminnan kannalta looginen. Silti, tasavertaisuus on Lintulassa alisteista hierarkialle ja toimii vain hierarkian mahdollistamissa puitteissa. Lisäksi aluksi tasavertaisuutta

⁵¹ Ks. Luku 3.2.3 Symbolit ja uskonnolliset yhteisöt: Clifford Geertz sekä Geertz (1993a)

ylläpitäviltä vaikuttavat symboliset aspektit, kuten asujen samankaltaisuus, voivat lähemmin tarkasteltuna itse asiassa vahvistaa hierarkiaa.

Lopuksi esitän muutaman huomion Lintulan autonomian rajoituksista. Yksi Lintulan yhteisön ulkopuolisista auktoriteeteista on ortodoksikirkko, ja arkkipiispa sen edustajana. Arkkipiispa on periaatteessa luostarin ylin auktoriteetti, sillä hän vahvistaa luostarin vaalien tulokset ja hänellä on näihin veto-oikeus. Luostarin arjen kannalta näillä valtuuksilla ei ole suurta merkitystä. Tämä on silti osoitus siitä, miten Lintula on autonomiastaan ja tietystä sisäänpäin kääntyneisyydestään huolimatta kiinteässä yhteydessä ortodoksikirkkoon ja koko ortodoksiyhteisöön. Toinen auktoriteetti on Suomen laki, joka määrää esimerkiksi erilaisista taloudenhoitoon liittyvistä asioista. Lintula on ensisijaisesti ortodoksinen luostari, mutta myös Suomen lakien ja suomalaisen yhteiskunnan vaikutuksen alainen yhteisö. Tämä erottaa sen maailman kaikista muista ortodoksisista nunnaluostareista. Vaikka uskonto on luostarissa pääasia, ja ortodoksinen luostarielämä on pohjimmiltaan samankaltaista kaikkialla, suomalaisen yhteiskunnan konteksti vaikuttaa Lintulan yhteisöön ja muokkaa sitä.

9 LINTULAN ARKI

”Ainoa elämän lähde, jossa voimme moraalisesti uudistaa itsemme, on kumppaniemme muodostama yhteisö; ainoat moraaliset voimat, joita voimme ylläpitää ja jotka lisäävät omiamme, ovat ne joita saamme muilta”.

Émile Durkheim⁵²

Edellisissä luvuissa on selvinnyt monia Lintulan arkeen liittyviä asioita. Lisäksi olen kuvaillut Lintulan arkea talkootyöni kautta luvussa 4.2 Matkakertomus. Tässä luvussa syvennän tätä aiemmin esitettyä.

9.1 Tyypillinen päivä Lintulassa

Lintulassa sisaret heräävät viiden aikoihin aamulla. Jumalanpalvelus alkaa arkisin kuudelta ja viikonloppuna ja juhlapyhinä kahdeksalta. Liturgia eli ehtoollinen on yleensä lauantaisin tai sunnuntaisin kahdeksalta. Liturgia alkaa myöhemmin: se on erityisen pyhä toimitus, joten siihen valmistautumiseen on varattu enemmän aikaa (haastattelu sisar 2). Aamiainen syödään arkisin puoli kahdeksalta, muulloin aamupalveluksen jälkeen. Aamiaisen jälkeen suoritetaan kuuliaisuustehtäviä aina lounasaikaan asti. Kahvit juodaan puoli kahden aikaan. Päivällinen on kesäisin viideltä. Talvisaikaan jumalanpalvelus alkaa viideltä ja päivällinen nautitaan vasta sen jälkeen, ja päivällisen jälkeen on vielä iltarukoukset. Aamiaisella ja kahvihetken aikana sisaret voivat keskustella. Pääateriat, eli lounas ja päivällinen, nautitaan hiljaisuudessa, jonkun sisarista lukiessa ääneen hengellistä kirjallisuutta, esimerkiksi pyhien elämäkertoja. Tämä on yksi kuuliaisuustehtävä, joka suorittamisessa sisaret vuorottelevat. Iltajumalanpalvelus alkaa kuudelta. Illan jumalanpalvelus päättää työajan, sen jälkeen loppuilta on vapaata aikaa. Kesäisin poikkeuksena ovat keittiön ja kahvilan työt, jotka saattavat kestää myöhään iltaan. Toisaalta, kuten eräs sisar mainitsi, luostari on sisarten koti, eli jako työ- ja vapaa-aikaan ei ole ehdoton. Esimerkiksi jos jotain työtä ei ehdi tekemään varsinaisena työaikana, se tehdään tarvittaessa työajan ulkopuolella, ja rauhallisempina päivinä työaikaa voi käyttää esimerkiksi rukoilemiseen. Vapaalla ajalla sisaret esimerkiksi tekevät rukoussäntöä tai ulkoilevat. (Keskustelu sisar 1) Sisaret kertoivat eri yhteyksissä⁵³ joidenkin

⁵² Teoksesta Uskontoelämän alkeismuodot (Durkheim 1980, 377).

⁵³ Esim. sisarten 1 ja 2 haastattelut

ulkomaisten luostareiden oloista, ja näiden kertomusten perusteella Lintulassa on verrattain paljon omaa aikaa. Toisaalta joissain luostareissa on vähemmän yhdessäoloa kuin Lintulassa. Toki luostarin päiväjärjestys riippuu myös siitä, millaista työtä luostarissa tehdään, ja miten paljon työlle on tekijöitä. Nyt kaikki työ Lintulassa on 13 sisaren harteilla.

Eräs sisar huomautti, että aikataulutus ei ole vain itseä varten, sillä esimerkiksi jumalanpalveluksiin voi osallistua muitakin kuin luostarin asukkaita (keskustelu sisar 1). Kun päivän kulku on ennalta hyvin tiedossa, niin on aikaa valmistautua ja aikatauluttaa tekemisiään. Lisäksi aikataulun väljyys antaa tilaa sille, että asioita voi tehdä rauhassa. Lintulassa aikataulutus ja arjen säännöllisyys, jopa rutiininomaisuus, tukevat elämän rauhallisuutta ja symboloivat rauhallisuuden arvostusta. Toinen sisar kuvasi, miten eri luostareissa voi olla hyvin erilainen päivärhythmi, esimerkiksi jumalanpalveluksia voi olla enemmän ja öisin saatetaan valvoa ja rukoilla. Yhteistä toimintaa voi olla enemmän kuin Lintulassa, tai hyvin vähän. (Haastattelu sisar 2) Toinen sisar huomautti, että yhteisö tukee kilvoittelua, mutta hengellisen elämän vaalimiseen tarvitaan myös yksinäisyyttä (haastattelu sisar 4). Tämä huomio toistui muissakin haastatteluissa: toisaalta yhteisöelämää pidetään tärkeänä, mutta välillä on hyvä olla itsekseen⁵⁴.

9.2 Hengellinen elämä

Lintulan elämä rakentuu pitkälti hengellisyyden ympärille. Kysyin kaikilta sisarilta, mikä heidän mielestään on parasta luostarielämässä, ja kaikki viittasivat jollain tapaa luostarin hengelliseen elämään. Eräs sisar kuvasi asiaa näin: ”tietenkin se olennainen asiahan siinä luostarielämässä on juuri se, että miten tämä sisäinen elämä kehittyy ja rukouselämä ja kuinka se sujuu (...) Se on sitä olennaista elämää luostarissa, ei niinkään tämä kaikki, työt ja tehtävät ja muut” (haastattelu sisar 1). Toinen sisar huomautti, että hengellinen elämä laajenee luostarissa, ja luostarissa ympäristö tukee hengellistä elämää (haastattelu sisar 5). Jumalanpalvelukset ja liturgia mainittiin erikseen. Voidaan sanoa, että hengellinen elämä on sisarille kilvoittelun tärkein osa. Hengellinen elämä luostarissa näyttäytyy sisarten puheissa merkittävällä tavalla erilaisena kuin luostarin ulkopuolella, ja saa osin merkityksensä tätä kautta. Osoittamalla arvostavansa nimenomaan luostarin hengellistä elämää sisaret rakentavat symbolisesti rajaa luostarin ja sitä ympäröivän maailman välille.

⁵⁴ Ks. myös luku 6.4 Yhteenvetoa: paikan rooli yhteisön rakentumisessa ja yksityisyyden arvostaminen.

Luostarin hengellisen elämän keskeiset elementit ovat yhteinen jumalanpalvelus ja liturgia sekä sisarten henkilökohtainen rukoussääntö. Yhdessä nämä muodostavat sisaren rukoussäännön. Hengelliseen elämään liittyy esirukoustehtävä, joka on osa luostarin palvelutehtävää⁵⁵. Lintulassa paastotaan ortodoksisen kirkkovuoden mukaisesti⁵⁶. Sisaret käyvät ripillä vähintään viidesti vuodessa. Tässäkin näkyy läheinen suhde Valamoon, sillä joidenkin sisarten rippipappi on valamolainen pappismunkki (haastattelu sisar 1). Sisarten tulisi pitää jatkuvasti mielessään hiljainen rukous. Tämä myös eristää sisaria toisistaan:

”sisäisesti hiukan käännytään ehkä enemmän sisäänpäin kuin tuolla muualla, ja että meidän elämä ei oo niin sosiaalista sillä tavalla kuin tuolla muualla, et meillä päinvastoin ollaan aika hiljaa ja hiljaisuudessa (...) pitäis tai yritetään pitää yllä tämmöstä rukouselämää, sitä hiljaista rukousta, että ihan töitäkin tehdessämme sillai ei kauheesti sosiaalisesti tutustuta eikä keskustella kuin ehkä muualla” (haastattelu sisar 2).

Tämä vahvistaa aiemmin tehdyn havainnon keskustelun vähäisestä merkityksestä sisarten välisen yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden rakentumisessa. Hengellinen elämä on myös kommunikaatiota. Esimerkiksi ristinmerkin tekeminen, rukoilu, ripillä käyminen ja erityisesti liturgia ovat tapoja yksilölle muodostaa henkilökohtainen yhteys Pyhän Kolminaisuuden kanssa (Gothóni 2008, 104). Siksi ne ovat niin merkittäviä.

9.2.1 Henkilökohtainen rukoussääntö

Henkilökohtainen rukoussääntö on vaihtelevaa. Siihen voi kuulua esimerkiksi Jeesuksen rukouksen lukemista rukousnauhalla, psalmtarin eli psalmien kirjan lukemista tai hengellistä kirjallisuutta. Sisaret eivät tunne toistensa rukoussääntöjä. Henkilökohtaista rukoussääntöä ei tarvitse suorittaa ehdottoman tarkasti, vaan sitä voi seurata valikoiden. Tämä johtuu siitä, että jokaisella henkilöllä on omat hengelliset kehitysvaiheensa, ja tästä seuraa tietynlainen vapaus (keskustelu sisar 1). Henkilökohtaisen rukoussäännön suorittamisesta voi kesällä joustaa, jos töitä on erityisen paljon (haastattelu sisar 2).

Henkilökohtaisen rukoussäännön suorittaminen on yksityinen rituaali. Sisaret kuitenkin suorittavat tässä periaatteessa samaa rituaalia ja yleensä samanaikaisesti, mutta erikseen, omissa oloissaan. Nämä elementit tuovat tähän yksityiseen rituaaliin yhteisöllisen ulottuvuuden: yksityisessä

⁵⁵ Luostarin esirukoustehtävästä ks. luku 10.1 Lintula ihmisten mielikuvissa.

⁵⁶ Ortodoksien paaston merkityksestä ja muista paastoon liittyvistä yksityiskohdista ks. esim. Merras 1992, 90–95.

rituaalissa on läsnä tieto siitä, että myös muut sisaret suorittavat omaa rukoussääntöään. Sisaret suorittavat henkilökohtaista rukoussääntöään itsenäisesti ja omasta tahdostaan, kukaan ei voi valvoa sitä. Yksityinen kilvoittelu on kuitenkin kilvoittelun olennainen osa, ja luostarissa ollaan kilvoittelua varten, joten kilvoitteluunsa sitoutunut sisar luonnollisesti suorittaa henkilökohtaista rukoussääntöään. Henkilökohtaisen rukoussäännön suorittaminen on siis tämän yhteisön norminmukaista käytöstä, joten se on sisarelle myös tapa rakentaa ja vahvistaa yhteisön jäsenyyttä. Lisäksi tieto siitä, että muut sisaret suorittavat samaa rituaalia, rakentaa yhteenkuuluvuuden tunteita sisarten välille: kyseessä on jaettu kokemus. Henkilökohtaisen rukoussäännön suorittamisesta voidaan löytää kuvitellun yhteisön muotoja: kuuluminen yhteisöön voi Andersonin (2007) mukaan rakentua yhteisön jäsenten yhteisönsä liittämien mielikuvien varaan, ja näiden mielikuvien luoma kuvitteellinen yhteys rakentaa yhteyttä yhteisön jäsenten välillä. Vaikka sisaret viettävät paljon aikaa omissa oloissaan, he ylläpitävät jäsenyyttään järjestelmällisesti. Henkilökohtaisen rukoussäännön rituaali saa merkityksensä nimenomaan yksityisyytensä kautta: siinä vahvistetaan henkilökohtaista suhdetta Jumalan kanssa. Kuitenkin tällä rituaalilla on vahva yhteisöllinen ulottuvuus, sillä sisar myös rakentaa siinä jäsenyyttään ja vahvistaa sidettään yhteisöön. Tätä yhteisöllisyyden ja yksityisyyden yhdistelmää kuvaa hyvin ortodoksien ajatus siitä, ettei erakkokaan ole täysin yksin, vaan erakon ja muun uskovien yhteisön välillä on aina ainakin henkinen yhteys.

9.2.2 Jumalanpalvelus ja liturgia

Päivän kaksi jumalanpalvelusta muodostavat luostarin keskeisen rukouksen. Lintulassa jumalanpalvelus tehdään lyhennetyn kaavan mukaan ja se kestää noin tunnin. Täysi ortodoksinen jumalanpalvelus voi kestää monta tuntia (haastattelu sisar 2). Joskus päivässä voi olla kolme palvelusta, jos illalla on akathistoshymni eli ylistyshymni jollekin pyhälle, pyhälle tapahtumalle tai jollekin Pyhän Kolminaisuuden taholle. Viikonloppuisin on liturgia eli ehtoollinen. Juhlapyhien jumalanpalvelukset vaihtelevat kaavaltaan. Lintulan jumalanpalveluksessa ei ole saarnoja, mikä on tyypillinen piirre luostareiden jumalanpalveluksissa (haastattelu sisar 3).

Jumalanpalvelukseen jätetään osallistumatta vain poikkeustapauksissa, esimerkiksi keittiötöiden vuoksi. Yhteisö ja yhteinen hyvä menevät siis henkilökohtaisen kilvoittelun edelle. Seurasin muutaman kerran jumalanpalvelusta päärakennuksen aulasta, ja huomasin tällöin, että keittiövuorossa ollut sisar tuli hetkeksi aulaan seuraamaan jumalanpalvelusta, oletettavasti sellaisella hetkellä, kun keittiön töiden välissä oli tauko. Jumalanpalveluksesta siis ollaan poissa vain välttämättömyyden pakosta. Keittiövuorot ovat vaihtuvia töitä, joten voidaan ajatella, että

kukin sisar ”uhrautuu” vuorollaan olemaan poissa jumalanpalveluksesta. Tässä näkyy yksilön rooli nimenomaan yhteisön jäsenenä. Kuten Drake (1978) huomauttaa, korkeasti organisoiduissa yhteisöissä, jollainen Lintulakin on, yhteisön jäsenet ovat hyvin syventyneitä yhteisöelämään ja lopulta valitsevat itsensä ja yhteisön välillä. Yhteisö tulee ennen yksilöä.⁵⁷

Eräs sisar kuvaili, että jumalanpalvelukset ovat ”peruspylväitä”, jotka antavat ”sisäistä voimaa ja iloa” sekä ”mahdollisuuden hiljentyä, vaikka joskus voi olla luostarissakin kiirettä” (Haastattelu sisar 1). Monille talkoolaisille, eikä yksin ortodokseille, mahdollisuus osallistua päivittäin jumalanpalvelukseen vaikutti olevan tärkeä syy tulla talkoolaiseksi. Erään talkoolaisen mukaan parasta Lintulassa olemisessa on se, että ”aika pysähtyy ja elämällä on selkeä rytmi, ja sitten tietysti jumalanpalvelukset, varsinkin liturgia, et siinä on jotenkin niin rikkumaton rauha et ei missään muualla” (haastattelu talkoolainen 2). Jumalanpalveluksille annettu suuri merkitys kuvaa hyvin edellä esitettyä Durkheimin ajatusta uskonnollisen toiminnan tunteita aktivoivasta luonteesta: uskoon liittyvät ilon ja sisäisen rauhan tunteet aktivoituvat nimenomaan säännöllisesti toistettujen toimitusten kautta⁵⁸. Myös oma kokemukseni vahvistaa Durkheimin huomion. Vaikka en ole erityisen uskonnollinen, jumalanpalveluksissa saatoinkin kokea henkisyttä aivan eri tavalla kuin omissa oloissani. Tämä kokemus syntyi hyvin luontevasti, sitä ei tarvinnut erikseen etsiä.

Jumalanpalvelukset ovat kaikille avoimia ja varsinkin kesäaikaan jumalanpalveluksiin osallistuu sisariston lisäksi paljon muita ihmisiä. Jumalanpalveluksissa yhteisöä rakennetaan siis myös suhteessa ulkomaailmaan, sillä luostarin ulkopuolinen henkilö ei näe koko sisaristoa käytännössä muulloin kuin jumalanpalveluksissa. Jumalanpalvelus muodostaa kentän, jossa Lintulan yhteisö ja ulkomaailma kohtaavat. Kirkkolaulua taitavat talkoolaiset voivat osallistua kirkkokuoroon, ja olla näin mukana jumalanpalveluksessa muutenkin kuin seuraajana. Jumalanpalvelukseen osallistujat toisaalta jakautuvat sisaristoon ja luostarin ulkopuolisiin, toisaalta he kuuluvat samaan uskoven yhteisöön. Liturgiassa tulee näkyväksi vielä yksi raja, mitä ei jumalanpalveluksessa muuten huomaa: jako ortodokseihin ja muihin. Vain ortodoksit voivat käydä ehtoollisella.

9.3 Kuuliaisuustyöt

Työnteko on olennainen osa Lintulan sisarten elämää. Ensinnäkin, kuuliaisuustehtävien teko kuuluu kilvoitteluun. Toiseksi, sisaret elättävät itsensä ja ylläpitävät Lintulaa omalla työllään. Työtä

⁵⁷ Ks. Drake 1978, 295 sekä luku 2.3 Kristillisen luostarilaitoksen muuttuva yhteiskunnallinen merkitys.

⁵⁸ Durkheim 1980, 369, ks. myös luku 3.1.1 Uskonnon ja yhteisön vuorovaikutus: Émile Durkheim.

tehdään siis elinkeinon turvaamiseksi, yhteisön jatkuvuuden turvaamiseksi ja kilvoittelun vuoksi, ei esimerkiksi taloudellisen hyödyn kasvattamiseksi. Elinkeinon turvaaminen on pohjimmiltaan kilvoittelun jatkumisen turvaamista. Luostarissa tehtävät työt tulevat siis merkityksellisiksi nimenomaan kilvoittelun kautta.

Lintulassa on kahdenlaisia kuuliaisuustehtäviä, pysyviä ja vaihtelevia. Pysyvät kuuliaisuustyöt ovat jotain erikoisosaamista vaativia tehtäviä. Näitä ovat esimerkiksi luostarin pääelinkeinoihin liittyvät työt. Lintulassa myös kirjoitetaan kirjoja, käännetään kirjallisuutta, tehdään erilaisia käsitöitä ja harjoitetaan jonkin verran ikonimaalausta. Nämä ovat osoituksia luostareissa elävästä kulttuurin ja tiedon vaalimisen perinteestä. Monet sisaret ovat Lintulassa päässeet hyödyntämään luostarielämää edeltäneessä elämässään suorittamaansa koulutusta ja muita taitojaan. Vaihtuvat työtehtävät ovat yleensä akuutteja töitä, kuten siivous sekä lukeminen kirkossa ja ruokailuissa. Igumenia jakaa sisariston vaihtuvat työt kerran viikossa ja ne menevät pysyvien työtehtävien edelle. Työn vastaanottaminen on osa kuuliaisuutta, mutta työtehtävien suorittamisesta voidaan neuvotella, jos sisarella on jokin painava syy, esimerkiksi lääkärikäynti (keskustelu sisar 1). Kaikilla sisarilla on jokin pysyvä kuuliaisuustehtävä. Työt tulisi tehdä rauhassa ja huolellisesti, mutta ei itseään korostaen. Uskonnollisuus on läsnä työnteossa monin tavoin. Työskennellessä lausutaan Jeesuksen rukousta hiljaa mielessä, jos työ sallii eikä vaadi rikkumatonta keskittymistä. Ruoka siunataan jo tekovaiheessa, ja siihen pannaan siunattua vettä. (Keskustelu sisar 1)

Sisarella on oman kuuliaisuustyönsä sisällä valtaa ja vastuuta. Sisaret saavat itse päättää, miten tekevät työnsä, ja he vastaavat siitä, että työ tulee tehdyksi. Tämä auttaa ylläpitämään sisarten välistä tasa-arvoa, koska lopulta kaikki yhteisön jäsenet ovat riippuvaisia toistensa työpanoksesta. Sisarella voi olla jokin kuuliaisuustehtävä ja vastuualue monta vuotta, ja monien töiden kohdalla ei ole mitään yhtä tiettyä tapaa, miten työ tulisi tehdä. Eräs sisar huomautti, että vaikka sisarilta odotetaankin kuuliaisuutta, kuuliaisuus ei ole sokeaa. Jos esimerkiksi ei saa yksityiskohtaisia ohjeita kuuliaisuustehtävän suorittamiseen, pitää olla oma ymmärrys siitä, miten työ kannattaa tehdä. (Haastattelu sisar 5) Tällöin tehtävästä tulee helposti ”sisaren näköinen”. Tässä tulee esiin jo aiemmin esitetty huomio siitä, miten sisaret ovat selvästi omia persooniaan⁵⁹. Sisarilta ja talkoolaisilta kuulemani pohjalta havaitsin, että eri sisaret ovat tehneet samoja töitä hyvinkin eri tavoin. Työhön ei kuitenkaan saisi kiintyä liikaa, ja siitä on oltava valmis luopumaan. Luopuminen voi olla vaikeaa, varsinkin monien vuosien jälkeen. Luopuminenkin on osa kilvoittelua ja siihen liittyvää kuuliaisuutta. (Keskustelu sisar 1)

⁵⁹ Ks. luku 4.2 Matkakertomus.

Luostarin ylläpito ja elinkeinojen turvaaminen vaativat paljon työtä keski-ikänsä lähes eläkeikäiseltä sisaristolta. Työpäivät saattavat venyä varsinkin kesäaikaan. Haastatteluissa ja muissakin yhteyksissä sisaret myöntävät, että työtä on paljon ja talkoolaisia tarvitaan avuksi. Mutta työn määrää ei valitella. Erään sisaren mukaan luostarissa on välillä niin paljon työtä ja niin pitkiä päiviä, ettei vastaavaa ulkopuolella ehkä jaksaisi, mutta koska kyse on kuuliaisustehtävien suorittamisesta, se ei uuvuta samalla lailla. Kuuliaisuustyö on siunauksellista. (Haastattelu sisar 5) Tämä huomio siitä, miten kuuliaisuustöitä jaksaa tehdä paremmin kuin ”tavallisia” töitä tukee Durkheimin (1980) väitettä uskonnon voimia tuovasta vaikutuksesta uskovalle (Durkheim 1980, 368–369). Uskonsa ansiosta uskova ”tuntee olevansa voimakkaampi kestäväseen olemassaolon koettelemukset ja jopa voittamaan ne” (emt., 368).

Lintulan arjen hoitaminen vaatii aktiivista yhteydenpitoa ulkomaailmaan. Myös Lintulassa tehtävän työn muutos fyysispainotteisesta maataloustyöstä enemmän henkiseksi työksi on oletettavasti vaikuttanut luostarin avautumiseen. Henkinen työ on ulospäin suuntautuneempaa kuin maataloustyö, jota tehtiin pitkälti vain omiin tarpeisiin, eli henkinen työ lisää vuorovaikutusta ulkomaailman kanssa ja on rakentamassa Lintulasta avoimempaa yhteisöä. Valamon kansanopiston kursseille osallistuminen on yksi keino sisarille hankkia tietoa ja uusia taitoja, jotka auttavat sekä luostarin toiminnan ylläpitämisessä että palvelutehtävissä. Jokainen sisarista on esimerkiksi suorittanut hygieniapassin, samoin tietokoneen käytöstä on ollut kurssi. Tässä näkyy suomalaisen yhteiskunnan vaikutus Lintulaan: Lintulassa käytetään tietokoneita yhtä luontevasti kuin missä tahansa suomalaisessa (työ-)yhteisössä, ja Suomessa ravitsemusalan tehtävissä työskenteleviltä vaaditaan hygieniapassi.

9.4 Yhteenveto: yhteisön rakentuminen Lintulan arjessa

Lintulan päivärytmi on hyvin säännöllinen, paikoin jopa tiukka. Siinä on kuitenkin myös väljyyttä ja se jättää sisarille paljon omaa aikaa. Periaatteessa kaikki muut osat päivässä voivat joustaa ruokailuja ja jumalanpalveluksia lukuun ottamatta. Tapa, jolla Lintulan päivä on järjestetty, on vahva keino luoda tasapainoa yhteisöllisyyden ja yksityisyyden välillä ja ilmentää yhteisön arvostuksia. Päivärytmin kautta siis tuotetaan symbolisesti yhteisöä, jossa arvostetaan säännöllistä ja rauhallista elämää sekä mahdollisuutta yksinoloon. Tämä elämänrytmi kuulostaa toisaalta sellaiselta, mitä Suomessa perinteisesti ajatellaan arvostettavan: rauhaa, hiljaisuutta, hieman yhdessäoloa ja paljon tilaa olla omissa ajatuksissaan. Olisikin kiinnostavaa vertailla, arvostetaanko

näitä asioita ulkomaisissa luostareissa samalla tavalla vai poikkeako niiden sosiaalinen elämä Lintulasta, ja millä tavoin.

Sekä luostarissa tehtävä työ että hengellinen elämä tulevat merkityksellisiksi ennen kaikkea kilvoittelun kautta. Kilvoittelun käytännön toteutus kertoo, että yhteisön toiminnan turvaaminen on henkilökohtaista kilvoittelua tärkeämpää. Yhteisön toimimista edistävä työ menee jopa jumalanpalvelukseen osallistumisen edelle. Tämä on muistutus siitä, että kaikkien kilvoittelun onnistuminen riippuu lopulta siitä, että yhteisön arjessa kaikki toimii. Arjen säännöllisyys ja aikataulutus siis tukevat yhteisön kilvoittelua. Tämä järjestys korostaa sisarten merkitystä ennen kaikkea yhteisön jäsenenä.

Jumalanpalvelukset ja liturgia ovat Lintulan merkittävimmät yhteiset rituaalit. Rituaalit ovat tärkeitä, koska ne edistävät yhteisön jäsenten kiinnittymistä yhteisöön. Niihin osallistuminen vahvistaa yhteisön jäsenten sosiaalista identiteettiä (Cohen 1982, 50). Durkheimin (1980) mukaan yksilö saa uskonnon voimat osaksi sielunelämäänsä ja pääsee niiden kanssa vuorovaikutukseen toiminnan, rituaalin kautta. Hän jatkaa, että uskonnolliset aistimukset, joiden pohjalta uskonnolliset kokemukset syntyvät, perustuvat pohjimmiltaan yhteisöön. Yhteisö tulee itsestään tietoiseksi kun yhteisön jäsenet toimivat yhdessä. (Durkheim 1980, 369) Vaikka Durkheimin väitettä yhteisöstä uskonnollisen kokemuksen pohjimmaisena lähteenä ei allekirjoittaisikaan, väite rituaalin ja toiminnan keskeisestä merkityksestä uskonnollisen kokemuksen vahvistajana ja aktivoijana voidaan hyväksyä Lintulasta tehtyjen jumalanpalvelusta koskevien havaintojen perusteella. Jumalanpalveluksen voiman on kuitenkin tultava ainakin osittain yhteisöstä, sillä jos yhdessäololla ei olisi merkitystä kokemuksen kannalta, saman rituaalin voisi suorittaa yksin. Rituaaliin osallistuminen on myös osallistujien välistä kommunikaatiota. Jumalanpalvelus kokoaa koko sisariston yhteen kahdesti päivässä ja näin tekee yhteisön näkyväksi sisarille. Samalla muiden sitoutuminen yhteiseen kilvoitteluun tulee näkyväksi. Moni haastateltava piti mahdollisuutta osallistua päivittäin kahteen jumalanpalvelukseen erityisen tärkeänä. Jumalanpalveluksille annettu merkitys kertoo vahvasti hengellisyyden ja yhteisten rituaalien arvostuksesta. Aina ei voikaan erottaa, missä kulkee yksityisen ja yhteisen kilvoittelun raja: toisaalta jokainen on lopulta kilvoittelussaan yksin, mutta toisaalta kaikilla sisarilla on sama päämäärä ja he tukevat toisiaan kilvoittelussa. Jumalanpalvelus on nimenomaan yhteinen rituaali, joten sen arvostus ilmaisee myös yhteisön ja yhdessä kilvoittelun arvostusta.

Lintulassa on lopulta melko vähän yhdessä tehtäviä rituaaleja. Kuitenkin työnteke voidaan nähdä epämuodollisena rituaalina. Epämuodollisena siksi, että työtehtävät vaihtelevat, mutta yhtä kaikki rituaalina, koska työtä tehdään juuri kilvoittelun vuoksi. Tämä tavoite tuo työhön rituaalinomaisen luonteen, myös sen kautta, että työskennellessä tulisi rukoilla samalla mielessään. Sisarilla on yhteisten rituaalien lisäksi yksityisiä rituaaleja, esimerkiksi keljassa suoritettava henkilökohtainen rukous. Nämä yksityiset rituaalit eivät kuitenkaan ole täysin yksityisiä. Niillä on yhteisöllinen puolensa, sillä kaikki sisaret tekevät lopulta samoja asioita, kuten keljarukoussääntöä tai kuuliaisuustöitä, hiukan vain eri muodoissa. Lisäksi näitä asioita tehdään yleensä samaan aikaan, vaikkakin erillään toisistaan. Rituaalinomaisuus liittyy kilvoittelun kautta kaikkeen Lintulan elämään. Voidaankin sanoa, että Lintulan sisarten elämä on läpiritualisoitua. Jos se on läpiritualisoitua ja uskonnollinen kokemus aktivoituu rituaalin kautta, voidaan ymmärtää, että sisarten elämä on täysin uskonnollisen kokemuksen ja hengellisyyden läpäisemää.

Lopulta työnteolle ja arjen eri rituaaleille annetut merkitykset kertovat ennen kaikkea kilvoittelun tärkeydestä ja keskeisyydestä tässä yhteisössä. Esimerkiksi jumalanpalveluksille annettu painoarvo ilmentää symbolisesti yhteisön ja yhdessä kilvoittelun tärkeyttä. Jumalanpalvelus kerää kaikki yhteisön jäsenet yhteen, ja siinä tulee näkyväksi, että kaikilla on yhteinen päämäärä. Tämä oletettavasti lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja on samalla muistutus toisten läsnäolosta ja tuesta. Jumalanpalvelusten arvostus kertoo siis kilvoittelun ja hengellisyyden arvostuksen lisäksi yhteisön arvostuksesta. Arjen säännönmukaisuus puolestaan symboloi rauhallisuuden arvostusta, mutta myös kilvoittelun merkitystä. Säännönmukaisuus helpottaa kilvoittelua, kun päiväjärjestyksessä on määritelty selkeästi, milloin ja miten kilvoitellaan eri aikoihin päivästä. Lintulan arjessa keskeistä on siis kilvoittelu ja yhteisön arvostus. Kilvoittelua tuetaan ja edistetään monin tavoin työn, hengellisen elämän ja rituaalien kautta. Yhteisöä tuetaan esimerkiksi työnjaon kautta, ja toisaalta antamalla sisarille omaa tilaa, sillä se on selvästi sisarille tärkeää. Kovin täydeksi suunniteltu päivärytmi ei välttämättä palvelisi yhteisöä ja saattaisi jopa muodostua yhteisöä hajottavaksi tekijäksi. Tasapaino oman rauhan ja yhdessäolon välillä on tärkeää yhteisössä elämisen sujuvuuden ja viihtyvyyden kannalta. Toisaalta arjen suhteissa ulkomaailmaan tehdään symbolista rajanvetoa Lintulan ja muun maailman välille. Tämä näkyy hyvin talkoolaisten kohtelussa ja heidän asemassaan. Talkoolaiset ovatkin kiinnostava tarkastelun kohde, sillä he ovat asemansa puolesta eräänlaisessa välitilassa. Heitä tarkastellaan enemmän seuraavassa luvussa.

10 LINTULA JA LUOSTARIN ULKOPUOLINEN MAAILMA

Eri yhteyksissä ilmeni, että Lintula pyrkii aktiivisesti lisäämään vuorovaikutusta luostaria ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Lintulasta käydään puhujavieraina eri tilaisuuksissa, informaatio talkoolaisiin päin on lisääntynyt⁶⁰, sisaria haastatellaan lehtiin ja jumalanpalveluksia on nauhoitettu radioon. Lintulan luostarilla on omat www-sivut (Lintulan Pyhän Kolminaisuuden Luostari 2010) ja yksi sisarista pitää blogia (Äiti Kristodulin blogi 2010). Lintula on merkittävä ortodoksisen kulttuurin keskus niin kotimaassa kuin kansainvälisesti, ja osa laajempaa, kansainvälistä ortodoksiluostareiden yhteisöä. Uuden Valamon luostariin on perinteisesti läheiset suhteet. Kun Lintulan sisaret muuttivat uusiin tiloihinsa sodan jälkeen, luostarin ensimmäinen lehmä saatiin Valamosta (haastattelu sisar 6). Sisaret käyvät Valamossa kursseilla ja luennoilla, ja puhujavieraina. Lintula ylläpitää suhteita joihinkin ulkomaisiin luostareihin. Sisaret käyvät eri luostareissa vierailulla ja pyhiinvaeltamassa, ja vastaavasti Lintulaan tehdään vierailuja ja pyhiinvaelluksia ulkomailta. Arkkipiispan ulkomaisia vieraita on vierailut Lintulassa (haastattelu sisar 3). Lintulassa käy ortodoksipappeja sekä Suomesta että ulkomailta pitämässä jumalanpalveluksia.

Luostaria ympäröivä yhteiskunta vaikuttaa luostarin tehtäviin. Luostarilla on palvelutehtävä, ja luostarin tarjoama palvelu riippuu ympäröivästä yhteiskunnasta ja sen olosuhteista. Esimerkiksi Karjalan Lintulassa oli orpokoti ja koulu, ja Venäjällä luostareilla saattaa olla sosiaalihuoltoon liittyviä tehtäviä (haastattelu sisar 6). Nyky-Suomessa tällaiselle ei ole tarvetta. Eräs sisar huomautti, että koska Suomessa valtio huolehtii sosiaalisesta puolesta niin luostari voi keskittyä rauhasa hengelliseen puoleen. Suomessa luostarielämään on oltava oma henkinen kutsumus. (Haastattelu sisar 6) Suomen kontekstissa luostarin palvelutehtävä on siis käytännössä rukoilemista. Matkailu ja tehdas voidaan nähdä palveluina, erityisesti matkailu, sillä se tarjoaa ihmisille mahdollisuuden viettää aikaa luostarissa. Nämä kuitenkin määrittävät ennen kaikkea elinkeinoiksi. Sen sijaan esirukoustehtävä on merkittävä hengellinen palvelutehtävä.⁶¹

10.1 Lintula ihmisten mielikuvissa

Sisarten mukaan suhteet ympäröivään yhteiskuntaan ovat hyvät. Ympäröivä kylä suhtautuu myönteisesti ja suhteet paikallisiin viranomaisiin ovat hyvässä kunnossa. Luostarissa ei ole ollut ongelmia rettelöitsijöistä tai muusta vastaavasta. Eräässä haastattelussa tosin ilmeni, että sisariston

⁶⁰ Tämä ilmeni muun muassa talkoolaisten 1 ja 2 haastatteluista.

⁶¹ Lintulan muuta hengellistä elämää käsitellään enemmän luvussa 9 Lintulan arki.

jäsenet ovat joutuneet suomalaisten rassistien kommenttien kohteiksi, kun he ovat käyneet kaupungissa: heitä on luultu muslimeiksi. Tämä värinkäsitys on ilmennyt myös maahanmuuttajataustaisten nuorten kunnioittavina reaktioina. (Keskustelu sisar 1)

Matkailu on merkittävä väylä lisätä ihmisten tietoa ja ymmärrystä Lintulan elämästä. Kesällä 2009 Lintulassa kävi noin 23 000 matkailijaa⁶². Vertailun vuoksi, Valamossa käy vuosittain yli 160 000 vierailijaa (Arkkimandriitta Sergei 2007). Joukkoon mahtuu busseilla tulevia turistiryhmiä, yksittäisiä ulkomaalaisia ja kotimaisia turisteja sekä pyhiinvaeltajia.

Luostarin esirukoustehtävä on merkittävä Lintulaa ulkopuoliseen maailmaan yhdistävä tekijä. Esirukouspyyntöjä tulee puhelimitse, sähköpostitse ja suoraan luostarissa käyviltä vierailta, sekä ortodokseilta että ei-ortodokseilta. Esirukouspyyntöä vastaanottaessa kerrotaan, että pyynnön puolesta rukoillaan kahden kuukauden ajan. Samalla kehoitetaan ottamaan uudestaan yhteyttä tämän ajan kuluttua, jos on tarvetta. Pyyntöön riittää sen henkilön etunimi, jonka puolesta haluaa rukoiltavan, mutta usein ihmiset kertovat pidempiäkin selostuksia pyyntönsä taustoista. (Haastattelu sisar 2). Monilla ihmisillä on selvästi tarvetta tällaiselle hengelliselle tuelle ja avulle, kirkkokunnasta riippumatta. On huomattava, että rukous ei ole yksipuolista toimintaa. Rukous ei vaadi kohteensa eikä esirukouspyynnön esittäjän aktiivista reaktiota. Esirukousta pyytävälle ja rukouksen voimaan uskovalle ihmiselle kuitenkin pelkkä tieto siitä, että sisaret rukoilevat aktiivisesti hänen pyyntönsä puolesta, voi tuoda lohtua. Esirukouspyyntö siis vaikuttaa kohteidensa ja rukousta pyytäneiden elämään, riippumatta siitä, toteutuuko rukouksessa esitetty pyyntö vai ei.

Lintulaan tulee vuosittain paljon yhteydenottoja luostariin pyrkiviltä. Näistä vain muutama on vakavasti otettavia hakemuksia. Ylivoimaisesti suurin osa on epärealistisia. Suuri osa näistä yhteydenotoista tapahtuu puhelimitse: Lintulaan on esimerkiksi soitettu hyvin emotionaalisessa tilassa, kuten riidan jälkeen, ja sanottu, että haluaa luostariin. Joillain soittajilla on psyykkisiä ongelmia.⁶³ Kun soittajalle on kerrottu, mitä luostariin pääseminen edellyttäisi ja kehoitettu lähettämään hakemuskirje, niin asia on jäänyt siihen. Kaikki eivät esimerkiksi tiedä, että päästäkseen ortodoksiluostarin sisariston jäseneksi on oltava ortodoksi. Eri sisarten arvion mukaan nämä ihmiset kenties luulevat, että luostarissa voisi löytää henkisen rauhan. Ne sisaret, joiden kanssa asiasta keskustelin⁶⁴ vaikuttivat olevan vahvasti sitä mieltä, että luostarissa olo päinvastoin pahentaisi tilannetta, sillä luostarissa joutuu kohtaamaan itsensä. Tällöin omat kenties piilossa

⁶² Lintulan luostarin arvio, sähköpostivastaus tiedusteluun vuoden 2009 kesän kävijämääristä.

⁶³ Esimerkkejä tuli ilmi eri yhteyksissä, esim. keskustelu sisar 1 ja haastattelu sisar 6.

⁶⁴ Esimerkiksi sisarten 1, 3 ja 6 haastattelut.

olevat luonteenpiirteet nousevat pintaan, eikä sitä ole aina helppoa käsitellä. Lisäksi luostarissa huomautetaan virheistä, mutta ei erityisesti kehuta esimerkiksi onnistunutta työsuoritusta (haastattelu sisar 1). Eräs sisar pohti, että luostarista ei voi löytää rauhaa elämäänsä, jos ei ole rauhaa itsensä kanssa (haastattelu sisar 3).

Henkilökohtainen kokemukseni on, että jo muutaman Lintulan rauhassa vietetyn päivän jälkeen pintaan alkoi nousta yllättävän syvällisiä tunteita ja ajatuksia. Nämä voivat lähteä hyvin erikoisiin suuntiin. Elämän säännönmukaisuus ja hengellisyyden jatkuva, jopa rutiininomainen läsnäolo ja monta kertaa päivässä toistuvat rituaalit alkavat vaikuttaa ajatuksiin. Tästä kaikesta saa voimaa ja iloa, mutta hengellisyyden kokonaisvaltainen läsnäolo ja jossain määrin jopa ”itsensä löytäminen” saattavat muodostua alkuinnostuksen haihduttua henkisesti raskaiksi. Voin siis kokemukseni perusteella yhtyä sisarten väitteisiin siitä, että henkistä rauhaa ja tasapainoa ei kenties löydy luostarista, jos sitä ei itsellä jo ole. Tästä ei kuitenkaan voi tehdä mitään yleisiä johtopäätöksiä, sillä kyseessä on puhtaasti subjektiivinen kokemus. Voihan olla, että joku löytäisi sisäisen rauhan juuri luostarista, mutta koska se ei ole lähtökohtainen oletus, ja päinvastaisesta on ilmeisesti kokemuksia, tällaista koetilannetta tuskin pääsee helposti syntymään.

On huomattava, että suuri osa näistä yhteydenotoista on selkeästi impulsiivisia päänäpistöjä. Kun he tulevat tietoisiksi luostarielämän vaatimuksista ja miettivät asiaa tarkemmin, virallinen hakemus jää lähettämättä. Voidaankin kysyä, näyttäytyykö luostarielämä Suomessa näille ihmisille eräänlaisena vastakulttuurin muotona, poikkeahan se suuresti valtaväestön elämäntavasta. Luostarielämässä ei varsinaisesti vastusteta mitään, ja luostarielämä on pitkälti vetäytymistä omiin oloihin. Jotkut näistä luostariin pyrkimistä pohtivista henkilöistä saattavat silti nähdä luostarin jonkinlaisena protestin väylänä ja pakopaikkana maailmalta, jossa saisi olla rauhassa ja jonkinlaisessa ”turvassa” kauniin luonnon keskellä, eikä tarvitsisi kantaa huolta maallisista asioista. Tämän epäilyn voi lukea myös edellä mainituista sisarten pohdinnoista. Taustalla vaikuttaa olevan ajatus, että luostariin ei voi tulla protestoidakseen muunlaisia elämäntapoja tai parantuakseen jostain, ja että eläminen luostarissa edellyttää voimakasta hengellistä kutsumusta. Tähän liittyy Durkheimin havainto maallisesta ja hengellisestä maailmasta kahtena eksklusiivisena todellisuutena. Tämän teorian näkökulmasta voisi siis väittää, että luostarielämä ei käytännössä voi olla protesti maallista elämää vastaan, sillä luostarielämän sisäinen logiikka ja konteksti ovat aivan erilaiset kuin maallisessa elämässä. Näiden kahden maailman merkitykselliset asiat eivät ole

toistensa negaatioita, vaan ne muodostuvat eri kentillä.⁶⁵ Tällaisten yhteydenottojen suuri määrä kuitenkin kertoo siitä, että monilla ihmisillä on ilmeisesti hengellisyyden kaipuuta, ja että elämän kriisitilanteissa lohtua haetaan usein uskonnosta, jopa epärealistisin keinoin, eikä edes oman kirkon parista. Hengellisyys pystyy selvästi vetoamaan ihmisissä sellaisiin puoliin, mihin muilla tavoilla ei ehkä ole pääsyä.

10.2 Talkoolaiset

Lintulaan otetaan talkoolaisia pääasiassa kesäisin ja jonkin verran talvisaikaan. Jotkut tulevat talkoolaiseksi kerran, jotkut ovat käyneet jopa vuosikymmenten ajan. Uskonnollinen tausta ei vaikuta olevan kynnyskysymys talkoolaiseksi pääsyyllä. Talkoolaisista suurin osa on ortodokseja, mutta joukossa on luterilaisia ja muiden kristillisten kirkkojen edustajia, ja jopa kirkkoon kuulumattomia. Talkootyö on hyvä tapa tutustua luostarin elämään läheisemmin. Jos haluaa kokea hieman hengellisempää elämää, parin viikon työskentely luostarissa tarjoaa siihen hyvän mahdollisuuden. Sisaristo selvästi arvostaa talkoolaisien apua. Lähtiessään talkoolainen saa läksiäislahjan, esimerkiksi kirjan.

Keskustelin talkoolaiseksi ryhtymisen syistä enemmän haastatteleman neljän talkoolaisen kanssa ja asiasta puhuttiin talkoolaisien kesken yleisellä tasolla. Sekä haastatteluissa että yleisissä keskusteluissa ihasteltiin ja arvostettiin luostarin rauhaa ja harrasta ilmapiiriä, sekä ympäröivää luontoa. Monille oli tärkeää, että luostarissa voi osallistua päivittäin kahteen jumalanpalvelukseen⁶⁶. Jotkut talkoolaiset mainitsivat pitävänsä tärkeänä mahdollisuutta työskennellä arvostamansa yhteisön hyväksi. Useimmat talkoolaisista, joiden kanssa keskustelin, olivat kaupunkilaisia. Luostarin elämä poikkeaa varmasti monella tapaa monien talkoolaisen omasta arjesta. Tekemällä talkootyötä luostarissa pääsee osin osalliseksi luostarin hengellisestä elämästä. Talkoolaisena voi asua luostarissa ja noudattaa sen päivärytmiä ja sääntöjä, mutta luostarielämään ei tarvitse sitoutua. Luostarielämässä voi siis vieraila talkootyön kautta.

Yhteiselämän ja yksinolon välinen tasapainottelu voi vaatia sopeutumista talkoolaisilta. Yksinolon ei ole aina mahdollisuuksia, koska talkoolaiset asuvat yhdessä, eivätkä kaikki ole tottuneet sellaiseen. Eräs talkoolainen puhui tällaisista tuntemuksista haastattelussa: ”mä oon semmosta yksin viihtyvää sorttia niin silloin kun on aina ollu yhdessä muiden talkoolaisien kanssa asunu ni se on

⁶⁵ Ks. luku 3.1.1 Uskonnon ja yhteisön vuorovaikutus: Émile Durkheim.

⁶⁶ Ks. myös luku 9.2.2 Jumalanpalvelus ja liturgia.

ollu paljon raskaampaa (...) sit jossakin vaiheessa mä tein kyllä pitkiä kävelylenkkejä kun halusin olla yksin, tai pyöräilin, että se oli aika rankkaa” (haastattelu talkoolainen 2). Talkoolaiden haastatteluissa tuli myös ilmi Lintulan elämän tietty hienovirittisyys. Erään haastateltavan mukaan on esimerkiksi tärkeää ymmärtää, että ”jokaisella sisarella on oma vastuualue ja eri ihmisiltä kysytään eri asioita, riippuen kenen työalueella se on, ja sen tajuaminen, se on tärkeää toimivuuden kannalta” (haastattelu talkoolainen 1). Talkoolaisen tulisi sopeutua luostarin tapoihin. Vaikka luostari tulee vastaan joissain asioissa, yhteisö ei välttämättä josta kovin paljon. Aina ei kuitenkaan ole selvää, mitä sopeutuminen käytännössä tarkoittaa, varsinkaan uudelle talkoolaiselle. Jälleen sopeutuminen luostarielämään näyttäytyy toimintana, joka ei ole vaivatonta eikä yksinkertaista.

Talkoolaiset ovat perinteinen osa luostarin toimintaa, joten heidän kauttaan voidaan tarkastella yhteisön muutosta, esimerkiksi väitettä siitä, onko Lintula tullut avoimemmaksi ympäröivään maailmaan päin. Tämä havainto sai tukea talkoolaiden haastatteluista. Eräs talkoolainen kuvasi muutoksia näin:

”silloin ku mä sain kutsukirjeen ni siinä oli vaan että tervetuloa, mukaan hame ja pusero ja huivi tai leninki, mut mä oon ymmärtäny et nykyään uudet talkoolaiset saa semmosen kirjeen, missä kerrotaan vähän perusteellisemmin ja muutenkin informaatio on selvästi lisääntynyt, et talkoolaiden pöydällä on semmonen viikko-ohjelma, ne kuuliaisuustehtävät talkoolaidenkin siinä nähtävissä (...) tuntuu et koko ajan on vähän pehmeämpää ja informatiivisempää” (haastattelu talkoolainen 2).

Tiedonkulku on siis lisääntynyt eikä sisaristo ole enää niin eristäytynyt kuin ennen suhteessa talkoolaisiin, mutta erään kokeneen talkoolaisen mukaan väli on edelleen olemassa:

”täällä on tullut avoimemmaksi ja hyväksytään ihmiset, että maailmasta tulee nää ihmiset ja heillä on omat tapansa ja heillä on vaikeeta sopeutua tänne, kuitenkin että molemmin puolin on tullu sitä lähestymistä, et se ei ole enää niin kaukaista, et on luostarin asukkaat ja talkoolaisasukkaat, totta kai on olemassa vieläkin se määrätynlainen väli mutta (...) voi mennä jo kysymään asioita ja voi tehdä jo ylimääräisiä asioita, mut silloin kun mä tulín tänne ni vanhat talkoolaiset sano et sä teet just vaan sen mitä käsketään tehdä mutta nyt saa jo tehdä jos näkee jotain ni voi tehdä oma-aloitteisesti” (haastattelu talkoolainen 1).

Kokemukseni välimatkasta ei siis ilmeisesti ollut yksin oma mielikuvani. Kuitenkin nämä talkoolaisiin liittyvät asiat ovat käytännön osoituksia siitä, että luostarissa on selvästi halukkuutta ja yritystä avautumiseen. Yhteisöstä on lähdetty rakentamaan avoimempaa.

10.3 Sisaret ja Lintulaa ympäröivä yhteiskunta

Sisaret viettävät lähes kaiken aikansa luostarin alueella pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta. Kerran vuodessa heillä on kahden viikon lomamahdollisuus, jolloin he esimerkiksi käyvät sukulaistensa luona tai pyhiinvaeltamassa. Luostari maksaa matkakulut, jos kyseessä on lyhyempi matka. Jos sisar haluaa tehdä pidemmän matkan, esimerkiksi ulkomaille, tarvitaan käytännössä ulkopuolinen rahoittaja. Sisaret eivät ole täysin vailla omaa omaisuutta: he saavat pientä päivärahaa ja eläkkeellä olevat saavat pitää osan eläkkeestään omaan käyttöön. Loput menevät luostarille.

Eri sisarten kanssa käymieni keskustelujen perusteella sisarilla on myös vahvoja mielipiteitä ulkomaailman ja suomalaisen yhteiskunnan tapahtumista. Välillä sisaret ihmettelivät, miten paljon erilaisia uusia sääntöjä ja määräyksiä Lintulaan on tullut noudatettavaksi, ja tulee koko ajan. Suomalainen yhteiskunta näyttäytyi näissä puheissa paikkana, jossa ehkä huolehditaan liikaa. Tämä saattoi toisaalta olla myös sukupolvikysymys, onhan suomalainen yhteiskunta muuttunut paljon viime vuosikymmenten aikana tässä suhteessa. Ajankohtaisia asioita seurataan Lintulassa lähtökohtaisesti vain pääpiirteittäin. Luostariin tulee päivittäin Helsingin Sanomat, Karjalainen ja Savon Sanomat. Erään sisaren mukaan sisaristossa on eroja median seuraamisen suhteen, myös ohjaajasta riippuen. Joidenkin mielestä on hyvä pysyä ajan tasalla ajankohtaisista asioista, jotta maailman puolesta voisi rukoilla paremmin. Toiset taas välttävät tietoisesti median seuraamista. Jos maailmalla tapahtuu jotain erityisen merkittävää, igumenia kertoo siitä yhteisesti kaikille. (Haastattelu sisar 2) Täysin eristyksiin ulkomaailman menosta ei siis luostarissa pääse, eikä se ole tarkoituskaan. Lintulan sisaret käyvät äänestämässä vaaleissa, mutta sekin ”menee yhtä hiljaisesti kuin me tehdään kaikki muukin” (haastattelu sisar 2).

10.4 Yhteenveto: yhteisön symbolinen rakentuminen Lintulan ja ulkomaailman välisissä suhteissa ja mielikuvissa

Lintulaa ja sisaria koskevista käsityksistä ja mielikuvista voidaan löytää romantisoituja Gemeinschaft-yhteisön piirteitä, vaikka Lintulan yhteisö ei perustukaan perheelle eikä

sukulaisuudelle. Lintula on kuitenkin pieni yhteisö, joka sijaitsee maaseudulla suhteellisen rauhallisessa ympäristössä, ja siellä vallitsee keskinäisen huolenpidon periaate. Nämä piirteet saattavat vedota moniin ihmisiin ja saada heidän mielissään romantisoitua sävyn. Lintula ei kuitenkaan ole idylli, johon ulkopuolelta voisi halutessaan astua vaivatta sisään ja ulos, vaan monella tapaa suljettu yhteisö, jossa eläminen vaatii yksilöltä suurta sitoutumista. Näistä mielikuvista ilmenee, että ortodoksisista luostarikulttuuria ei vielä tunneta Suomessa kovin hyvin. On huomattava, että tämä näkemykseni perustuu yksinomaan sisarilta kuulemiini kommentteihin. En ole esimerkiksi haastatellut niin sanottuja ”tavallisia ihmisiä” heidän käsityksistään Lintulasta. Kuitenkin oma arkikokemukseni ja satunnaiset keskustelut eri ihmisten kanssa graduni aiheesta vahvistavat tämän väitteeni: yleinen tieto Lintulan elämästä ja ortodoksisesta luostarikulttuurista ei ole kovin vahvaa. On kuvaavaa, että sisaria on esimerkiksi luultu enemmän muslimeiksi kuin nunniksi, vaikka luostarikilvoittelulla on Suomessa vuosisataiset perinteet.

Tiedon määrä on kuitenkin lisääntymässä kun Lintula pyrkii avautumaan ulkomaailmaan päin⁶⁷. Avautumisella on kuitenkin rajansa. Yksi osoitus tästä on sisarten suhtautuminen median seuraamiseen. Mielenkiinnolla yhteisön ulkopuolista maailmaa on rajansa, jota pitää kontrolloida. Tässä on hyvä huomata, että sisaret kontrolloivat tätä nimenomaan itse: luostarin säännöissä ei ole mitään mainintaa siitä, missä määrin ajankohtaisia asioita on sopivaa seurata. Tässä rakennetaan yhtä rajaa Lintulan ja sitä ympäröivän maailman välillä. Sisar voi seurata maailman tapahtumia yleisellä tasolla, mutta niistä ei tulisi olla liian kiinnostunut. Toiset sisaret kuitenkin seuraavat mediaa enemmän kuin toiset. Tämä kertoo sisarten eroista ja erilaisista arvostuksista. Toiset ilmeisesti painottavat nimenomaan luostarielämän eristäytyvää puolta, toiset taas kiinnittävät enemmän huomiota Lintulan yhteiskunnalliseen rooliin. Sisarten elämä ei olekaan yhdenmukaista, vaikka se saattaa vaikuttaa sellaiselta ulkoa katsottuna, vaan luostarielämä merkitsee eri asioita eri sisarille. Kuten Cohen (1982) huomauttaa, yhteisöelämän sisäinen variaatio lisääntyy sisänpäin ja vähenee ulospäin (Cohen 1982, 74).

Talkoolaiset ovat erikoisessa asemassa suhteessa luostariyhteisöön. He asettautuvat vyöhykkeelle ulkopuolisuuden ja yhteisön jäsenyyden välille: he eivät ole yhteisön jäseniä, mutta toisaalta he ovat eräänlaisessa sisäpiirissä. Talkoolaisissa konkretisoituu, miten uskonto ja hengellisyys tuovat hyvin erilaisia ihmisiä yhteen. Lintulalla on siis funktio ihmisten kohtaamispaikkana. Talkoolaiset tarjoavat sisarille kontakteja luostarin ulkopuolelle ja vastaavasti välittävät tietoa Lintulasta ulkomaailmaan. Talkoolaisien avulla on tarvetta, sillä sisarten oma työpanos ei yksin riittäisi.

⁶⁷ Tämä tavoite tuli esiin eri yhteyksissä, mm. sisarten 2 ja 3 haastatteluissa.

Talkoolaisten korvaaminen palkatulla työvoimalla olisi taloudellisesti haastavaa, ellei mahdotonta. Lintula on siis käytännössä riippuvainen ulkopuolisesta tuesta, vaikka taloudellisesti se onkin omavarainen. Ulkopuolisten ottaminen luostariin on kuitenkin kaksijakoinen asia. Vaatii sopeutumista sisaristolta ottaa kotiinsa muita ihmisiä. Sisaret ja talkoolaiset ovat kuitenkin paljon erillään. Töitä tehdään yhdessä mutta molemmat ryhmät asuvat ja ruokailevat erikseen. Talkoolaisia kannattaa ottaa myös jäsenistön jäsenmäärän turvaamisen vuoksi, sillä nykyinen talkoolainen saattaa haluta myöhemmin liittyä sisariston jäseneksi. Monilla Lintulan nykyisillä sisarilla on talkoolaistausta. Talkoolaisten suhde luostariyhteisöön on siis hyvin vastavuoroinen: sisaristo saa tarvitsemaansa apua, ja talkoolainen saa kokea hengellisyyttä, rauhallisuutta, hiljentymistä, tyydytystä hyvän tekemisestä, ja vahvistusta omalle uskonnolliselle identiteetille.

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Palaan nyt luvussa *1.1 Tutkimuskysymykset* esittämäni tämän tutkimuksen keskeiseen tutkimuskysymykseen: miten Lintulan yhteisö rakentuu. Miten hyvin tähän kysymykseen on löytynyt vastauksia? Tarkasteluni keskeisenä teoreettisena lähtökohtana on yhteisön symbolista rakentumista koskeva teoria, erityisesti Cohenin (1982) ja Geertzin (1993) teorioiden näkökulmista. Uskontoon ja uskonnollisiin yhteisöihin liittyvissä huomioissa olen nojannut pitkälti Durkheimin (1980) näihin teemoihin liittyvään teoriaan. Nämä lähtökohdat sopivat hyvin Lintulan kaltaisen uskonnollisen, melko suljetun ja toisaalta runsaasti symboliikkaa sisältävän yhteisön tutkimukseen. Cohenin teoriassa tarkastelun painopiste on pitkälti yhteisön rajoissa. Rajat tulevat näkyviin kun tarkastellaan, mitä merkityksiä yhteisön jäsenet antavat eri yhteisöelämään liittyville asioille. Geertzin teorioissa huomio puolestaan kiinnittyy käyttäytymiseen ja toimintaan. Geertzin mukaan inhimillinen käyttäytyminen tulisi nähdä symbolisena toimintana, ja kulttuurin muodot tulevat esiin juuri sosiaalisen toiminnan ja käyttäytymisen kautta.

Luvussa *5 Johdatus aineiston analyysiin* esitin väitteen siitä, että yhteisöä ylläpitäviä ja rakentavia symboleita voidaan paikantaa kaikilta Lintulan elämän osa-alueilta, ja siksi kokonaiskuvan hahmottamiseksi yhteisön elämää on tarkasteltava mahdollisimman monipuolisesti. Tästä syystä olen tarkastellut Lintulan elämää viiden eri Lintulan elämän osa-alueen kautta: 1) Lintulan tilat ja elinkeinot, 2) Luostarielämän vaiheet Lintulassa, 3) Lintula organisaationa ja suhde ulkopuolisiin auktoriteetteihin, 4) Lintulan arki ja 5) Lintula ja luostarin ulkopuolinen maailma. Monet havainnoista eivät ole erityisen yllättäviä: Lintula on hierarkinen ja jopa konservatiivinen yhteisö, sisaret arvostavat rauhallisuutta ja omaa aikaa, ja hengellistä elämää ja uskonnollisia rituaaleja, kuten jumalanpalvelusta, pidetään tärkeinä. Monet näistä huomioista olisi voinut tehdä päättelemällä ja nojautumalla vanhoihin ennakkoluuloihin ja stereotyyppisiin käsityksiin luostarielämästä. Mutta tämä on harhaanjohtava ajatus. Olennaista ei ole se, miten helposti tai vaikeasti jokin havainto tehdään, vaan se, miten tätä havaintoa tulkitaan ja mitä merkityksiä se saa. Eri havainnot saavat todellisen merkityksensä vasta kontekstin kautta. Esimerkiksi hierarkia itsessään on vain rakenne, tapa järjestää yhteisöä. On selvitettävä, miten sitä sovelletaan, miten sen kohteet siihen reagoivat, ja mitä he siitä ajattelevat. Lintulassa vallitsee voimakas hierarkia, mutta sisaret itse vaikuttavat tähän tyytyväisiltä. Hierarkia myös saa legitimiytensä demokraattisesta prosessista: luostarissa kirjoilla olevat valitsevat itse johtajansa äänestämällä. Tämä on selvinnyt

vasta Lintulan elämän monipuolisen tarkastelun kautta. Toisaalta monet ennakoajatukset Lintulan elämästä, kuten ajatus sisarten persoonan hävittämisestä, osoittautuivat vääriksi.

Mitä Lintulan yhteisön symbolisesta rakentumisesta tehdyt havainnot sitten kertovat Lintulasta? Millaisen kuvan nämä havainnot piirtävät tästä yhteisöstä? Tarkastelun voi aloittaa Lintulan muodollisista rajoista. Lintula on autonominen yhteisö. Sillä on merkittävästi valtaa oman toimintansa ylitse ja se on taloudellisesti täysin omavarainen, mutta se ei kuitenkaan ole itsenäinen. Lintulan autonomiaa rajaavista tekijöistä merkittävimmät ovat Suomen ortodoksinen kirkko ja Suomen lainsäädäntö. Lintulan asema ja monet sen toimintaan liittyvät asiat on määritelty joko kirkkolaissa (esimerkiksi, miten luostarin hallinto valitaan) tai muussa lainsäädännössä ja säädöksissä (esimerkiksi verotus ja tilojen turvallisuuteen liittyvät säädökset). Suomen ortodoksinen kirkko puolestaan rajaa Lintulan toimintaa perinteen ja kirkon tradition kautta. Vaikka ortodoksiluostareilla ei ole sääntökuntia, ortodoksinen traditio kuitenkin määrittää paljon Lintulan yhteisöä. Se on ennen kaikkea ortodoksinen yhteisö.

Lintulan yhteisö rakentuu luottamuksen varaan monin eri tavoin. Lintulan luostarielämä on monelta osin järjestäytynyt siten, että sen eri elementit tukevat ja edistävät symbolisesti sisariston keskinäistä luottamusta. Luottamus mahdollistaa sen, että sisaret voivat keskittyä olennaiseen eli kilvoitteluun. Toisaalta sisariston keskinäinen luottamus tukee yhteisöllisyyttä. Lintulassa luotetaan siihen, että kaikki tekevät osansa yhteisen hyvän eteen, toisin sanoen suorittavat kuuliaisuustehtävänsä huolella. Sisaret luottavat siihen, että igumenialla ja johdolla on kokonaisuus hallussa, eli itse ei tarvitse olla kaikista luostarin asioista perillä vaan voi keskittyä omiin velvollisuuksiinsa. Igumenia hoitaa suhteet luostarin ulkopuoliseen maailmaan, eli itse ei tarvitse olla aktiivinen tässä asiassa eikä edes seurata ulkomaailman tapahtumia, jos ei halua: igumenia pitää tarvittaessa ajan tasalla. Sisar voi luottaa muiden huolenpitoon sairastapauksissa, niin pitkään kuin se Lintulan oloissa on mahdollista. Keskinäiseen tukeen voi luottaa: jos oma kilvoittelu alkaa tuntua raskaalta, niin yhteisö tukee. Tällainen luottamuksen määrä oletettavasti antaa sisarille tunteen siitä, että Lintula on turvallinen paikka asua. On kuitenkin huomattava, ettei luottamus koske yksityisasiota: niistä puhutaan pääsääntöisesti vain ohjaajan ja rippi-isän kanssa. Luottamus saakin merkityksensä Lintulassa nimenomaan kilvoittelua edistävänä ja tukevana elementtinä.

Lintula on melko suljettu yhteisö ja jäseniltä odotettu sitoutumisen aste on todella korkea: loppuelämäksi, ja aktiivisella henkilökohtaisella päätöksellä. Luostarielämään sitoutuminen on tästä näkökulmasta äärimmäisen individualistinen päätös. Toisaalta yhteisö päättää yksilön etenemisestä

ja valvoo sitä. Luostarielämä siis on yhteisöelämän ja individualismin omanlaisensa synteesi: toisaalta kilvoittelu on hyvinkin yksinäistä, toisaalta se on kontrolloitua ja valvottua, yhteisöllistä toimintaa. Esimerkiksi rukoussääntö tulee igumenialta, monet kilvoitteluun liittyvät rituaalit ovat yhteisiä ja yhteisö tarjoaa moraalista tukea kilvoitteluun. Luostarielämä siis vaatii yksilöltä sekä itsenäisyyttä ja itsekuria että kykyä elää tiivistä yhteisöelämää.

Lopulta kaikki Lintulan yhteisössä liittyy kilvoitteluun. Voidaan sanoa, että luostari on olemassa kilvoittelua varten. Eri yhteisön rakentamisen tapojen tarkoitus Lintulassa on edistää ja tukea kilvoittelun mahdollisuutta yhteisössä. Suurin osa Lintulan elämän ominaispiirteistä tukee kilvoittelua jollain tavalla: esimerkiksi kuuliaisuustyöt, hierarkia, käyttäytymisnormeissa ilmaistu ihannekäytös, aikataulun säännöllisyys sekä uskonnolliset rituaalit liittyvät kaikki kilvoitteluun. Vastaavasti monet Lintulan yhteisön keskeisistä arvoista, kuten nöyryys ja kuuliaisuus, ovat alisteisia kilvoittelulle. Yhteisö tulee sisarille merkitykselliseksi kilvoittelun kautta, ja sen vuoksi.

Entä miten Hilleryn (1992) huomio hänen tarkastelemaansa luostariyhteisön rakentumisesta sopii Lintulaan? Luostariyhteisö ei Hilleryn mukaan rakennu jäsentensä pyrkimyksille toteuttaa itseään, vaan sitoutumiselle, uhrautumiselle ja omistautumiselle (Hillery 1992, 221). Aineiston tarkastelussa on huomattu, että näillä tekijöillä on vahva rooli myös Lintulan elämässä. Sisaret ovat hyvin sitoutuneita yhteisöönsä, käytännössä loppuelämäkseen. Uhrautumista voi pitää kuuliaisuuden osoittamisen äärimuotona, ja sisaren on osoitettava kuuliaisuutta jatkuvasti, esimerkiksi töiden vastaanottamisen suhteen. Sisaret ovat omistautuneita yhteisölleen. Yhteisö menee yksilön edelle, ja työtä tehdään nöyrästi ja työtunteja katsomatta. Vastaavasti, tarkasteluni perusteella pyrkimyksillä toteuttaa itseään ei ole juuri sijaa Lintulan elämässä. Voisi ajatella, että kilvoittelu olisi eräänlaista itsensä toteuttamista, sisarethan ovat itse aktiivisesti halunneet elää luostarissa. Tämä on kuitenkin hieman vääristynyt ajattelutapa, joka lisäksi soveltaa maallisen elämän lainalaisuuksia hengelliseen maailmaan. Pyrkimys toteuttaa itseään johtaa helposti itsensä korottamiseen, mikä taas on luostarielämän periaatteiden vastaista, sillä kilvoitteluun kuuluu ennen kaikkea nöyryys. Sisaret voivat toki päästä toteuttamaan itseään, taitojaan ja taipumuksiaan esimerkiksi kuuliaisuustöissään, mutta se ei saisi olla itsetarkoituksellista. Voidaan siis sanoa, että Hilleryn yhteisön rakentumisen kannalta tärkeäksi nimeämät elementit ovat tärkeitä myös Lintulassa.

Entä mikä on tämän tutkimuksen panos yhteisön symbolista rakentumista koskevalle teorialle? Vaikka en ole tässä tutkimuksessa varsinaisesti kehittänyt uutta teoriaa, olen osoittanut, että Cohenin ja Geertzin teorioita voi hyvin käyttää rinnakkain analyysin teossa ja erilaisten symbolien

paikantamisessa. Nämä teoriat täydentävät toisiaan, vaikka niiden lähtökohdat ovatkin hieman erilaiset. Jompikumpi näistä lähestymistavoista yksin sovellettuna olisi tarjonnut liian suppean näkökulman aineistoon. Näiden kahden teorian käyttö auttoi mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan muodostamisessa.

Durkheimin ajatus maallisen ja hengellisen maailman eksklusiivisuudesta on antanut tarkasteluuni oman ulottuvuutensa. Mitä tarkoittaa yhteisön rajojen kannalta, jos nämä kaksi ulottuvuutta ovat lähtökohtaisesti aivan erilaisia? Eri yhteyksissä on huomattu, miten hienovireisesti ero Lintulan ja ulkomaailman välille syntyy, mutta erityisesti talkootyö tarjoaa tähän kiinnostavan näkökulman. Talkoolaiset eivät ole täysin ulkopuolisia, mutta eivät myöskään sisäpiiriä. Useita vuosiakin luostarissa talkoolaisina käyneet puhuvat talkoolaisten ja sisarten välisestä etäisyydestä. Tämä ei aina liity arkiseen vuorovaikutukseen. Talkoolaisaikani kävin pitkiä ja syvällisiäkin keskusteluja eri sisarten kanssa hyvin erilaisista aiheista, ja muilla talkoolaisilla oli vastaavia kokemuksia. Tunne välimatkasta ei siis liity siihen, ettei sisarten kanssa voisi kommunikoida. Ehkä vastaus löytyy siitä, että sisarten elämän painopiste on hengellisessä elämässä ja vastaavasti heidän huomionsa on kääntynyt pois päin niin sanotuista maallisista huolista. Sisarten asenne ihmissuhteisiin on erilainen eivätkä sisarten väliset suhteet perustu esimerkiksi ystävyydelle, vaan pikemminkin keskinäiselle välittämislle, lähimmäisenrakkaudelle ja huolenpidolle. Tämä sopii Hilleryn (1992) huomioihin agapé-rakkaudesta hänen tutkimansa yhteisön kantavana voimana (Hillery 1992).

Yhteisötutkimus on väistämättä erittäin tapauskohtaista, koska tutkimuksen alan teorian kenttä on niin rikas ja hajanainen. Lisäksi, Geertziä mukaillen, kulttuuri ei ole ristiriidaton eikä yksiulotteinen kokonaisuus vaan yhteisön kulttuurista voidaan löytää lukuisiin eri yhteisömuotoihin sopivia piirteitä. Osin näistä syistä yksi yhteisö kokonaisuutena saattaa olla liian laaja tarkastelun kohde yksittäiselle pro gradu -työlle. Lintula on hyvin pieni yhteisö, joten aluksi vaikutti hyvältä ajatukselta tarkastella tätä yhteisöä nimenomaan kokonaisuutena. Huomasin kuitenkin työn edetessä pidemmälle ja perehtyessäni alan teoriaan syvällisemmin, että esimerkiksi pelkästä Lintulan yhteisön hierarkisesta rakenteesta, puhumattakaan Lintulan lukuisista rituaaleista, olisi voinut tehdä oman gradunsa sekä aineiston että siihen liittyvän teorian runsauden puolesta. Uskon, etten ole ensimmäinen tähän seikkaan havahtunut graduntekijä: alussa jopa suppealta vaikuttava aineisto osoittautuikin yllättävän rikkaaksi, kun asiaan perehtyy syvällisemmin. Tästä syystä joidenkin Lintulan eri osa-alueiden tarkastelu on väistämättä jäänyt pintapuolisemmaksi kuin olisin suonut. Kuitenkin minulle oli alusta asti tärkeää tarkastella Lintulan yhteisöä nimenomaan kokonaisuutena,

niin hyvin kuin mahdollista. Siksi pysyin uskollisena alkuperäiselle idealleni, vaikka jossain vaiheessa aloinkin epäillä sen mielekkyyttä.

Tässä tutkimuksessa nousi esiin muutama kiinnostava seikka, joihin ei syystä tai toisesta ollut mahdollista syventyä. Olisi kiinnostavaa palata näihin jatkotutkimuksen parissa. Talkoolaiset ovat ihmisryhmä, jota olisi erityisen kiinnostavaa tutkia lähemmin. Esimerkiksi, mikä saa ihmiset tulemaan vuodesta toiseen talkoolaiseksi? Miksi Lintulan talkoolaisista selvä enemmistö on naisia? Mikä saa ei-ortodoksit tulemaan Lintulaan talkoolaiseksi? Näitä kysymyksiä sivuttiin tässä tutkimuksessa, mutta tarkastelua olisi kiinnostava syventää, ja kenties vertailla eri talkoolaisryhmiä. Toinen kiinnostava ryhmä on Lintulassa käyvät matkailijat ja pyhiinvaeltajat. Millaisia mielikuvia heillä on luostarielämästä? Toisaalta olisi mielenkiintoista perehtyä tarkemmin sisarten ajatuksiin ja mielipiteisiin suomalaisesta yhteiskunnasta, sillä he tarkastelevat sitä marginaalista, eri positiosta kuin suomalaisten enemmistö. Tämä olisi kiinnostava jatkotutkimuksen aihe: millaisena luostarin ulkopuolinen maailma näyttääytyy luostarin asukkaille? Lopuksi, haluaisin perehtyä tarkemmin luostarielämään elämänratkaisuna ja kulttuurisena ilmiönä, ja tehdä vertailua eri kulttuurien ja uskontokuntien luostarielämän välillä. Näin eri viiteryhmistä aiheutuvat ominaispiirteet tulisivat kenties paremmin esille. Hengellisyyden kaipuuta voidaan pitää universaalina ja yleisinhimillisenä piirteenä, sillä luostareita on ollut eri kulttuureissa jo vuosituhansien ajan. Luostarielämä on siis tavattoman rikas tutkimuksen aihe, jota tarkastelemalla voidaan kertoa jotain niin yksittäisen yhteisön kulttuurista, sitä ympäröivästä yhteiskunnasta kuin ihmisestä itsestään.

11.1 Tulevaisuudennäkymiä

Lintulan asema on turvattu Suomen laissa, eikä siihen kohdistu varsinaisia näkyviä muospaineita. On vaikea kuvitella tilannetta, jossa ympäröivä suomalainen yhteiskunta asettaisi Lintulan aseman ja olemassaolon kyseenalaiseksi. Kuitenkin Lintulan elämään ja tulevaisuuteen liittyy erilaisia epävarmuustekijöitä. Jäsenistön määrän kehitys jatkossa muodostaa kenties merkittävimmän haasteen. Sisaristo elättää itsensä omalla työllään, eli yhteisö tarvitsee sisaria myös työvoimaksi. Nykyinen sisaristo on jokseenkin pieni, ja sen keski-ikä on korkea. Kilvoittelijakokelaita ja talkoolaisia on kuitenkin riittänyt toistaiseksi. Muita merkittäviä haasteita ovat taloudellinen turva ja kysymys siitä, miten Lintula voi säilyttää tasapainon oman rauhansa ja ympäröivän yhteiskunnan kanssa lisääntyvän vuorovaikutuksen välillä.

Lintulaa ympäröivän suomalaisen yhteiskunnan ilmapiiriä leimaavat maallistuneisuus sekä postmodernille ajalle tyypilliset individualismi ja irrallisuus, jopa tietynlainen juurettomuus, mutta toisaalta niin sanottu uushenkisyys ja sen myötä hengellisyyden voimistuminen yhteiskunnassa. Tämä konteksti merkitsee ainakin kahta asiaa Lintulan tulevaisuuden kannalta. Toisaalta, on epävarmaa, miten paljon tällaisessa yhteiskunnassa voi syntyä jatkossakin halukkuutta, tai kykyä, sitoutua kilvoittelijan elämään luostarissa. Toisaalta, yhteiskunnallisia ilmiöitä seuraa yleensä vastareaktio, kuten esimerkiksi uushenkisyys on osin seurannut sekularisaatiokehitystä. Lisäksi selvä enemmistö suomalaisista on edelleen jonkin kristillisen kirkon jäseniä. Tässä joukossa on oletettavasti sellaisia syvästi uskonnollisia ihmisiä, jotka saattaisivat haluta sekä elää hengellistä elämää ortodoksisen uskon parissa että toteuttaa tätä elämää syvemmin luostarissa. Lintulaa ympäröivän yhteiskunnan henkinen ilmapiiri on siis potentiaalisesti sekä uhka että mahdollisuus Lintulan yhteisön jatkuvuuden kannalta.

Lintulan arki on yhä verrattain huonosti tunnettua Suomessa. Lintula on kuitenkin tullut vähitellen avoimemmaksi suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan monin tavoin, ja myös näkynyt mediassa. Tämä kehitys on nähtävä positiivisena asiana, vaikka se aiheuttaakin haasteita rauhallisuuden vaalimiselle, sillä tiedon lisääminen ja leviäminen vaikuttavat luostarin jatkuvuuteen. Mitä paremmin tämä elämäntapa tunnetaan, sitä useampia se saattaa houkuttaa. Lintulan elämäntavan säilyminen on arvokasta yksin jo kulttuurihistoriallisista syistä, mutta ennen kaikkea hengellisistä syistä: Lintula on monille ihmisille pyhä paikka ja merkittävä hengellisen lohdun lähde. Lintulassa kuka tahansa voi kokea syvää hengellisyyttä ja päästä kosketuksiin itsensä kanssa ainutlaatuisella tavalla. Rukouksen voimaan uskoville Lintula on suuri hengellisen tuen lähde, sillä siellä rukoillaan jatkuvasti niin tavallisten, yksittäisten ihmisten kuin koko maan puolesta. Sellainen on korvaamatonta.

Liite 1: Sanasto

Agathistoshymni: ylistyshymni pyhälle, pyhälle tapahtumalle tai jollekin Pyhän Kolminaisuuden taholle.

Igumenia: Luostarin johtajatar

Ikon: Jeesusta, Neitsyt Mariaa tai pyhää esittävä kuva, joka ilmentää kohteensa persoonana, jossa hänen jumalallinen, kirkastunut tilansa ja inhimillinen olemuksensa yhdistyvät. Ikonin maalaamista määrittävät tarkat säännöt. Ikonia käytetään rukouksen apuna. (Merras 1992 20–22)

Jeesuksen rukous: ”Jeesus Kristus Jumalan poika armahda minua syntistä”. Yksinkertainen rukous, jota uskovat voivat lausua ääneen tai hiljaa mielessään. Sisaret lausuvat tätä äänettä esimerkiksi kuuliaisuustöitä tehdessään, aina kun se on mahdollista.

Kelja: sisaren huone.

Kilvoittelu: sisaren hengellisen kasvun perusta. Kilvoittelu luostarissa koostuu kuuliaisuustöistä ja rukoilusta.

Kirkollinen nimi: henkilön ristimänimen kirkollinen vastine, esimerkiksi jonkun pyhän nimi. Lähes kaikilla suomalaisilla nimillä on kirkollinen vastineensa.

Kuuliaisuussisar: noviisi, luostarikilvoittelun ensimmäinen aste. Kuuliaisuussisar ei ole vielä sitoutunut luostarielämään. Hän ei ole luostarin virallinen jäsen vaan kirjoilla omassa seurakunnassaan. Kuuliaisuussisarena ollaan yleensä kolme vuotta ennen vihkimystä viitankantajaksi.

Kuuliaisuustyö/-tehtävä: Työ, jota sisaret tekevät osana kilvoittelua.

Liturgia: ehtoollinen.

Nunna: Nunnaksi vihitty naisluostarin kilvoittelija ja luostarin täysivaltainen jäsen. Nunnaksi vihkimisessä annetaan luostarilupaukset. Vihkimistä edeltää vuosien kilvoittelu ensin kuuliaisuussisarena ja sitten viitankantajana. Kilvoittelun toiseksi ylin aste.

Ponomari: alttaripalvelija, papin avustaja jumalanpalveluksessa. Perinteisesti ponomari on mies, sillä nainen ei saisi mennä alttariin, mutta Lintulassa ponomarin tehtävät on annettu erään sisaren kuuliaisuustehtäväksi.

Psalttari: Psalmien kirja Raamatussa

Pyhä: pyhimys ortodoksisessa perinteessä

Rukoussääntö: Jokaisella sisarella on oma henkilökohtainen rukoussääntö, eli eräänlainen lista niistä rukouksista ja teksteistä, joita hänen tulisi lukea osana kilvoittelua.

Sisaristo: Yleisnimitys naisluostarin kilvoittelijoiden joukosta.

Skeemanunna: suureen skeemaan vihitty vanhempi nunna, joka omistautuu pelkästään rukoilulle.

Kilvoittelun korkein aste.

Trapesa: ruokasali

Tsasouna: rukoushuone

Uusi Valamo: Ortodoksinen munkkiluostari Heinävedellä, noin 18 km. Lintulasta. Uudesta Valamosta puhutaan usein pelkkänä Valamona.

Valamo: Ortodoksinen munkkiluostari Laatokan Karjalassa, Valamon saarella. Evakuoitiin jatkosodan aikana Suomen puolelle, missä jatkoi toimintaansa Heinävedellä.

Viitankantaja: Viitankantajaksi vihitty naisluostarin kilvoittelija. Viitankantajavihkimyksessä ei vielä anneta luostarilupauksia vaan kyseessä on siunaus luostarielämään. Viikimistä edeltää kilvoittelu kuuliaisuussisarena. Viitankantaja on luostarin virallinen jäsen ja kirjoilla luostarissa, ja tällä on äänioikeus luostarin vaaleissa.

Äiti: vihityn nunnan arvonimi ortodoksisessa perinteessä.

Liite 2: Teemahaastattelurunko ja sisarten kysymykset

- 1. Elämä ennen luostaria** (ikä, koulutus, kotipaikkakunta, onko syntyjään ortodoksi vai ei?).
- 2. Tulo luostariin** (miten ajatus syntyi, mistä sai inspiraation, perheen ja lähimmäisten ajatukset tästä). Siirtymäriitit.
- 3. Nykytila: elämä luostarissa ja arki** (lupaukset? Miten elämä on luostarissaolovuosiesi aikana muuttunut? Onko tämä elämä vastannut alkuperäisiä käsityksiäsi? Mikä on ollut vaikeaa luostarissa asumisessa? Entä parasta? Voisitko kuvitella eläväsi ulkopuolella? Kilvoittelun merkitys? Keljan merkitys?).
- 4. Lintula yhteisönä** (Miten Lintula on muuttunut? Mikä on yhteisön merkitys kilvoittelussa, vrt. Turun tapaus, voisitko tehdä samoin? Miten kuvailisit yhteisön ihmissuhteita, vrt. ystävyys-suhteisiin ei kannusteta? Ongelmanratkaisu yhteisössä? Asketismi? Lintulan tulevaisuus? Yhteydenotot: miten paljon? Millaisia?).
- 5. Muu maailma** (median seuranta? Ulkopuolisten aiheuttamat mahdolliset ongelmat? Lintula ja ortodoksinen kirkko?)

Tarkentavia kysymyksiä:

Käyttekö äänestämässä?

Miksei luostarissa ole saarnoja?

Miten esirukouspyyntöjen esittäminen toimii?

Kertoisitko asustasi, olen huomannut että teillä on erilaisia asuja?

Millaisia neuvoja luostari antaa tänne tuleville?

Luostarin säännöt: voidaanko niitä muuttaa, jos se tulisi jostain syystä tarpeelliseksi? Kuka siitä päättää?

Millaisia kysymyksiä luostarin johtokunta käsittelee?

Kerro rituaaleista?

Miten ongelmat ratkotaan?

Luostariin tullaan koko loppuelämäksi, mutta mitä jos jostain syystä haluaisi lähteä luostarista?

Miten paljon teille tulee yhteydenottoja nunnaksi halukkailta?

Miten paljon täällä käy pyhiinvaeltajia/turisteja vuosittain?

Pidetäänkö Lintulassa yllä yhteyksiä esimerkiksi muihin ortodoksiluostareihin?

Liite 3: Talkoolaisten kysymykset

Milloin olit talkoolaisena ensimmäistä kertaa?

Miten monta kertaa olet ollut talkoolaisena?

Mikä saa palaamaan yhä uudelleen?

Muutos: mitä olet oppinut täällä? Mitä olet saanut tästä?

Miten Lintula on muuttunut sinä aikana, kun olet ollut täällä?

(Jos haastateltava on ortodoksi:) Mitä sinulle merkitsee ortodoksina, että Suomessa on ortodoksiluostareita? Mikä luostareiden merkitys on ortodoksiselle kirkolle Suomessa?

Mikä täällä olemisessä on ollut parasta? Entä vaikeinta?

Muistatko jotain tapauksia, jolloin joku ulkopuolinen olisi aiheuttanut Lintulassa ongelmia?

Pidätkö itseäsi uskonnollisena ihmisenä?

Luuletko, että palaat vielä talkoolaiseksi?

Lähteet

Aaltonen, Milla (2009) Uskonnonopetus haasteiden edessä. *Ihmisoikeusraportti*, 17:3, 4–5.

Anderson, Benedict (2007) *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua.* Suomentanut Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino. Alkuteos *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (1983).

Bailey, Raleigh E. Jr. *Ethnography of Religious Factors in a Politically Oriented Communal Group of New England.* Teoksessa Bhabagrahi Misra & James Preston (toim.) (1978) *Community, Self and Identity.* The Hague: Mouton Publishers, 251–280.

Brunt, Lodewijk. *Into the Community.* Teoksessa Paul Atkinson, Amanda Coffey, Sara Delamont, John Lofland & Lyn Lofland (toim.) (2007) *Handbook of Ethnography.* London: Sage, 80–91.

Cohen, Anthony P. (1985) *The Symbolic Construction of Community.* Chichester: Ellis Horwood.

Davies, Charlotte Aull (2008) *Reflexive Ethnography.* London: Routledge.

Delanty, Gerard (2003) *Community.* London: Routledge.

Douglas, Mary. *Prospects for Ascetism.* Teoksessa Mary Douglas (1996) *Thought Styles.* London: Sage Publications, 161–192.

Drake, Carlos C. *Communitarian Experiments and the Self .* Teoksessa Bhabagrahi Misra & James Preston (toim.) (1978) *Community, Self and Identity.* The Hague: Mouton Publishers, 293–298.

Durkheim, Émile (1980) *Uskontoelämän alkeismuodot: australialainen toteemijärjestelmä.* Suomentanut Seppo Randell. Tammi, Helsinki. Alkuteos *Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie* (1912).

Ebaugh, Helen R. (1993) The Growth and Decline of Catholic Religious Orders of Women Worldwide: The Impact of Women's Opportunity Structures. *Journal for the Scientific Study of Religion* 32:1, 68–75.

Eriksen, Thomas Hylland (2004) Toista maata? Johdatus antropologiaan. Suomentaneet Maarit Forde ja Anna-Maria Tapaninen. Helsinki: Gaudeamus. Alkuteos *Small Places, Large Issues. An Introduction to Social and Cultural Anthropology* (1995).

Giddens, Anthony (2001) *Sociology*, 4th edition. Cambridge: Polity Press.

Geertz, Clifford. Deep Play: Notes on the Balinese Cockfight. Teoksessa Clifford Geertz (1993a) *The Interpretation of Cultures*. London: Fontana Press, 412–453.

Geertz, Clifford. Religion As a Cultural System. Teoksessa Clifford Geertz (1993b) *The Interpretation of Cultures*. London: Fontana Press, 87–125.

Geertz, Clifford. Thick Description: Toward an Interpretative Theory of Culture. Teoksessa Clifford Geertz (1993c) *The Interpretation of Cultures*. London: Fontana Press, 3–30.

Gothóni, René. Eläytyminen ja etääntyminen kenttätutkimuksessa. Teoksessa Anna Maria Viljanen & Minna Lahti (toim.) (1997) *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätutkimuksesta*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura, 136–148.

Gothóni, René. Pilgrimage as Dialogue. Teoksessa René Gothóni & Graham Speake (toim.) (2008) *The Monastic Magnet*. Bern: Peter Lang, 97–108.

Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (1995) *Ethnography*. London: Routledge.

Helander, Eila. Uskonto ja globalisaatio. Teoksessa Eila Helander (toim.) (2003) *Muutoksen tulkkinä. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa*. Helsinki: Kirjapaja oy, 19–30

Helsingin Sanomat 1.10.2010. Hollantikin kieltämässä muslimihuntuja. Ulkomaat B4.

Hillery, George A., Jr. (1992) *The Monastery. A Study in Freedom, Love, and Community*. Westport: Praeger Publishers.

Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) (2005) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 189–222.

Häkkinen, Seppo. Kirkon jäsenyyteen sitoutuminen Suomessa. Teoksessa Eija Helander (toim.) (2003) *Muutoksen tulkkina*. Helsinki: Kirjapaja oy

Kallioniemi, Arto (2009) Miten uskontoa pitäisi opettaa? *Ihmisoikeusraportti*, 17:3, 12–13.

Kirkinen, Heikki (1982) Valamon luostarin synty ja varhaisvaiheet. Teoksessa Eino Lainio & Niilo Kohonen (toim.) *Valamo ja sen sanoma*. Helsinki: Valamo-seura ry.

Kemppi, Hanna & Savinainen, Päivi. Lintulan luostarin evakkotie. Teoksessa Kemppi, Hanna & Thomenius, Kristina (toim.) (1998) *Lintulan luostarin historia: Karjalan kannakselta Etelä-Savoon*. Heinävesi: Valamon luostari, 163–169.

Kemppi, Hanna & Thomenius, Kristina (toim.) (1998) *Lintulan luostarin historia: Karjalan kannakselta Etelä-Savoon*. Heinävesi: Valamon luostari.

Kääriäinen, Kimmo, Niemelä, Kati & Ketola, Kimmo (2005) *Religion in Finland*. Jyväskylä: Gummerus.

Lambek, Michael (ed.) (2002) *A Reader in the Anthropology of Religion*. Oxford: Blackwell Publishers.

Merras, Merja (1992) Ortodoksinen elämäntapa. Valamon luostarin julkaisuja 56. Heinävesi: Valamon luostari.

Metropoliitta Ambrosius. Ortodoksisuus suomalaisena vähemmistökulttuurina. Teoksessa Eila Helander (toim.) (2003) *Muutoksen tulkkina. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa*. Helsinki: Kirjapaja oy, 178–186.

Moore, Henrietta L. (1988) *Feminism and Anthropology*. Cambridge: Polity Press.

Nunna Ksenia, nunna Kristoduli & Kotkavaara, Kari (2008) *Hyvän osan valinheet: Lintulan luostari*. Palokki: Lintulan luostari.

Rastas, Anna. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) (2005) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 78–102.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) (2005) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

Savinainen, Päivi. Luostarin toiminta vuosina 1895–1939. Teoksessa Hanna Kemppi & Kristina Thomenius (toim.) (1998) *Lintulan luostarin historia: Karjalan kannakselta Etelä-Savoon*. Heinävesi: Valamon luostari, 29–67.

Sidoroff, Matti (1988) *Ortodoksinen perinne Suomessa*. Vammala: Weilin+Göös.

Silverman, David (1993) *Interpreting Qualitative Data*. London: Sage Publications.

Sisar Eeva. Lintulan luostari Heinäveden Palokissa 1946–1996. Teoksessa Hanna Kemppi & Kristina Thomenius (toim.) (1998) *Lintulan luostarin historia: Karjalan kannakselta Etelä-Savoon*. Heinävesi: Valamon luostari, 170–208.

Toti, Marco. The Inner Dimension of Pilgrimage to Mount Athos. Teoksessa René Gothóni & Graham Speake (toim.) (2008) *The Monastic Magnet*. Bern: Peter Lang, 107–121.

Tönnies, Ferdinand (1955) *Community and Association*. Kääntänyt Charles P. Loomis. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Turner, Victor (2007) *Rituaali: rakenne ja communitas*. Suomentanut Maarit Forde. Summa, Helsinki. Englanninkielinen alkuteos *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure* (1969).

Internet-lähteet

Arkkimandriitta Sergei (2007) Luostari. Saatavissa:

http://www.valamo.fi/index.php?module=pagemaster&PAGE_user_op=view_page&PAGE_id=195&MMN_position=341:341 Viitattu 4.10.2010

Igumenia Marina (1998) Lintulan Pyhän Kolminaisuuden luostarin juurtuminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomen ortodoksisen kirkon itsenäistymisen 80-vuotisjuhlassa 29.11.1998

Kuopiossa pidetty esitelmä. Saatavissa:

http://www.ort.fi/fi/uutispalvelu/artikkelit.php?we_objectID=1021 Viitattu 3.10.2010

Juntunen, Kati (1999) Enkelielämää... Tutkielma kilvoittelusta Lintulan luostarissa. Päättyö.

Järvenpää: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavissa:

http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Jarvenpaa1999/JuntunenKati1999.pdf Viitattu 1.10.2010

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2008 (2009) [sähköinen versio] Helsinki: Kirkkohallitus. Saatavissa:

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/ED10B30F92B933CCC22577AE00428A63/\\$FILE/Kirkon_tilast_vuosikirja_2008.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/ED10B30F92B933CCC22577AE00428A63/$FILE/Kirkon_tilast_vuosikirja_2008.pdf) Viitattu 2.10.2010.

Kirkon tilastollinen vuosikirja 2009 (2010) [sähköinen versio] Helsinki: Kirkkohallitus. Saatavissa:

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/BA46AA71B64904CDC22576DC0032EE88/\\$FILE/Vuosikirja_2009.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/BA46AA71B64904CDC22576DC0032EE88/$FILE/Vuosikirja_2009.pdf) Viitattu 2.10.2010.

Laki ortodoksisesta kirkosta (OrtL)10.11.2006/985. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060985> Viitattu 3.10.2010.

Laki uskonnonvapauslain 11 § kumoamisesta 4.11.1983/831. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830831> Viitattu 3.10.2010.

Laki uskonnonvapauslain muuttamisesta 12.12.1969/767. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1969/19690767> Viitattu 3.10.2010.

Lintulan Pyhän Kolminaisuuden Luostari (2010) Saatavissa:

http://www.ort.fi/fi/kirkko_palvelee/luostarit/lintula/index.php Viitattu 8.10.2010

Ortodoksinen Tiedotuskeskus, 12.2.2008. Suomen ortodoksisen kirkon myönteinen jäsenmäärän kehitys jatkui myös vuonna 2007. Saatavissa: http://www.ort.fi/fi/index.php?we_objectID=3990
Viitattu 2.10.2010

Ortodoksisen kirkon kirkkojärjestys 12.12.2006/174 v. 2007.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070174> Viitattu 3.10.2010.

Suomi lukuina (2010) Tilastokeskus http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html Viitattu 10.10.2010

Uskonnonvapauslaki (UVL) 10.11.1922/267. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1922/19220267>
Viitattu 3.10.2010.

Kirkon tutkimuskeskus ja Uusien uskonnollisten liikkeiden tutkijaverkosto USVA ry (2010)
Uskonnot Suomessa -hanke. Yhteisöt uskontoperinteen mukaan. Saatavissa:
<http://www.uskonnot.fi/yhteisot/byreligion> Viitattu 1.10.2010.

Äiti Kristodulin blogi (2010) <http://ortodoksi.net/ortodoksi/blogi/kristoduli/> Viitattu 8.10.2010.

Julkaisemattomat lähteet

Korpela, Mari (2009) Theoretical Background on Community Studies. Ote valmisteilla olevasta väitöskirjasta, kirjoittajan hallussa.

Lintulan Pyhän kolminaisuuden luostarin ohjesääntö, vahvistamaton versio elokuulta 2009, kirjoittajan hallussa.